Дачникам садівникам городникам

ISSN 1814-4357

Всеукраїнський щомісячний журнал

Дім • Сад • Город

7 липень 2005

- Щоб суничні насадження були здоровими

- Основні правила поводження з конем

- Жовтом'якушні — цінніші

Юридичні консультації

Рубрику веде І.Миронець, кандидат юридичних наук

ЧИ НАЛЕЖИТЬ МЕНІ МАМИН ЗЕМЕЛЬНИЙ ПАЙ?

Моя мама, Настя Дмитрівна Стрижак, пропрацювала все своє життя у колгоспі. На пенсію пішла з колгоспу. Померла в 2000 році. Земельного і майнового паю та дивідендів їй не дали, не наділили, оскільки землю не розпайовували. І зараз у списку на пай землі мами немає тому, що, кажуть, її уже немає в живих.

Напишіть, будь ласка, чи мають право не вносити маму до списків на пай землі, чи ні?

А.М.Гречана,
Полтавська обл.

Право на земельну частку (пай) мають члени сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарських акціонерних товариств, сільськогосподарських кооперативів, а також пенсіонери з їхнього числа, які раніше працювали та пішли на пенсію, залишившись членами цих підприємств.

Список громадян, які мають право на земельну частку (пай), формується відповідним підприємством, розглядається і затверджується зборами працівників підприємства. Цей список додається до державного акта на право колективної власності на землю даного підприємства.

У разі потреби список може уточнюватися, якщо під час його складання були допущені помилки.

Основним документом, що посвідчує право власності підприємства на землю, є державний акт на право власності.

Список осіб, членів підприємства, додається до державного акта і є невід'ємною його частиною.

Право громадян-членів сільськогосподарського підприємства як співвласників колективної власності на землю підприємства виникає з дня видачі підприємству державного акта на право колективної власності на землю з додатком до нього — списком членів цього підприємства.

Отже, якщо ваша мама була в списку-додатку до державного акта на право власності на землю, вона має право на свою земельну частку (пай).

Якщо вашої мами на час затвердження і видачі підприємству державного акта на право власності на землю не було в живих, її мали право вивести із списку-додатку до державного акта.

Але не все втрачено. Ви можете звернутися до керівництва підприємства, де працювала ваша мама, або його наступника і уточнити спірні питання.

Додатково вказане питання може бути розглянуте в районному відділі земельних ресурсів.

Остаточно це питання може бути розв'язане і в судовому порядку.

ПРАВО ЗАСТАВИ

Шановний добродію Миронець!

Будь ласка, поясніть, що собою являє право застави та право купівлі-продажу, скажімо, житлового будинку, зокрема недобудованого? А також, що собою являє договір купівлі-продажу?

Т.В. Кавуля,
Хмельницька обл.

У разі невиконання зобов'язання, забезпеченого заставою, заставоутримувач набуває право звернення стягнення на предмет застави (ст. 589 Цивільного кодексу України).

Реалізація предмета застави, на який звернене стягнення, провадиться шляхом його продажу з публічних торгів, якщо інше не передбачено договором.

Для договору купівлі-продажу на біржах, аукціонах застосовуються загальні положення про купівлю-продаж.

Договір купівлі-продажу житлового будинку або іншого нерухомого майна укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації.

В результаті здійснення договору купівлі-продажу (в тому числі й на біржі) предмет договору (у нашому випадку недобудований житловий будинок) переходить у власність покупця.

Придбавши будинок на основі договору купівлі-продажу з публічних торгів, ви стали повноправним його власником.

Ваше право власності забезпечується законом.

Ніщо не може порушити ваше право власності. Без вашої згоди ніхто не може зайти до вашого будинку, тим більше, якщо це пов'язано з одержанням певних речей, що в ньому перебувають.

Спірні питання щодо додаткових будівельних матеріалів, що перебувають у будівлі, розв'язуються у судовому порядку.

Щодо земельної ділянки, то згідно із ст. 377 Цивільного кодексу України до особи, яка придбала житловий будинок, будівлю або споруду (в тому числі недобудовані) переходить право власності на земельну ділянку, на якій вони розташовані, без зміни їх цільового призначення.

Якщо житловий будинок, інші будівлі (в тому числі і недобудовані) розташовані на земельній ділянці, що перебувала у користуванні попереднього власника, до нового набувача переходить право користування тією частиною земельної ділянки, на якій розташовані будівлі та частина земельної ділянки, яка необхідна для їх обслуговування.

Для практичного розв'язання питання щодо земельної ділянки вам необхідно звернутися до сільської Ради.

Після розв'язання питання про надання вам земельної ділянки в користування, ви можете ставити питання про її приватизацію.

Договір про придбання вами недобудованого будинку здійснений на законній підставі і ніхто не може його відібрати.

Колишній власник недобудованого будинку може ставити відповідні вимоги тільки до банку (заставоутримувача) та організації, яка проводила реалізацію його будівлі через публічні торги.

ДІМ·САД·ГОРОД· **№ 7 2005 р.**

Щомісячний виробничо-практичний журнал

Засновник і видавець —
КП "Редакція журналу "Дім, сад, город"
Зареєстрований Міністерством інформації України,
серія КВ, №3536 від 23.10.98 р.
Видається з січня 1989 р.

ЖОВТОМ'ЯКУШНІ – ЦІННІШІ

Хочу почати цю публікацію словами відомого ботаніка П.М. Жуковського: "Найцінніше, що дало нам відкриття Колумба — це картопля". І як з цим не погодитися? Нині, коли у світовій колекції картоплі налічується понад 9 тисяч культурних і диких зразків, мало хто замислюється, який довгий шлях пройшла наша улюблениця, щоб отримати почесне звання "другого хліба". Цей шлях не завжди був успішним. Коли цар Петро І привіз її до Росії, картоплю змушували садити силоміць, а в наш час її прагне виростити кожен городник. Та й тепер трапляються різні, так би мовити, "прецеденти". Один з них стосується картоплі із жовтим забарвленням м'якуша. Так історично склалося, що українці аж до останнього часу віддавали перевагу білом'якушним сортам картоплі.

У нашій виробничій практиці був епізод, коли ми не могли продати картоплю з жовтим м'якушем. А були то усім відомі тепер сорти — **Бородянська рожева та Світанок київський**. Сьогодні вони — визнані лідери щодо смакових якостей. А ще зовсім недавно їх відмовлялися купувати для харчування, мотивуючи це жовтим кольором м'якуша. Люди вважали, що це забарвлення йому надає соланін, який у великих дозах є смертельною отрутою для людини. Нас обурило таке ставлення, тож ми звернулися за роз'ясненням до науковців, аби, принаймні, для себе мати достовірну інформацію: що ж насправді впливає на забарвлення бульб?

З наукових джерел ми дізналися, що картопля як іззовні, так і в середині може мати білий, жовтий, рожевий і навіть синій колір. Причому колір м'якуша у культурних видів варіює від білого до жовтого. Жовтого забарвлення різної інтенсивності надають йому каротиноїди.

Цікаво, що білом'якушна картопля у своєму біохімічному складі теж містить вищезгадані каротиноїди — приблизно від 0,014 до 0,053% пігменту, а жовтом'якушна — 0,11—0,40%. У зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС в Інституті картоплярства УААН почали приділяти значну увагу створенню сортів, що містять каротиноїди, які відіграють роль радіопротекторів. Це сорти: **Незабудка, Світанок київський, Кобза, Водограй, Обрій, Горлиця, Слов'янка**. Вони створені шляхом залучення до селекційної роботи сортів з жовтим м'якушем. Сорти з жовтими бульбами характеризуються підвищеним вмістом каротину, амінокислот і аскорбінової кислоти. Відомо, що каротин цілюще впливає на зір та організм людини в цілому. Особливо потрібен він навесні, коли гостро відчувається нестача вітамінів. Виходячи з усього вищесказаного, можна з впевненістю стверджувати, що споживання таких бульб сприяє поповненню запасів каротину. Оскільки він розчинний тільки у жирі, то такі бульби багатші на жир і під час варіння не розсипаються, вони м'якші й корисніші.

Під час наукових експедицій до батьківщини картоплі — Латинської Америки ученим не вдалося побачити у використанні білом'якушну картоплю. Такі сорти там просто вибраковують, в їжу йдуть тільки жовтом'якушні.

Значного поширення картопля з такими ознаками набула у Європі, зокрема, в Німеччині, Нідерландах. Характерно те, що ген, відповідальний за колір м'якуша, є домінуючим. Під час схрещування сортів з різним забарвленням м'якуша є більша ймовірність того, що нащадки матимуть жовтий колір. Саме завдяки цій особливості ученим-селекціонерам вдалося створити таке велике розмаїття жовтом'якушних сортів.

Повертаючись до нашого присадибного господарства, буде не зайвим констатувати той факт, що тепер ми не боїмося мати справу з картоплею, у якої колір м'якуша має жовтий відтінок. Останніми роками на нашому городі з'явилося багато новинок, в тому числі й зарубіжної селекції. Ці сорти смачні, вирізняються гарною формою, привабливі на вигляд і мають м'якуш уже багаторазово згадуваного тут кольору. Це — **Альвара, Беллароза, Беттіна, Дезіре, Джаерла, Моллі, Розалінда, Розара, Санте, Тімоте**. Українські селекціонери теж вносять свій доробок у скарбницю сортів. Останніми роками в Україні було створено ряд цінних і перспективних сортів картоплі, які придатні для споживання свіжими і для переробки на картоплепродукти.

Для своєї земельної ділянки ми придбали у оригінатора сортів — Інституту картоплярства Української аграрної академії наук такі добірні сорти, як **Повінь, Серпанок, Вiринея, Купава, Поляна, Промінь, Слов'янка, Явір, Мелодія**. Який у них колір м'якуша, писати не буду, здогадайтесь самі. Усі згадані сорти мають великий перелік цінних ознак, пристосовані до вітчизняних ґрунтово-кліматичних умов, стійкі до різних видів захворювань. Вони радують нас високим урожаєм. А як їх вирощувати і за якими технологіями, ми знову ж таки звертаємося за консультаціями до фахівців і професіоналів. Також переймаємо досвід у картоплярів і однодумців, що їх об'єднала громадська організація "Картопля та овочі Поділля", до якої і ми вступили багато років тому.

Саме завдяки ентузіазму і працелюбності її членів відбувається багато заходів, спрямованих на відродження картоплярства та впровадження високої культури землеробства у нашій області. Давайте ж спільними зусиллями піднімемо картоплярство в Україні на належний рівень! Бо для цього є усі передумови: і потужний потенціал, і гарні перспективи для подальшого зростання.

Наталя Задворна,
картопляр,
с. Вахнівка,
Вінницька обл.

Віктору Михайловичу Маласаю — 55!

Редакція журналу "Дім, сад, город" щиро вітає ювіляра — Віктора Михайловича Маласая, кандидата сільськогосподарських наук, начальника Української державної насіннєвої інспекції, головного державного інспектора України з насінництва, керівника Органу з сертифікації насіння сільськогосподарських культур.

Народився він 21 червня 1950 року в с. Перещепине Новомосковського району Дніпропетровської області. У 1973 році закінчив Дніпропетровський сільськогосподарський інститут, за фахом вчений агроном. Свою трудову діяльність розпочав у 1973 році після закінчення інституту на посаді агронома із захисту рослин у радгоспі "Жданівський" Бориспільського району Київської області.

Згодом В.М. Маласай обіймав посади головного агронома з насінництва багаторічних трав Київського обласного управління сільського господарства, головного агронома Київського шовкотресту, начальника Київської обласної державної насіннєвої інспекції. Загальний стаж роботи у цій галузі — понад 30 років. З 1990 року очолює Українську державну насіннєву інспекцію.

В 2000 р. йому присвоєно почесне звання "Заслужений працівник сільського господарства України". Серед нагород, які отримав Віктор Михайлович Маласай, — Бронзова медаль ВДНГ СРСР (1985 р.), Знак "Золотий колос" Центрального Комітету ВЛКСМ (1985 р.), Срібний хрест козацької слави (2005 р.), Лицарський Хрест Заслуги IV ступеня (2005 р.). В.М. Маласай є дипломантом загальноукраїнського видавничого проекту "Україна аграрна" та загальноукраїнського проекту "Екологія та природні багатства України".

В.М. Маласай посідає чільне місце серед провідних українських фахівців державного рівня галузі формування аграрної політики у сфері насінництва. Віктор Михайлович добре відомий серед селекціонерів та насіннєзнавців як учений. Його перу належать 45 наукових праць, серед яких навчальний посібник та монографія з насінництва овочевих та баштанних культур.

Віктор Михайлович Маласай є ініціатором і основним розробником законів України "Про насіння" (1993 рік), "Про насіння і садивний матеріал" (2002 рік), постанов Кабінету Міністрів України та низки інших нормативно-правових документів, серед яких окреме місце займають Державні стандарти України: ДСТУ 2240-93 "Насіння сільськогосподарських культур. Сортові та посівні якості. Технічні умови" та ДСТУ 4138-2002 "Насіння сільськогосподарських культур. Методи визначення якості". Постановою Кабінету Міністрів України (1998 р.) В.М. Маласай призначений повноважним представником (за посадою) Кабінету Міністрів України у Міжнародній асоціації з контролю за якістю насіння (ISTA).

Редакція журналу "Дім, сад, город" та колективи державних насіннєвих інспекцій України щиро вітають ювіляра і зичать йому міцного здоров'я, творчої наснаги та успіхів у всіх його починаннях!

Насінництво

Шановні читачі! Проблеми насінництва у присадибному і фермерському господарстві посідають чи не найчільніше місце, тому обіцяємо в подальшому більше уваги приділяти цим питанням. А в цьому номері пропонуємо розмову з начальником Української державної насіннєвої інспекції, головним державним інспектором України з насінництва Віктором Михайловичем Маласаєм.

— Шановний Вікторе Михайловичу! Грунтово-кліматичні умови України в цілому сприятливі для вирощування основних видів сільськогосподарських культур. Проте рівень їх виробництва ще не в повній мірі задовольняє потреби населення в продуктах харчування. Це безпосередньо стосується такої важливої галузі, як насінництво.

— Безперечно. Але незважаючи на те, що насінництво є однією з найважливіших і актуальних проблем сільського господарства, питання виробництва високоякісного насіння розв'язується нині ще не на найвищому рівні. Причин тому багато — і об'єктивних, і суб'єктивних. Серед них чи не найважливішими є недотримання технології вирощування рослин, а отже і низька якість насіння, що виробляють окремі вітчизняні підприємства.

— Цікаво, а чи застосовується в Україні досвід інших країн щодо організації системи насінництва? Якщо так, то розкажіть, будь ласка, про це детальніше.

— Безумовно, нам є ще чому повчитися у наших сусідів та інших європейських країн, які досягли значних успіхів у цій надзвичайно важливій справі. Особливу увагу приділяємо питанням організації та управління в системі насінництва, підготовці кваліфікованих кадрів, поширенню нових технологій та ідей. Так, цікаві досягнення є у європейських країн, зокрема у Німеччини та ін., щодо відродження системи насінництва зернових культур, розвитку насінництва пшениці та впровадження нових технологій обробітку. Щодо Німеччини, то тут велика увага приділяється так званій "підтримуючій селекції" і захисту прав селекціонера на ведення первинного насінництва. Також чітко визначені схеми реєстрації і рекомендації для нового сорту, виведеного як у Німеччині, так і в Європі та інших країнах.

Отож, нам доведеться розв'язувати ще багато проблем — і питання, пов'язані з якістю насіння, а також системою патентування і біобезпеки, застосування фітосанітарних заходів у системі насінництва тощо.

— Вікторе Михайловичу! В сучасних умовах забезпечення споживачів насінням овочевих культур в Україні здійснюється двома шляхами — реалізацією отриманого власного насіння та завезенням його з країн близького й далекого зарубіжжя. Велика кількість насіння також імпортується з країни, що в усьому світі вважається найкращим і найбільшим виробником насіння, — Голландії. Що треба робити, аби повернути собі, частково або повністю, власний ринок, а можливо ще й зазіхнути на ринок інших країн?

— Насамперед, мені здається, необхідно поліпшити власну систему зонального насінництва. Це, безумовно, забезпечило б високу й сталу врожайність, зокрема насіння овочевих культур. Адже його якість має відповідати світовим стандартам.

— Але ж це завдання — не з легких! У чому ви бачите шляхи його розв'язання?

— На мою думку, цього можна досягти, лише створивши та поліпшивши роботу вже створених спеціалізованих насінницьких господарств різної форми власності з виробництва насіння овочевих культур у зонах його оптимального вирощування.

України: проблеми і перспективи росту

Щодо післязбиральної підготовки насіння, то вона має відбуватися дуже якісно і на спеціалізованих насіннєочисних підприємствах.

— А хто має здійснювати контроль за якістю насіння і на якому рівні він виконується нині?

— Сертифікацію якості насіння здійснює система Української державної насіннєвої інспекції, що дає змогу контролювати отримання високих урожаїв кондиційного, біологічно цінного насіння. Ми прагнемо підвищити його конкурентоспроможність, що дозволить витіснити з внутрішнього ринку імпортоване насіння (або хоча б встановити розумне співвідношення на нашому ринку між вітчизняним та імпортованим насінням). Лише після цього, на мою думку, можна виходити з вітчизняною насінницькою продукцією на зовнішній ринок близького й далекого зарубіжжя.

Усе це лише на користь, бо таким чином можна віднайти потужне джерело поповнення державного бюджету, сприяти розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні та подальшому матеріальному й структурному зміцненню вітчизняних виробників насіння.

— А якщо фермер чи досвідчений городник вирішить зібрати насіння з власної ділянки і підготувати його відповідним чином для реалізації. Що йому необхідно зробити, аби дотриматися всіх норм і правил?

— У першу чергу поговоримо про фермерів. Для отримання права на виробництво та реалізацію насіння фермерські господарства проходять атестацію, отримують паспорт і заносяться до Державного реєстру виробників насіння. На вирощене і підготовлене насіння їм необхідно отримати "Сертифікат на насіння України", який видає виробникові районна держнасінінспекція на підставі даних аналізів та "Акту апробації". Але насіння має бути лише кондиційне, призначене для реалізації у межах України. На кожну партію (контрольну одиницю) такий сертифікат видається окремо. До речі, сертифікат видається і на насіння, призначене для внутрішньогосподарського використання у насінницьких господарствах, внесених до Державного реєстру виробників насіння.

Оскільки городники-аматори — це не виробники насіння, вони не проводять апробації насіннєвих посівів, але вирощують його для реалізації, їм достатньо отримати в державній насіннєвій інспекції "Результат аналізу насіння", в якому будуть зазначені лише культура, схожість насіння та чистота. Таке насіння може бути використане лише для обмеженого кола споживачів, які виробляють продукцію для власного споживання.

— Щодо необхідних документів — усе зрозуміло. А от чи впливають погодно-кліматичні умови того чи іншого регіону України на якість та кількість отриманого насіння овочевих культур?

— Безумовно! Формування насіння відбувається під впливом умов навколишнього середовища і внутрішніх факторів. Саме тому, як кажуть, насіння від насіння різниться.

— Отже, овочеві культури дуже чутливі до умов вирощування, а відтак їхня якість і врожай насіння визначаються, насамперед, рівнем застосовуваної агротехніки і, безумовно, ґрунтовими, кліматичними й погодними умовами. Чи не так?

— І виходячи з цього, в кожній грунтово-кліматичній зоні варто вести насінництво тільки тих рослин, для яких тут найсприятливіші погодні умови. При цьому важливі не тільки рівень сонячної радіації, забезпеченість рослин вологою і поживними елементами, а й оптимальний розподіл їх у період вирощування саме тих рослин, які залишили на насіння.

Отже, важливим чинником є економічна ефективність зонального виробництва насіння овочевих культур в Україні. Так, у результаті проведених українськими вченими досліджень можна переконливо стверджувати, що найраціональніше вирощувати насіння, скажімо, моркви столової — у Криму. Адже тут поряд з високою врожайністю (2,35 ц/га) найнижча собівартість насіння (517,4 грн./ц), найвищий чистий дохід (1542 грн. /га) та рівень рентабельності (149%).

Достатньо високі показники вирощування насіння моркви й у Прикарпатті. Щодо інших зон, то там економічні характеристики нижчі.

— А який стан справ щодо інших овочевих, скажімо, редиски або цибулі?

— Насінництво редиски ведеться в Україні повсюдно. Завдяки короткому вегетаційному періоду ця культура встигає сформувати повноцінний і високий урожай з добрими посівними якостями насіння. Тому економічні показники по цій культурі доволі високі повсюдно і мало різняться за зонами.

Висока економічна ефективність виробництва насіння цибулі ріпчастої відзначається у південному та північному Степу. Собівартість насіння тут найнижча (приблизно 1564—1817 грн./ц), а рівень чистого доходу і рівень рентабельності можуть бути найвищі.

Щодо інших культур, то, вивчаючи питання насінництва столових буряків в Україні, вчені дійшли висновку: найвищі показники їхньої врожайності спостерігаються в Криму. Тут у середньому за 3 роки врожайність насіння столових буряків досягла 10,0 ц/га, маса 1000 насінин — 15 г, лабораторна схожість — 87,9%. Тобто показники якості насіння значно перевершили вимоги Держстандарту (відповідно 75%). Найменш сприятливими ж для вирощування насіння столових буряків виявилися умови Рівненської та Полтавської областей — через низьку врожайність, Донецької та Хмельницької — через недостатню якість насіння.

Щоправда, це, так би мовити, офіційні та узагальнені дані. Аматори, які вирощують городину на присадибних і дачних ділянках та заготовлюють власне насіння для висіву у наступні роки, безумовно, можуть отримати інші показники. Причиною розбіжностей інколи стає і необізнаність щодо вирощування тих чи інших сільськогосподарських культур, і несвоєчасність виконання необхідних агротехнічних заходів, і вже вищезгадані погодно-кліматичні умови, що кожного року вносять свої корективи у плани та очікування городників по всій Україні.

— Оскільки читачами журналу є городники і садівники та фермери з усіх куточків України, то наприкінці нашої розмови дайте їм, будь-ласка, ще кілька порад щодо вирощування насіння, яких необхідно обов'язково дотримуватися.

— Хочу лише нагадати, що насіння овочевих рослин найчутливіше до негативної дії опадів наприкінці достигання, особливо, коли насінники перестоюють на пні. У цей період фізіологічна активність рослин згасає і вони більшою мірою потрапляють під згубний вплив несприятливих погодних чинників, хвороб і шкідників. Тому не можна допускати перестоювання насінників на пні і перетримання їх у валках. Слід обов'язково дотримуватися оптимальних строків і способів збирання насінників овочевих рослин, які скошують та укладають у валки від початку до середини воскової стиглості.

Виробництво насіння овочевих і баштанних рослин ми рекомендуємо концентрувати в зоні так званого оптимального насінництва, про яку згадувалося вище. Орієнтирами для здійснення спеціалізації й концентрації виробництва насіння овочевих і баштанних рослин в Україні слугують показники врожайності та якості насіння для більшості овочевих і баштанних культур.

— Шановний Вікторе Михайловичу! Щиро дякуємо вам за цікаву і змістовну розмову і, насамперед, за можливість збагатити своє уявлення про світ насіння! Міцного здоров'я вам, творчої наснаги та успіхів у праці!

Розмову вела ***О. Кисленко***

СОЯ – БЕЗЦІННИЙ ДАР ПРИРОДИ

Вінницький картопляр, городник-аматор В.Г.Кавка, без сумніву, відомий широкому загалу тих громадян, котрі мають нині справу із землею-годувальницею — джерелом життя, здоров'я і достатку. Дещо менше, напевне, знають про нього як про ентузіаста з вирощування культури XXI століття — сої, адже він долучився до чергового городницького захоплення лише декілька останніх років. Проте вже може поділитися досвідом у новій для нього справі.

З цією цікавою людиною і розмовляв наш кореспондент.

— Василю Гнатовичу, ви маєте досвід з вирощування культури, яка має великі можливості.

— Маю досвід вирощування і традиційних для України культур, і нових. Таке одвічне покликання у кожного справжнього землелюба. Як мовиться, тільки дав би Бог здоров'я.

— Виношуєте якісь конкретні наміри, плануєте впроваджувати нові технології на городі?

— З певних обставин, пов'язаних саме з віком та із зменшенням фізичних можливостей, доведеться дещо зменшити площу під картоплю. Хочу приділити більше уваги сої, до якої останнім часом у мене особливі симпатії. Захопився нею мало не випадково, а тепер не мислю себе без цієї культури, яку по праву називають природною фабрикою продовольства, ліків та кормів. Тож гріх з нею "не дружити", тим більше, що в моєму житті вона зайняла особливе місце.

Пригадую, як ще у довоєнний період у моєму селі Рожнятівці в Томашпільському районі, у місцевому колгоспі займалися вирощуванням цієї культури. Тоді це була неабияка новина. Добре пам'ятаю, як мати смажила сою на сковорідці (у нас її пательнею називали). Була та соя смачною і запашною — справжні ласощі для нас із сестрою. Шкода, що після війни цієї корисної білково-олійної культури у подільських селах чомусь не стало.

— Тоді за яких же обставин Ви повернули сою до свого столу?

— Якось моя знайома, директор міської централізованої бібліотечної системи Ніна Скорик подарувала мені пакетик соєвого зерна, привезеного від батьків з Черкащини. Вдома дружина замочила його, перепустила через м'ясорубку, додала яйце, цибулю, приправ тощо. Які з цього фаршу вийшли смачні й поживні котлети! Відтоді з цією стравою не розлучаємося.

— Отже, Ваше прилучення до сої названим фактом не завершилося?

Василь Кавка на соєвому городі

— Звичайно ж, ні. Через деякий час на одному із занять обласної школи садівників і городників, які я регулярно відвідую, з великим інтересом прослухав розповідь про цю унікальну культуру тодішнього директора Вінницького Інституту кормів УААН академіка Анатолія Бабича. Анатолій Олександрович подарував мені свої наукові праці. Ознайомившись з ними, зробив остаточний висновок, що соя є справжнім феноменом у землеробській галузі. Інтерес до неї з кожним роком зростає і в майбутньому вона має стати однією з найважливіших культур у вирішенні продовольчої проблеми.

Невдовзі я придбав кілограм елітного насіння і засіяв ним сотку землі на своєму городі. А торік соєю було зайнято вже три сотки. Я збагатився теоретичними знаннями стосовно вирощування цієї культури, відвідавши якось у Вінниці відкрите засідання Всеукраїнської соєвої асоціації з участю в ньому вчених-аграрників нашої країни, а також представників подібних асоціацій Росії та США. Мав рідкісну нагоду ознайомитися з соєвими полями у дослідному господарстві Інституту кормів у селі Бохоники, що під Вінницею, де довідався про деякі особливості технології вирощування сої.

Трохи згодом брав участь у науково-практичній конференції соярів України на чолі з президентом ААНУ Михайлом Зубцем. Там я не лише набув додаткових знань з питань вирощування сої, а й поділився власним досвідом.

— Тож розкажіть, будь ласка, про результати зусиль кількарічних "творчих пошуків".

— Найхарактернішим показником є, звичайно, врожайність. Торік з трьох соток одержав близько 75 кг зерна. Якщо врахувати погодні особливості минулого року, такий урожай можна вважати досить пристойним. Його вистачить на весь рік для домашнього споживання, на сівбу в наступному сезоні, а також для того, аби пригостити ним друзів та знайомих і навіть продати тим, хто просить (а таких звернень дедалі більше).

— Що ж тоді, на Ваше переконання, є основою результативності вирощування сої?

— На перше місце ставлю вибір сортів. Як не дивно, але поняття культури сої у багатьох з нас асоціюється чомусь лише з одним її сортом. Колись і я так вважав. Тепер мені достеменно відомо, що в країні вже створено десятки різних сортів, вони систематизовані за кількома природно-географічними і кліматичними зонами. Звичайно, я віддаю перевагу районованим сортам,

найбільш наближеним до місцевих умов. Зокрема, на моїй соєвій ділянці торік "господарювали" ранній сорт Золотиста, середньоранній, урожайніший Агат, а також Кофейна. Скажімо, Агат забезпечує в середньому понад 30 кг зерна з сотки.

На друге місце ставлю вибір та підготовку ділянки і дотримання технології вирощування. Слід мати на увазі, що соя — вологолюбна, теплолюбна і світлолюбна бобова культура. З врахуванням цього на городі під неї постійно виділяю ділянку, яка найбільше відповідає таким вимогам. Практикую висівати насіння сої там, де після збирання картоплі висівав гірчицю сорту Кароліна, що є відмінним сидератом. За таких умов ефект часто буває значним — соя виростає на півтора, а то й більше метра, а на стеблі зав'язується до 100 бобів.

Навесні зораний на зяб грунт культивую. Висаджую сою вручну, під сапку, кожну зернину — через 3 см. На погонному метрі, таким чином, виходить по 30—33 насінини. Ширина міжрядь — 45 см. Сівбу здійснюю на початку травня, коли грунт на глибині 10 см прогріється до 12°С. Насіння загортаю на глибину 2,5 см, у достатньо зволожений і прогрітий грунт. Далі сходи двічі просапую, адже соя, як ніяка інша культура, потерпає від забур'яненості. Згодом вона своїм листям закриває бур'яни і не дає їм можливості виснажувати землю, відбирати у неї вологу.

До мене часто звертаються із запитанням: який найоптимальніший період збирання врожаю? Відповідь проста — коли у рослин пожовкне й обпаде листя, а насінини достигнуть. Переважно це відбувається наприкінці вересня, залежно від сорту та особливостей літа й осені. Збираю вручну — косою чи серпом. Обмолочую палицями, розстеливши сою на ряднах.

— Окрім харчових властивостей, які ще є особливості цієї культури?

— У народі сою небезпідставно вважають природною фабрикою продовольства, ліків і кормів. Фахівці стверджують, що в її насінні міститься 38—42% білка (це найбільше серед олійних культур), 18—28% жиру, 25—30% вуглеводів, вітаміни та мінеральні речовини. Її використовують і в процесі виготовлення більш як тисячі харчових, медичних, кормових, технічних виробів. Вчені доводять, що споживання сої забезпечує профілактику і лікування раку, серцево-судинних захворювань, діабету, шлункових розладів, алергії, хвороб шкіри, сприяє покращенню здоров'я взагалі і віддаляє старість зокрема.

Проте для мене і моєї сім'ї головне — приготування соєвих страв, вони смачні й поживні. Споживаємо їх постійно, особливо котлети та млинці. Дуже корисною є також соєва кава. Особисто для мене важлива й така обставина: тривалий час я хворію діабетом, тому вживання соєвих страв та соєвої кави позитивно впливає на моє самопочуття.

І все ж культура, про яку йдеться, має й інші корисні властивості. Вона — чудовий попередник у городній сівозміні. Завдяки діяльності бульбочкових бактерій на корінні соя збагачує грунт азотом — кілограм азоту на сотку землі. Вона залишає грунт у пухкому розпушеному стані, поліпшує його фізичні та хімічні властивості, а також азотний баланс.

— Відомо, що ви, Василю Гнатовичу, стали послідовним і активним популяризатором сої. Як Вам це вдається?

— Я використовую для цього щонайменшу можливість. Надбавши певний досвід, хочу, щоб ним скористалися й інші городники, особливо початківці. Регулярно друкуюся у газеті "Земля. Садиба. Господар" та в журналі "Дім, сад, город". Користуюсь також наданою мені можливістю виступати з даної тематики по обласному телебаченню та радіо. Тож маю тепер друзів-однодумців по всій Україні. До мене часто звертаються люди за порадою, з проханням допомогти у придбанні насіння сої, поділитися рецептами виготовлення смачних страв. Я допомагаю людям, чим можу. Використовую також першу-ліпшу можливість пропагувати сою на різних виставках-ярмарках, у яких регулярно беру участь, на семінарах садівників-городників, на святі газети та в інших заходах.

— Тож, можливо, наведете сьогодні сімейний рецепт приготування соєвих котлет та кави і для багатьох читачів журналу.

— Будь ласка. Завчасно підготуйте 2 склянки сої, 2 великі цибулини, 2 яйця, мелений перець, борошно. Сою треба замочувати на 10—12 годин, потім варити 2 години і разом із сирою цибулею пропустити через м'ясорубку. Додати яйця, жменю борошна, соду, сіль та перець за смаком. Смажити на сковороді, як і м'ясні котлети. На сім'ю вказаної порції може вистачити на декілька днів. Для приготування кави, сою слід підсмажити на сковорідці і перемолоти на кавомолці. Тож вирощуйте сою і їжте на здоров'я!

— А якщо з тих чи інших причин власної сировини немає?

— Тим, хто лише розпочинає займатися вирощуванням сої у себе на городі чи присадибній ділянці, раджу звертатися до мене за порадою у будь-який час за адресою: м. Вінниця, вул. Гоголя, 15, кв. 28, тел. 35-05-25. Завжди буду радий допомогти. Зацікавленим особам можу зробити таку підказку: у м. Вінниці сою переробляє на харчові продукти (соєве молоко, соєвий сир та фарш для соєвих котлет) фірма ТОФУ, яка розміщена по вул. 50-річчя Перемоги в колишній молочній кухні другої міської дитячої лікарні. Там можна придбати напівфабрикат для котлет, соєве молоко та сир.

— Нарешті, звідкіля прийшов до нас отой феномен, навколо якого наша сьогоднішня бесіда? Заодно і розкажіть про розвиток соярства у нашому регіоні.

— Соя, як відомо, походить з Китаю. Поміж китайців побутує така приказка: хто їсть суп з овочів та соєвого рису, той створює благополуччя. А ще в цій країні сою називають "китайською коровою", бо вона є замінником коров'ячого молока. На Україні сою висівають уже в 20 областях, крім північної зони. На Вінниччині ця культура культивується практично в усіх районах — від південного Ямпільського до північного Козятинського. 26 останніх років сою вирощують у дослідному господарстві "Бохоницьке" Інституту кормів, де проводяться випробування 45 сортів. Тут виведені та занесені до Реєстру сортів рослин України такі нові сорти, як Краса Поділля, Подільська-1, Подільська-416, Золотиста, Чернятка, Артеміда — всього 15 сортів, котрі забезпечують до 40 центнерів зерна з гектара. Над цією проблемою плідно працюють колишні учні академіка А.Бабича: директор інституту, доктор сільськогосподарських наук, професор Василь Петриченко, кандидати наук Сергій Колісник, Василь Бугайов, Степан Антонів, Сергій Іванюк та інші наукові працівники.

Насамкінець хочу підкреслити, що останніми роками багато людей стали власниками землі і господарями на ній. Тож не зайвим було б висівати якомога більше сої — для себе та домашніх тварин. Адже ця культура — воістину безцінний дар природи, тож гріх його не використати для здоров'я і довголіття.

Розмову вів журналіст ***Володимир Паламар***

Фото ***Олександра Гордієвича***

ЦУКРОВА КУКУРУДЗА – КОМОРА ВІТАМІНІВ ТА МІКРОЕЛЕМЕНТІВ

Той, хто скуштував цукрову кукурудзу, не забуде її чудового смаку. На жаль, ця однорічна родичка кукурудзи зернової у нас мало поширена. А от у супермаркетах західних країн цукрову кукурудзу і взимку пропонують.

Нині відомо понад 150 різних способів використання кукурудзи в їжу. Щойно відварений качан кукурудзи, змащений вершковим маслом і притрушений сіллю, — делікатесний продукт для дорослих та ласощі для дітей. Цілі зерна часто консервують і підсмажують. З кукурудзяної крупи і борошна виготовляють різні каші і мамалигу, а також оладки та різні приправи.

У зерні цукрової кукурудзи, особливо у фазі молочної і воскової стиглості, містяться вітаміни B_1, B_2, B_3, B_6, С, Е, РР, а також холін, біотин.

Кукурудзяна зернівка — це хімічний комбінат у мініатюрі. Адже у ній в різних дозах представлена четверта частина елементів Періодичної системи Менделєєва, зокрема калій, фтор, кальцій, магній, сірка, натрій, залізо, алюміній, нікель, кобальт, йод, ванадій, фосфор, срібло, марганець, бор.

Сьогодні цукрова кукурудза одержала "прописку" на всіх континентах, хіба що за винятком Антарктиди. Цікаво відзначити і той факт, що у США (штат Айдахо) кукурудзі поставлено пам'ятник з чистого золота. Це єдиний на всій земній кулі пам'ятник хлібному злаку.

Цукрова кукурудза відома з 1779 року. Вона виникла як мутант зубоподібних і кременистих сортів. У зародку зернівки цукрової кукурудзи порівняно мало крохмалю і багато водорозчинних цукрів, зокрема декстринів. При підсиханні і достиганні зернівка по всій поверхні дуже зморщується в усіх напрямках, набуваючи неправильної форми. Стиглі зернівки цукрової кукурудзи не склоподібні, але порівняно прозорі й нагадують бурштин.

В Україні поширені такі гібриди цукрової кукурудзи: Андріївський, Бостон, Веге, Дебют, Джубілі, Ель Торо, Куликівський, Леженд, Ростовиця, Ракурс, Роялті, Трофі та ін.

З районованих в Україні сортів цукрової кукурудзи найпоширеніші Ароматна, Апетитна, Брусниця, Делікатесна, Ласуня Одеська, Сюрприз.

АГРОТЕХНІКА ВИРОЩУВАННЯ

Які ж особливості вирощування цукрової кукурудзи на присадибній ділянці?

Перш за все, не треба забувати, що це — тропічна рослина, яка потребує для свого росту й розвитку достатньої кількості тепла. Вона вибаглива до грунту й освітлення. Позитивно реагує на внесення добрив. Кукурудза добре вдається на різних типах грунтів — від чорноземів до підзолистих поліських та торфовищ з реакцією грунтового розчину від 5 до 8. Оптимальна реакція грунтового розчину для кукурудзи 6—7. Засолені, а також з підвищеною кислотністю, схильні до заболочування грунти непридатні для вирощування цієї культури.

Вибираючи ділянку під кукурудзу в північних районах України, слід мати на увазі, що на низинних грунтах, які погано прогріваються, і на північних схилах вона викидає качани на 3—6 днів пізніше і тому достигання затягується. Урожай кукурудзи знижується і на ділянках, забур'янених пирієм та іншими кореневищними й коренепаростковими бур'янами.

Кращі попередники для цукрової кукурудзи — картопля, кормові буряки, огірки, помідори, капуста, овочеві й горох. Можна висівати її й після патисонів та кабачків. Не варто сіяти після проса, аби запобігти поширенню спільного шкідника — кукурудзяного метелика. Щоб використати земельну ділянку економніше й ефективніше, можна сіяти цукрову кукурудзу як ущільнювач. Вона добре реагує на сусідство з огірками, гарбузами, кабачками, перцем. Для огірків не треба багато місця, огудина розростається вздовж стебел кукурудзи або завиває їх. Щодо гарбузів, то не можна допускати того, щоб їхні важкі батоги завивалися на рослинах кукурудзи, інакше пригнуть і зіпсують їх.

Кілька слів про ***удобрення***. Рік на рік не схожий: один перезволожений, інший — посушливий. А яка користь від добрив, коли їх кинути у сухий грунт? Тому органічні добрива (перегній, одне відро на 1 м^2) треба вносити безпосередньо під оранку чи перекопування на глибину 22—25 см. Підживлювати кукурудзу найкраще пташиним послідом (0,5 кг на 1 м^2).

Слід подбати і про ***посівний матеріал***. Нерідко й тепер користуються давнім методом визначення його якості: засипають у воду насіння, щоб використати тільки те, яке впаде на дно. Кращими для насінницьких потреб є зерна, розміщені в середній частині качана. Перед сівбою насіння обробляють в 1%-ному розчині марганцівки (1 г на 10 г води). Для цього його у марлевій торбинці опускають у розчин на 10 хв, після чого ретельно промивають у чистій воді. Така обробка цілком безпечна і застосовується не тільки для підвищення стійкості рослини проти хвороб, а й для того, щоб задовольнити їхню потребу в мікроелементі марганці.

Строки сівби визначають залежно від температури грунту, тобто коли середньодобова температура на глибині 10 см сягне 10—12°С. На практиці це робиться просто — сівач відчуває тепло своєю п'ятою. Орієнтиром для першого строку сівби може слугувати також повне цвітіння абрикосів, два інших — з інтервалом у 15 днів, щоб налагодити своєрідний конвеєр і мати цінний продукт з третьої декади липня аж до приморозків. Сходи цукрової кукурудзи дуже чутливі до них. А тому її доцільно розміщувати на підвищених і захищених од вітрів ділянках землі. На 10 м^2 площі витрачають 30—40 г насіння.

Щодо сівби — поділимося власним досвідом. В окремі холодні роки перший строк сівби ми пропускаємо, а під час другого — висаджуємо рослини у перегнійно-земляних горщечках. Суміш готуємо із землі, перегною й піску у пропорції 2:1:1. Додаємо 2 склянки попелу на відро суміші для профілактики грибних захворювань. У паперовий стаканчик висіваємо дві насінини кукурудзи, добре поливаємо водою і присипаємо спочатку шаром землі 2 см, а потім — піском, не досипаючи до

краю стаканчика 1—1,5 см (так зручніше підсипати землю і поливати). У горщики висіваємо насіння 8—10 квітня, а сходи з'являються 15—17 квітня. Ящик із 60 горщиками ставимо на вікно і при кімнатній температурі пророщуємо до 4—6 листків. З рослин, вирощених розсадою, одержуємо качани на 15—20 днів раніше, ніж з висіяних у грунт.

Цукрова кукурудза добре кущиться, даючи по 2—4 пасинки, на кожному з яких формується розвинутий кущ. Тому з 60 рослин можна отримати, дотримуючись рекомендованих вимог, 100—180 качанів.

Висадивши розсаду в грунт (найчастіше це буває 12 травня), рослини добре поливаємо і засипаємо на 1 см піском, щоб не утворилася грунтова кірка та не випаровувалася волога. Потім насіння висіваємо з інтервалом у 10—15 днів (усього таких строків 4—5, останній — наприкінці першої декади червня). Після сівби загортаємо граблями сліди, якими позначаються лунки, бо інакше граки легко знаходять їх і з'їдають насіння.

Пізні строки сівби призводять до зниження урожайності товарних качанів майже на 20% порівняно з оптимальними. Однак, якщо користуватися розсадним способом, то і за пізніших строків і на початку літа можна створити своєрідний конвеєр і споживати цінний продукт з кінця липня до настання приморозків.

Після сівби відразу прикотковуємо площу дерев'яним котком. А через 4—5 днів проводимо перше "сліпе" досходове розпушування грунту, потім друге — залежно від інтенсивності проростання бур'янів. Проривати кукурудзу слід у фазі 3—4 листків. Молоді рослини особливо бояться бур'янів, тому останні бажано знищувати вручну, сапкою, головним чином тоді, коли кукурудза має 5—8 листків. До того ж бур'яни часто є резерваторами багатьох хвороб і шкідливих комах.

Влітку поверхня грунту ущільнюється, нагрівається, посилюється випаровування вологи. Щоб не допустити її втрат, треба протягом вегетаційного періоду проводити 3—4 розпушення міжрядь звичайною сапкою.

Через нестачу поживних речовин рослини кукурудзи ростуть погано, відстають у розвитку або спостерігаються будь-які інші ненормальні явища. Зрозуміло, що на основі зовнішніх ознак не завжди можна достеменно встановити, чого не вистачає рослині, бо зміна в розвитку рослин і специфічні відтінки у забарвленні листків не завжди легко помітити. До цього можуть призвести й інші причини, наприклад, хвороби, шкідники, погодні умови.

ПОТРЕБА РОСЛИН У ПОЖИВНИХ РЕЧОВИНАХ

В **азоті** кукурудза відчуває потребу протягом усього періоду вегетації. У разі його нестачі ріст молодих рослин уповільнюється, вони виглядають миршавими, листя має жовто-зелене забарвлення, утворення волотей затримується. Найбільша потреба в азоті проявляється під час основного періоду росту — протягом двох тижнів до викидання волотей і трьох тижнів після нього. Саме в цей час з'являються найхарактерніші ознаки азотного голодування: жовтіють верхівки нижніх листків, відмирання починається знизу. Качани формуються дрібні, а відтак зерно стає дрібним.

Фосфор потрібний протягом усієї вегетації кукурудзи. Він входить до складу нуклеїнових кислот, відіграє важливу роль у накопиченні вуглеводів. За нестачі фосфору уповільнюється ріст і затримується достигання качанів. Це особливо помітно у молодих сходів. Рослини невисокі, листя набуває темно-зеленого забарвлення, інколи з червоно-фіолетовим антоціановим відтінком. Для фосфорного голодування характерні недорозвинуті качани, часто викривлені й недорозвинуті зерна.

Калій рослини використовують від появи сходів до фази викидання волотей. Перший симптом калійного голодування — уповільнений ріст проростків і молодих рослин. Листки стають спочатку жовто-зеленими, а потім — жовтими. Краї та верхівки листків висихають і здаються обпеченими. Характерними ознаками калійного голодування є "крайовий опік" листків і вилягання кукурудзи. Листки з країв і на верхівці набувають жовтого забарвлення з іржавими плямами. Качани за нестачі калію погано виповнені зерном, воно щупле. Рослини на бідних калієм грунтах через слаборозвинуту кореневу систему погано закріплені в грунті, листки непропорційно довгі.

Ознаки **магнієвого** голодування визначити досить легко. На старих листках кукурудзи уздовж жилок з'являються поздовжні світло-жовті смужки. Потім вони стають чіткіше окресленими, світлішають і навіть біліють. Це свідчить про крайню нестачу магнію.

Кальцій відіграє важливу роль у рості й розвитку рослин кукурудзи. Основна його функція — нейтралізація органічних кислот, що утворюються в тканинах, насамперед щавлевої. Внесення вапна в кислий грунт сприяє зниженню концентрації водневих іонів і створює нормальні умови для засвоєння кальцію, а відтак — нормального росту й розвитку кукурудзи.

На молодих листках за відсутності або недостатнього вмісту в них кальцію з'являються ясно-жовті або коричневі плями (на старих листках таких плям немає). Верхівки молодих листків, що розвиваються, при цьому нагадують желатин і навіть можуть склеюватися.

Щоб створити сприятливі умови для живлення рослин на дуже кислих грунтах, вносять вапно, а на солонцях — гіпс.

За недостатнього живлення рослин малорослість інколи вказує на нестачу цинку. **Цинк** не тільки підвищує врожайність, а й поліпшує смакові якості кукурудзи, зміцнює організм рослини, підвищує її опірність до заморозків та схожість.

Всихання кінців верхніх листків і згортання наймолодшого з них у ранньому віці рослини вказує на нестачу **міді**, що сприяє обміну кальцію й азоту.

На достатньо удобрених грунтах за оптимальної густоти стояння рослин наявність значної кількості безплідних рослин і качанів свідчить про нестачу в грунті **бору**.

Важливе значення у житті рослин мають й інші елементи, зокрема **молібден, натрій, хлор, кремній**, які входять до складу рослини у тисячних і навіть десятитисячних частках процента.

Нестача **сірки** зумовлює пригнічення процесу утворення білків, зниження вмісту хлорофілу в листках, зменшення їхніх розмірів, видовження стебел. Рослина при цьому має миршавий вигляд, її розвиток припиняється. Найбільше сірки міститься в листках, найменше — у стеблах та коренях. З-поміж різних грунтів найбідніші на цей елемент дерново-підзолисті.

Частка **заліза** в клітинах кукурудзи мікроскопічна. Але без нього рослина жити не може: втрачає свій колір і запах, листя стає безбарвним, мертвим. Хлорофіл, що формує силу клітин, теж не може існувати без цього елемента. За нестачі заліза у рослин проявляється повний хлороз, тобто вся листкова пластинка стає жовтою.

ШКІДНИКИ І ХВОРОБИ

Відомо понад 40 хвороб кукурудзи. Найшкідливіша з них — пухирчаста сажка, яка уражує від 10 до 25% рослин. На листках вона проявляється у вигляді зморшкуватих сплюснутих горошин, на стеблі — у вигляді продовгуватих наростів, а на коренях — невеликих пухирів. Важко піддаються лікуванню такі хвороби, як бактеріальне в'янення, плямистість листя, стеблова гниль, гельмінтоспоріоз, летюча сажка.

Кукурудзу пошкоджують майже 400 видів шкідників, що призводить до зниження врожаїв та погіршення технологічних якостей зерна. У наших умовах найбільшої шкоди завдають дротяники, кукурудзяний метелик, шведська муха, зернова міль, а з птахів — чорна ворона, яка виклювує насіння і пошкоджує нижні листочки.

Кукурудза — посухостійка рослина. Вона добре використовує літні опади. Може дати високі врожаї, якщо влітку випадає багато дощів. Найбільше води потребує в період максимального наростання врожаю (від початку викидання волотей до молочно-воскової стиглості). Велика посуха негативно впливає на ріст і розвиток рослин кукурудзи. Якщо листки згорнулися в трубочку, то вона страждає від нестачі вологи. Одна кукурудзяна рослина в спекотний день випаровує 2—4 літри води, а за вегетаційний період — 150—200 літрів. Ця культура не витримує і надмірного зволоження грунту. На пе-

резволожених грунтах її коренева система через нестачу повітря погано розвивається, рослини жовкнуть і дають дуже низькі врожаї. На таких грунтах важливе значення має глибоке розпушування грунту та підгортання.

СПОЖИВАННЯ ЦУКРОВОЇ КУКУРУДЗИ

Для харчових потреб зерно споживають у фазі молочної стиглості, коли воно має найбільше цукру. Качани цукрової кукурудзи готові до споживання на 20—25-й день після цвітіння. Для споживання їх виламують у фазі молочної стиглості, починаючи з першої декади серпня, а в окремі теплі роки — і в третій декаді липня. Аж до настання приморозків із зерна у фазі молочної стиглості при натискуванні пальцями виділяється "молочко". Навіть за несприятливих погодних умов, коли літо холодне і дощове, збирають непоганий урожай (в середньому 1,5—2 кілограми качанів з квадратного метра).

Качани краще виламувати вранці, оскільки, зібрані за високої температури, вони швидко втрачають цукристість, погіршується смак. Так, за добу після збирання зерно цукрової кукурудзи втрачає 50% цукрів при температурі 30°С і 17 % — при 10°С. З подрібнених стебел цукрової кукурудзи готують приємний солодкуватий напій, настоявши їх протягом кількох годин у холодній воді.

Корисна кукурудза і як лікарська рослина. Спеціальні фармакологічні дослідження, проведені останнім часом, істотно збагатили наші знання щодо лікувальних властивостей. Із зерна кукурудзи одержують глютамінову кислоту, що набуває широкого застосування у лікуванні різних захворювань центральної нервової системи у дітей.

Підсмажені зерна кукурудзи з медом у народній медицині рекомендують як в'яжучу речовину за шлунково-кишкових розладів. У практичній медицині широко застосовують кукурудзяні стовпчики. Заготовляють їх у серпні—вересні, коли качани набувають молочної стиглості. Можна збирати стовпчики й у фазі воскової стиглості зерна. Шовковисті нитки обережно відривають від качанів, почорнілі вибраковують. Сушити зібрану сировину потрібно відразу після збирання, розстеливши тонким шаром на папері або тканині на відкритому повітрі в тіні, на горищі чи під навісом. Правильно висушені кукурудзяні стовпчики повинні ламатися. Під час зберігання в сухому приміщенні шовковисті нитки не втрачають лікувальних властивостей.

Сухі кукурудзяні стовпчики містять вітамін С, пантотенову кислоту, вітамін К, що справляє кровоспинну дію. Вони дають також добрий сечогінний ефект, тому лікарі призначають їх від захворювань нирок, а також як жовчогінний засіб.

Лікувальні властивості кукурудзяних стовпчиків зумовлені вмістом у них жирної та ефірної олії та інших біологічно активних речовин. Останніми роками у них виявлено фітоалютоніли, які, на думку вчених, мають протипухлинні властивості. Отож, ця рослина становить інтерес для медицини, хоча розкрила людям далеко не всі свої секрети.

Кукурудзяну олію добувають із зародків кукурудзяного зерна, у якому міститься 30—37% жиру. До складу кукурудзяної олії входять: вітамін А, тіамін (B_1), рибофлавін (B_2), токоферол (Е), пантотенова кислота, ніацин (РР) та ряд інших. Вона багата на мінеральні речовини й солі магнію, кальцію, фосфору, калію. Але особливо багато в кукурудзяній олії вітаміну Е — у 10 разів більше, ніж у маслиновій, і в 100 разів більше, ніж у яловичому жирі. За своїми властивостями та фізико-хімічними показниками кукурудзяна олія належить до кращих напіввисихаючих олій. До її складу входять такі цінні жирні кислоти: олеїнова, пальмітинова, стеаринова, арахінова. У 100 грамах кукурудзяної олії міститься 1,5 г фосфатидів, що беруть участь у регулюванні вмісту холестерину в крові. За їх нестачі жири посилено нагромаджуються й відкладаються у тканинах.

На думку лікарів, кукурудзяну олію треба вводити до раціону літніх людей, а також тих, хто хворіє на гіпертонію або має інші серцево-судинні захворювання. За вмістом таких важливих ненасичених жирних кислот, як лінолева та ліноленова, кукурудзяна олія переважає соняшникову, бавовникову, поступаючись тільки соєвій. Вживають кукурудзяну олію і в разі нестачі вітаміну Е.

Дитячому організму велику користь приносить споживання кукурудзи. Вона містить вітамін А, який сприяє зміцненню кісток та зубів. Тому дітям варто частіше варити кукурудзяну кашу, мамалигу з кукурудзяного борошна. Нехай дитина їсть і варену кукурудзу в качанах, і не тільки молоду, а й стару.

ЯК ПРИСКОРИТИ ПРОЦЕС ДОСТИГАННЯ КУКУРУДЗИ

Процес достигання кукурудзи полягає головним чином у втраті зерном води. Якщо у фазі молочної стиглості у ньому міститься 55 % вологи, то у восковій — 36—40, а в повній — 22—25 %. Вологовіддачу можна прискорити. Ось лише кілька способів.

Перший: візьміть 10%-ний розчин каустичної соди, обприскайте ним рослини. Через 2—3 дні листочки підсохнуть, а качани швидко почнуть втрачати вологу.

Другий: зріжте ножем або серпом стебла кукурудзи, зв'яжіть у снопи діаметром 20 см кожний і поставте на ділянці для сушіння й достигання зерна. Можна зв'язати верхівки чотирьох рослин, створивши своєрідний намет, і притуливши до нього з усіх боків 10—15 зрізаних стебел.

У фазі молочно-воскової стиглості розривають обгортки і розкривають качани, оберігаючи від птахів. Цей захід прискорює достигання на 7—10 днів.

Для насіння вибирають кращі качани, очищають від обгорток та квіткових ниток. Основними умовами для успішного їх сушіння є сонячне проміння, тепла суха погода і добре провітрювання. У такий спосіб вологі качани звичайно просушують, залежно від їхньої вологості та відносної вологості повітря за 4—7 днів. Після просушування качанів до вологості зерна не більше 14% їх можна обмолотити.

Сухі качани мають яскраво-блискучу поверхню і нормальний колір зерна, зародок зерна твердий. Коли зерно ріжуть ножем , половинки відскакують врізнобіч. Якщо зерно продавлюється, має м'який зародок, що легко ріжеться нігтем, а серцевина качанів щільна, вони сирі.

Вологе насіння кукурудзи під дією морозів значною мірою, а іноді й повністю втрачає схожість. Зародок у нього延 сіруватий, нерідко темний, м'який, неувігнутий, межа між ним і ендоспермом невиразна, плодова оболонка відстає від насіння, зморщується і при надавлюванні нігтем тріскається.

У здоровому зерні зародок світлий, білий, увігнутий, межа між ним і ендоспермом виразна, плодова оболонка щільно прилягає до насінної, колір зерна яскравий.

Зародок зерна кукурудзи дуже великий: він становить 9—13% маси всієї насінини, тоді як маса зародка зерна пшениці, жита і ячменю — лише 1,5—3%. Тому інтенсивність дихання зерна кукурудзи за однакової із зернами пшениці або ячменю вологості значно вища. У зв'язку з цим зерно кукурудзи порівняно з іншими культурами є менш стійким під час зберігання, що обов'язково слід враховувати.

У звичайних умовах зерно кукурудзи на десятий рік практично втрачає схожість. Чому так швидко? У його зародку міститься близько 35% жиру, який починає псуватися вже на 3—4 рік зберігання. До речі, цукрова кукурудза краще зберігається в качанах. Особливо згубно діє на зерно вологість. Якщо вона перевищує 19%, вже на третій день на зернівках інтенсивно розвивається плісенява. Тільки при вологості до 10% насіння можна зберігати тривалий час.

Післязбиральні рештки цукрової кукурудзи — листя, стебла, обгортки качанів — цінний корм для великої рогатої худоби.

Ніна Здольник,
старший науковий співробітник
Українського інституту експертизи сортів рослин,
Володимир Гопчак,
старший науковий співробітник
Українського інституту експертизи сортів рослин

ЗВІРОБІЙ

Як не дивно, але найвідоміша лікарська рослина — звіробій — використовується і в харчуванні. З нього готують приправи до рибних страв та напої, а в лікеро-горілчаній промисловості — гіркі настоянки. З надземної маси, а особливо з суцвіть, колись виготовляли барвники для фарбування тканин у червоний колір, застосовували для дублення шкур. Беручи до уваги бактерицидні властивості звіробою, у деяких країнах виготовляють з нього препарат для консервації харчових продуктів.

У народній та офіційній медицині звіробій застосовують доволі широко: у стоматології, гінекології, для лікування травного тракту, горла, носоглотки, зняття спазмів кровоносних судин. З нього також виготовляють протимікробний препарат новоіманін, яким лікують опіки. У народній медицині звіробій називають ліками від 99 хвороб і вживають у вигляді відварів, настоянок, напарів для зовнішнього та внутрішнього використання. Якщо їх застосовують зовнішньо, слід зважати на те, що препарати звіробою підвищують чутливість шкіри до ультрафіолетового випромінювання, тобто реакцію на сонячні промені, що може призвести до утворення пігментних плям. Він добре загоює рани, а тому має народні назви: крівниця, кривавник, стокрівця. Ще його називають прозірник, іванок, дев'ятисильник, горобій, деревник, журавець, заяче дерево, іван-зілля, кравчики тощо.

З-поміж 14 видів звіробою, які ростуть в Україні, найчастіше трапляються два: звіробій звичайний (Hypericum perforatum) та звіробій плямистий, або чотиригранний (Hypericum maculatum). Ростуть вони повсюдно: в лісах, на луках, у садках, біля доріг. Залежно від ґрунтів, на яких росте звіробій, та освітлення рослини мають висоту від 30 см до 1 м. Їхня зелень отруйна для тварин, мабуть, звідси й походить назва.

Цей багаторічник цвіте протягом усього літа золотаво-жовтими п'ятипелюстковими квітками, зібраними в нещільну китицю. Він — добрий медонос.

Зелена маса містить ефірну олію, смолисті та дубильні речовини, сапоніни, барвники, антоціани, вітаміни C, PP, каротин.

Рецепти приготування напоїв із звіробою зібрані й випробувані науковцями кафедри гігієни харчування Пермського медичного інституту.

Чай готують з сушеної зелені звіробою в суміші з іншими травами. Наприклад: 1 склянка сухої трави звіробою; 2,5 склянки материнки; 0,5 склянки плодів шипшини. Заварюють, як чай. За іншим рецептом беруть у рівній кількості сушений звіробій та листки смородини, подрібнюють і заварюють для приготування чаю або зберігають у щільно закритій посудині для зимового використання.

Напій. 100 г сушеної трави звіробою відварюють у 2 л води. Проціджують, додають 100 г цукру, перекип'ячують. Охолоджують. Замість цукру можна додати мед, а для підкислення — сік кислих ягід.

Збираючи траву звіробою, треба обережно зрізати верхню частину, не виривавши рослину з корінням. Незважаючи на те, що звіробій поширений у природі, слід бережливо ставитися до його запасів.

Н.М. Смілянець

ЗАХИСТ САДУ В ЛИПНІ ТА СЕРПНІ

Високі температури (25–30°С) та низька вологість повітря (30%) у період цвітіння призводять до короткочасного квітування кісточкових (1–2 дні) і зерняткових (3–5 днів) плодових культур, що є наслідком слабкого утворення зав'язі. У зв'язку з цим у пересічного садівника може виникнути думка: а чи потрібно захищати дерева, які завантажені урожаєм на 30 чи 50 відсотків? Це запитання зайве і не потребує дискусії. Плодові насадження необхідно захищати, аби захистити від ураження хворобами листковий апарат, від функціонування якого залежить накопичення пластичних речовин і закладання плодових бруньок під майбутній урожай. Також потрібно зберегти урожай, що зав'язався, від шкідників, що пошкоджують плоди. До збирання плодів пізніх сортів зерняткових та кісточкових культур шкідливі організми ще можуть завдати значної шкоди майбутньому врожаю і знизити його якість, тому важливо провести захисні заходи проти наявних шкодочинних об'єктів.

Яблунева плодожерка

У липні є загроза пошкодження плодів зерняткових осіннього і зимового строків достигання гусінню яблуневої та грушевої плодожерок. Обприскування проти плодожерок першого та другого поколінь проводять у другій декаді липня.

Не менших втрат та зниження кондиційних якостей плодів можуть завдати гусениці листокруток, які розвиваються у двох поколіннях (смородинова кривовуса, вербова кривовуса та інші). Початок відродження гусениць листокруток другого покоління виявляють за пошкодженими листками на верхівках жировиків всередині крони або обростаючої деревини на периферії крони.

Листки плодових дерев пошкоджують листомінуючі молі. На яблуні найпоширеніші яблунева нижньобокова (спеціалізований шкідник), верхньобокова плодова (пошкоджує всі рослини родини розоцвітих), глодова кружкова молі. Дорослі комахи верхньобокової молі відкладають яйця з верхнього боку листка, а нижньобокової та глодової — з нижнього. Гусінь робить пошкодження всередині листка у вигляді овальних мін діаметром 7–8 мм та залишає в них концентричні круги дрібних чорних екскрементів. При масовому заселенні рослин листомінуючими молями на листках налічується більше 10 мін. Пошкоджене листя змінює забарвлення із зеленого на світло-жовте або темно-коричневе, зменшується його фотосинтезуюча поверхня і погіршується процес фотосинтезу.

Зелена яблунева попелиця:
а — яйця; б — личинка;
в — доросла комаха

Посеред літа листки дерев дуже заселяють червоний плодовий, глодовий, звичайний павутинні кліщі, які висмоктують клітинний сік і виснажують дерево. Наприкінці липня — на початку серпня окрилюються личинки буйволоподібної цикадки, поширеної в усіх регіонах України. Цей шкідник має трикутну форму, захисне зелене забарвлення. Свою назву він отримав за виступи на голові, що нагадують роги. У серпні — жовтні дорослі самки починають відкладати в зроблені парні надрізи кори і деревини у вигляді округлої дужки зимуючі яйця. Цикадка особливо небезпечна для молодих садів усіх порід. У цей період розвивається літнє покоління каліфорнійської щитівки, яка пошкоджує штамби, гілки, листя, плоди яблуні, груші, сливи, черешні та абрикоса.

Молодим і старим насадженням плодових та ягідних культур шкодять личинки хрущів, здатні підгризати коріння, а при великій чисельності — кору кореневої шийки дерев. Від підгризання кореневої системи рослин упродовж вегетаційного періоду поступово засихають молоді саджанці, плодоносні дерева, кущі ягідних рослин, суниці.

Із отворів на молодих й старих деревах висипається червоточина — це гусеничні ходи червиці в'їдливої, в якої цикл розвитку два роки.

Влітку на груші часто можна помітити чорні верхівки пагонів, на яких сконцентровані личинки грушевої листоблішки оранжевого кольору з бурими плямами на спині у першому та зелено-коричневого забарвлення у п'ятому віці. Личинки, висмоктуючи сік з рослин, рясно вкривають їх медв'яною росою (падевим медом), яка липне і блищить. На таких листках оселяються сажисті сапрофітні гриби, які змінюють зелене забарвлення листя на чорне. Пошкоджене листя деформується і відмирає, пагони недорозвиваються, плоди мають низькі смакові і товарні якості. Протягом року розвивається 4–5 поколінь шкідника.

Вийшовши в сад, можна виявити краї листків яблуні та груші, які закручені догори у вигляді тугих червоних трубочок, всередині яких розміщуються по кілька десятків личинок галиці. Як яблунева, так і грушева галиці дають за рік 3–4 покоління.

Чималої шкоди плодовим деревам завдають попелиці: зелена яблунева, яблунево-подорожникова, грушево-зонтична, сливова обпилена, смугаста персикова, вишнева чорна та ряд інших видів. Личинки та дорослі

комахи скупчуються на листках, плодах та пагонах, висмоктуючи з них сік. Пошкоджене листя скручується і закриває їх. Пагони погано ростуть, викривлюються і за сильного пошкодження засихають. Плоди дрібнішають, деформуються. З весни до осені попелиці розмножуються без запліднення (партенокарпічно), народжуючи живих особин. За літо розвивається 10—15 поколінь. Висмоктуючи соки із рослин, личинки виділяють медвяну росу. Солодкими виділеннями ласують мурахи, які у великій кількості збираються в колоніях попелиць та захищають їх від корисних комах (божих корівок, личинок сирфід і золотоочок).

У липні для плодових дерев характерний активний ріст пагонів і плодів. Якщо в цей період мають місце атмосферні опади, то виникає небезпека ураження яблуні вторинною інфекцією парші, борошнистої роси, груші — паршею.

Справжнім злом при вирощуванні яблуні та груші є парша, яка уражує молоде листя, квітки, плодоніжки, плоди, а на груші ще й кору. Найбільше уражуються сорти яблуні: Ренет Симеренка, Айдаред, Мекінтош, Спартан, груші: Лісова красуня, Ільїнка, Бере Арданпон, Бергамот мліївський. Сприятливі умови для розвитку хвороби створює волога та тепла погода. При краплинній волозі та температурі близькій до 16—22°С спори швидко проростають і заражують молоде листя. Збудник парші поширюється вітром, дощем на здорове листя, плоди та заражує їх. У яблуні плями парші розміщуються переважно з верхнього боку листка, а в груші — з нижнього. На плодах уражена тканина пробковіє, тріскається, в утворені ранки потрапляють спори моніліальної гнилі. Такі плоди загнивають, чорніють і висять на дереві до наступного року. Уражені пагони груші покриваються дрібними здуттями, які пізніше розриваються під тиском конідій, від чого кора має шорсткий вигляд і лущиться. Збудникам хвороб властива вузька спеціалізація, гриб, який паразитує на яблуні, не уражує грушу і навпаки.

Парша груш

Листки вишні та черешні сильно уражуються кокомікозом як на молодих так і на плодоносних деревах. Слабше уражуються слива, абрикос, терен. У першій половині червня з нижнього боку листків з'являються численні розкидані або близько розміщені плями темно-бурого кольору. На плодоніжках ураження мають вигляд білуватих плям з рожевою облямівкою. На плодах у місцях ураження утворюються великі вдавлені коричневі плями з світлим нальотом спороношення. Гриб дає за літній сезон 8—10 поколінь. Розвивається хвороба за сухої погоди менш інтенсивно. Масове ураження кокомікозом спричинює листопад наприкінці липня — в серпні і дерева оголюються повністю. У дерев, які втратили листя, погіршується зимостійкість, відбувається неповноцінне закладання плодових бруньок під урожай наступного року. Сорти черешні — Дрогана жовта, Жабуле, Валерій Чкалов, Присадибна, Красуня Києва; вишні — Анадольська, Володимирська, Любська, Гріот український сильно уражуються кокомікозом. Сорти черешні, які слабко уражуються хворобою — Бігарро Оратовського, Мелітопольська рожева, Киянка, Чорна пізня, вишні — Шпанка рання, Мелітопольська десертна, Українка, Шалунья, Жуковська.

Домогтися зниження чисельності яблуневої плодожерки у другому (північні та західні райони), третьому (на півдні) поколіннях можна шляхом накладання у липні на штамби дерев ловильних поясів з періодичним (раз у два тижні) їх зніманням і знищенням гусениць та лялечок. Ефективним заходом є систематичне струшування з дерев червивих яблук, збирання і знешкодження опалих, що перешкодить гусені вийти з плоду на коконування. Протягом літа виловлюють метеликів плодожерки, листовійок на ловильні пастки з бродильною патокою. Для обробок використовують препарати із групи синтетичних піретроїдів — арріво, шерпа, відповідно по 1,5 мл/10 л води, а також інсектицид нового покоління — інгібітор синтезу хітину комах матч (10 мл/10 л води). Останню обробку піретроїдними препаратами дозволяється проводити за 25 днів до збирання врожаю, а матчем — за 30.

Хімічний захист рослин від гусені листкомінуючих молей малоефективний через прихований спосіб життя вищезазначених видів. При виявленні 0,5—1 міни для нижньобокової та 1—3 мін/листок для верхньобокової та глодової молей дерева обробляють проти метеликів інсектицидами шерпа, арріво.

Захищаючи плодові культури від шкідників піретроїдними препаратами (арріво, шерпа), ми спричинюємо загибель природних ворогів кліщів — фітофагів. Якщо кліщів менше порога шкодочинності, то обробки не потрібні, корисні комахи контролюватимуть розвиток шкідників, утримуючи чисельність популяції на безпечному для плодових рослин рівні. При наявності павутинних кліщів (2—7 особин на листок) дерева обробляють настоєм гірчиці, кульбаби, ромашки аптечної з інтервалом 7—8 днів між обробками.

Личинки буйволоподібної цикадки живляться соком культурних рослин та бур'янів (осоти, березка польова, щириця, люцерна, горох, морква). Якщо такого корму немає, то вони гинуть. Заходами захисту від буйволоподібної цикадки є підтримання високого агротехнічного рівня в садових насадженнях, знищення бур'янів тощо. У разі масового з'явлення шкодочинних стадій розвитку застосовують інсектициди шерпу, карате, децис.

При виявленні інтенсивного зараження насаджень каліфорнійською щитівкою у садах проводять механічні заходи — зачищають і спалюють стару кору, вирізують заселені гілки та викорчовують дуже зара-

жені дерева із обов'язковим їх спалюванням. Коли заселення незначне, дерева обприскують дурсбаном*, 40,8% концентрат емульсії — 20 мл або БІ-58*, 40% к.е. — 8–20 мл/10 л води.

Для забезпечення нормального росту та розвитку рослин перекопують ґрунт, призначений для садіння нових рослин, та вибирають з нього довгих (4–6 см особин останнього віку), товстих, дугоподібної форми личинок західного або східного травневого, червневого, мармурового або інших видів хрущів. Цей захід повторюють восени і навесні. Зібраних личинок хрущів добре поїдають кури. Слід врахувати, що личинки хрущів живуть у ґрунті 3–4 (західний травневий) або 4–5 років (східний травневий) і в перші роки розвитку шкода, яку вони завдають кореневій системі, буде малопомітною, тоді як личинки четвертого року життя значно пошкоджують підземну частину рослин.

Щоб позбутися червиці в'їдливої, вирізують і спалюють пагони та гілки, пошкоджені гусеницями. Знищують гусениць другого року в ходах дротом та вприскують в гусеничні ходи спринцівкою робочий розчин БІ-58 новий*, 40% к.е. (2 мл/1 л води).

У період живлення проти грушевої листоблішки використовують шерпу, але, якщо після її застосування відмічена низька ефективність, то обробляють вдруге фосфорорганічними препаратами: золоном*, 35% к.е. — 20–40 мл/10 л води, БІ-58. Обов'язковою вимогою для отримання високої ефективності застосування фосфороорганічних препаратів має бути температура повітря під час обробки не менше 18°С. Останню обробку шерпою проводять за 25, БІ-58, золоном — за 40 днів до збирання врожаю.

У разі масового пошкодження зерняткових порід галицями рослини обприскують золоном*, зрізують та спалюють пошкоджені пагони.

Щоб запобігти втратам врожаю зерняткових порід від парші, треба культивувати стійкі до захворювання сорти. В асортименті сортів яблуні та груші, не сприйнятливих до парші, є вітчизняні та інтродуковані зарубіжні сорти. В яблуні — це Імрус, Чистотіл, Едера, Аскольда, Пріма, Пріссцила, Пріам, в груші — Улюблена Клапа, Золотоворітська, Трембіта, Яблунівська, Етюд, Жозефіна мехельнська. Осінні та зимові сорти яблуні та груші захищають від парші, обприскуючи дерева фунгіцидами: строббі, скор, вектра, купроксат або сапроль, додаючи на 10 л води відповідно 2, 2, 3, 50, 10–20 мл препарату. Останній раз оброблюють фунгіцидами за 30, 45, 15, 20 днів до знімання плодів. При слабкому розвиткові парші через 10–12 днів після попередньої обробки дерева обприскують розчином сечовини з додаванням 0,5% калійної солі (по 50 г на 10 л води).

Червоний яблуневий кліщ:
а — дорослий кліщ; б — пошкоджене листя; в — яйця

Після опадання ураженого кокомікозом листя вишні та черешні, його згрібають і компостують або загортають у ґрунт. Належний догляд за рослинами покращує їх фізіологічний стан і підвищує стійкість до захворювання. Дерева обприскують тричі: купроксатом, 34,5% суспензійний концентрат — 50 мл, топазом, 10% к.е. — 3–4 мл, або топсином М*, 70% порошок, що змочується — 10 г/10 л води. Важливо зауважити, що часті обробки мідними препаратами призводять до осипання листя, тому обмежуються 1–2 обробками препаратами, до складу яких входить мідь. Першу обробку виконують відразу після цвітіння, другу — через 10–12 днів, але не пізніше як за 20 днів до збирання врожаю, третю — після збирання врожаю і ще раз через 10–12 днів одним із цих препаратів.

Аби зменшити ураження плодів гниллю, потрібно вирізати всі засохлі гілочки з квітками і листям, що уражені моніліальним опіком, які є джерелом інфекції плодової гнилі. Обрізуючи хворі гілки, видаляють здорові тканини пагона (5 см), які ззовні виглядають не засохлими, і спалюють їх. Зрізи дезінфікують 1%-ним розчином мідного купоросу і замазують садовим варом або масляною фарбою. Такий захід дає змогу видалити уражені гілки, які є джерелом інфекції моніліального опіку — весняна форма хвороби та плодової гнилі — літня. Вирізують і спалюють також верхівки пагонів яблуні, смородини та аґрусу, уражені борошнистою росою. Проти борошнистої роси яблуні використовують фунгіциди: сапроль, вектру, які є у роздрібній торгівлі. Після збирання врожаю смородини, аґрусу, малини кущі обприскують проти трачів, листокруток, галиць, кліщів інсектицидом БІ-58* новий, 40% к.е. (12–20 мл/10 л води), додаючи байлетон*, 5%-ний порошок, що змочується (20 г/10 л води) або окремо обробляють 1%-ною бордоською рідиною проти септоріозу, стовпчатої іржі, антракнозу. Вирізують і спалюють стебла малини, пошкоджені малиновою галицею та пурпуровою плямистістю. Проти сферотеки на аґрусі непогані результати дає кальцинована сода з милом (по 50 г на відро води). Обробку можна проводити в період наливання і після збирання плодів з інтервалом 5–7 днів. Несприятливі екологічні умови (хвороби, шкідники, близьке залягання підгрунтових вод тощо) є причиною утворення камеді на корі кісточкових дерев. Камедь видаляють механічно разом з ураженою тканиною до здорової, а травмовану ділянку двічі з інтервалом 5–7 днів обробляють кашоподібною масою із щавлю або замазують садовим варом.

** Препарати, дозволені для використання у промислових садах, але не допущені для роздрібної торгівлі населенню.*

І.В. Шевчук,
кандидат сільськогосподарських наук,
Інститут садівництва УААН

ЩОБ СУНИЧНІ НАСАДЖЕННЯ БУЛИ ЗДОРОВИМИ

Як садити суницю, доглядати за нею та які сорти краще вибрати, я розповів у своїй статті "Суниця: садіть перспективні сорти" ("ДСГ" № 4, 2005 р.). Але для одержання високих і сталих урожаїв особливе значення має не лише сорт і комплекс заходів з догляду за рослинами. Важливу роль відіграє також боротьба з шкідниками, хворобами, бур'янами.

Щоб оздоровити суницю від хвороб і шкідників, які живуть і накопичуються в ґрунті, її періодично (через чотири роки) пересаджують на нове місце і повертають на старе не раніше, як через два роки.

Для садіння беруть лише здоровий садивний матеріал. Якщо виникла підозра на зараженість розсади суничним кліщем, її можна знезаразити, зануривши для прогрівання на 15 хв. у воду, підігріту до 45°С. Таке знезараження, зазвичай, проводять у серпні під час пересаджування.

Вирощувати суницю слід на ділянках, котрі добре освітлюються і прогріваються сонцем, з родючим структурним ґрунтом, не допускаючи загущення насаджень: своєчасно їх проріджувати і прополювати від бур'янів, не перевищувати норм внесення добрив.

Щороку рано навесні ділянку суниці, яка закладена в минулі роки (старі насадження), добре вичісують граблями, а відмерле листя разом з шкідниками і хворобами видаляють з ділянки. До того ж одночасно розпушується ґрунт у рядку, що запобігає випаровуванню вологи.

Що стосується "скошування" (правильніше сказати обрізування) листя після збирання врожаю, то це є доречним тільки тоді, коли листки уражені хворобами (борошниста роса, біла плямистість), заселені шкідниками (павутинний та суничний кліщі). Сердечко має залишатися не пошкодженим під час "скошування" листя, а виконують це, зазвичай, не косою, а ножицями або секатором. Якщо ж рослини суниці здорові, то листки не обрізують, позаяк життєдіяльність листків забезпечує урожай наступного року. Зрізане уражене хворобою листя видаляють з суничника і спалюють. У ремонтантних сортів і нейтрального світлового дня листя не скошують.

Небезпечними ґрунтовими шкідниками є личинки травневого хруща (хробаки, борозняки) та личинки жука ковалика (дротяники). Дуже небезпечні суничний та павутинний кліщі та нематоди. До небезпечних також відносять білокрилки, довгоносики, пильщики та квіткоїди. Заселення плантації вказаними шкідниками може призвести до повної загибелі суничних рослин.

Небезпечними хворобами є борошниста роса, біла і бура плямистості листків, сіра гниль. Для боротьби проти шкідників і хвороб використовують агротехнічні заходи та хімічні методи.

Про агротехнічні заходи ми вже згадували. Це і обробіток ґрунту, і знищення бур'янів, і внесення добрив та полив рослин, а також використання високоякісної розсади стійких до шкідників і хвороб сортів.

Хімічні методи полягають у використанні для боротьби з шкідниками і хворобами отрутохімікатів, які у розчиненому вигляді за допомогою обприскувачів наносять на рослини суниці. Проти шкідників у суничнику найчастіше використовують актофіт, інта-ВІР, актару, карбофос; проти хвороб — 1%-ну бордоську рідину, хлорокис міді, колоїдну сірку, хорус.

Я використовую препарати для боротьби з шкідниками і хворобами суниці в такі строки. Рано навесні на початку росту нових листків після видалення старого сухого листя і підживлення добривами проти грибних захворювань обприскую суницю розчином препарату хорус (3 г на 10 л води) або хлорокисом міді (40 г — 1 ст. ложка — на 10 л води). На початку бутонізації перед цвітінням у період появи шкідників суницю обприскую розчином біопрепарату актофіт (50 мл на 10 л води), якщо температура повітря не нижча плюс 18°С або інта-ВІР (1 таблетка на 10 л води).

Після цвітіння бажано замульчувати міжряддя і між рослинами в рядку соломою, глицею тощо, щоб захистити ягоди від забруднення землею та від загнивання, видалити з суничника бур'яни.

Після збирання врожаю за наявності шкідників плантацію суниці зазвичай обробляють одним із найбезпечніших для людини біоінсектицидів: актофітом або одним із тих, що згадувалися вище. Проти хвороб я застосовую хорус або хлорокис міді. Хімічні препарати на плантації суниці раджу застосовувати лише в крайньому разі, коли ви переконаєтеся, що ваші рослини справді уражені хворобою чи заселені шкідниками (що буває доволі рідко), і в чіткій відповідності з інструкцією щодо їх застосування.

При вирощуванні суниці більше, ніж при вирощуванні будь-якої іншої культури, поєднуються і доповнюють одна одну дві сучасні технології: агронома доктора Джекоба Мітлайдера по збалансованому удобренню не ґрунту, а конкретних рослин у зоні їхньої кореневої системи, та вченого-мікробіолога Хіча Теро, котрий створив ЕМ-препарат "Кюсей ЕМ-1" ("Сяйво-1"). Після садіння суниці за подальшого догляду за нею на даній грядці перекопувати міжряддя не можна, слід лише виконувати неглибоке поверхневе розпушування і прополювання плоскорізом або сапкою, підживлення здійснювати з використанням ЕМ-препарату.

Що стосується удобрення та підживлення суниці, то відомо, що засвоєння елементів живлення пов'язане з фазами росту й розвитку рослин: молоді рослини найбільше поживних речовин потребують у фазі посиленого росту, а ті, що плодоносять, — під час формування врожаю. Крім того, потреба рослин в окремих елементах живлення змінюється протягом вегетаційного періоду та залежить від типу ґрунту і погодних умов.

Для забезпечення нормального росту та плодоношення суниці при підготовці грядки під перекопування ґрунту на 10 м² рекомендується внести 60 кг гною або компосту, 0,5 кг суперфосфату, 0,3 кг хлористого калію та 0,5 кг попелу. Висаджувати ж суницю бажано не раніше, як через півроку після внесення гною.

Рано навесні перед початком вегетації і першим розпушуванням ґрунту суницю слід підживити азотними добривами з додаванням мікроелементів: на 10 л води беруть 60 г (три столові ложки) карбаміду (сечовини), 5 г (одну чайну ложку) борної кислоти, 5 г мідного купоросу і 2 г марганцівки. Цим розчином поливають рядок суниці завдовжки близько 5 м. Перший раз можна підживити коров'яком, розбавленим у співвідношенні 1:8, додаючи на відро води склянку попелу.

Друге підживлення здійснюють таким же розчином у фазі бутонізації перед самим цвітінням суниці. Це підживлення можна зробити курячим послідом, розбавивши у співвідношенні 1:15 (0,7 л на 10 л води), настояти дві доби і додати перед поливом грядки на відро розчину склянку попелу.

Третє підживлення здійснюють у серпні фосфорно-калійним або повним добривом, наприклад нітроамофоскою — 80 г (4 ст. ложки) на 10 л води, а ще ліпше комплексним добривом "Кеміра У-2".

Четверте підживлення виконують у жовтні у вигляді мульчування всієї грядки суниці тонким шаром добре перепрілого перегною (20 кг на 10 м² суничника). Якщо ж використовувати свіжий гній, то його слід розкладати в міжряддях так, щоб він не потрапляв на рослини суниці.

Сорти суниці нейтрального світлового дня потребують ретельнішого догляду в період плодоношення, додаткового підживлення у липні і регулярних поливів водою упродовж літа за відсутності опадів та пересихання ґрунту.

Водночас слід пам'ятати, що надмірне удобрення (передозування) негативно впливає на розвиток і плодоношення суниці. Від надмірних доз добрив суниця може просто "згоріти". Крім того, слід пам'ятати, що максимальний ефект від добрив може бути досягнутий лише за умови оптимального забезпечення рослин вологою, тобто при поливах суниці у посушливі періоди.

П.Г. Шумерук,
м. Київ

Господар
журнал у журналі
Безкоштовний додаток до журналу "Дім, сад, город"

АВТОМАТ ДЛЯ ПОЛИВУ ГРЯДОК

Багато садівників та городників поливають дерева та грядки за допомогою глибинного електронасоса, яким накачують у резервуар воду, підігрівають її, а потім використовують для поливу.

Зручно, а водночас і не дуже. Зручно тим, що легко й швидко створюється запас води. А незручно — сторожувати, поки резервуар наповниться водою, потім вимикати та вмикати насос, чергувати, якщо полив самопливний чи крапельний. Тому краще автоматизувати подачу води в резервуар за допомогою досить простого пристрою (див. малюнок).

Принцип дії такого пристрою простий, а конструкція не потребує дорогих реле та інших дефіцитних деталей. Тим більше, що перемикачем може слугувати звичайний кімнатний вимикач струму.

З малюнка-схеми видно, що, коли вода з резервуара витече, поплавок опуститься вниз, важіль своїм верхнім вирізом-зачепом перекине важіль перемикача, з'єднає контакти, які увімкнуть електронасос. Тільки-но вода наповнить резервуар і поплавок підніметься вгору, як важіль своїм нижнім вирізом-зачепом, що має бути дещо ширшим від верхнього, натисне на важіль перемикача і перерве подачу електроенергії. Насос перестане качати воду, поки наявна в резервуарі вода витече на грядки. Далі процес повториться.

Щодо будови такого пристрою, сподіваюся, з малюнка все зрозуміло. Варто лише додати, що поплавок — це дерев'яний круг, а важіль — прямокутна планка з твердого дерева або пластмаси з лінійним вирізом. Важіль входить у прямокутний виріз кріпильно-напрямної планки, яка закріплена на резервуарі. Перемикач бажано закріпити на кутнику, прикріпивши його до напрямної планки, і прикрити, щоб на контакти не потрапляла вода.

До речі, поплавок і напрямну планку не обов'язково робити на всю ширину резервуара. Планкою може слугувати невеликий кутник, прикріплений до стінки резервуара. А поплавок може бути невеликим, але таким, щоб його виштовхувальна сила перекидала важіль перемикача.

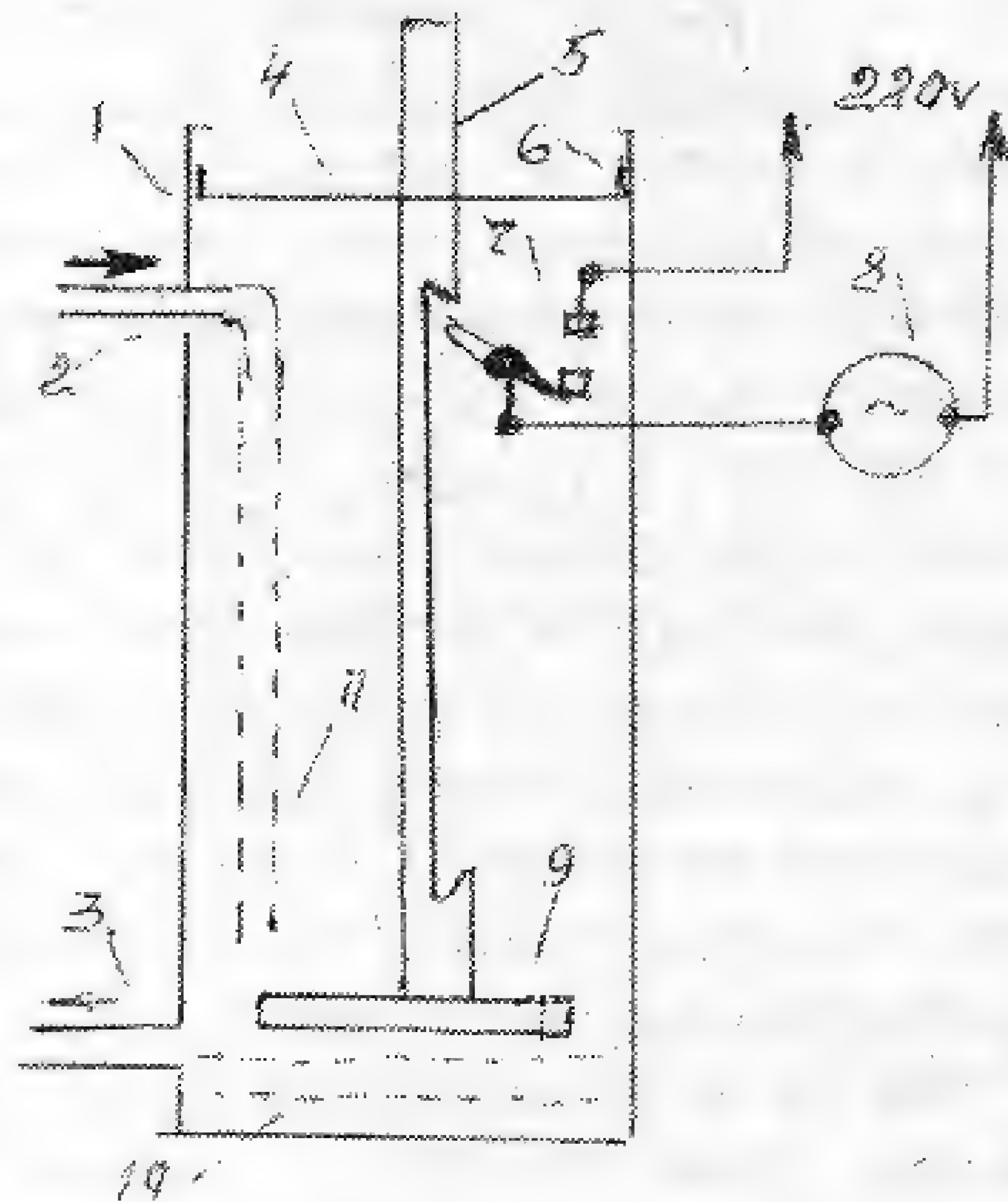

Схема дії автовимикача:
1 — резервуар; 2 — патрубок; 3 — витік води; 4 — планка; 5 — важіль; 6 — кріплення; 7 — перемикач, 8 — електронасос; 9 — поплавок; 10 — вода; 11 — шланг

Якщо такий автомат застосувати для крапельного поливу грядок, його можна залишати постійно включеним в електромережу, хоч краще мати автомат, який би вмикав і вимикав подачу води за певної вологості ґрунту. На прямоточному поливі електроенергію через певний час доводиться вимикати, щоб не перезволожити ґрунт.

Г.А. Скоряк,
м. Вінниця

...І ВАННА НЕ ПРОСІДАТИМЕ

Ніхто не буде сперечатися, що чавунна ванна краща за штамповану сталеву. І стоїть чавунна ванна стійко, і турбот ніяких з герметизацією стику між стіною і ванною — заповнив стик цементним розчином й усе. Інша справа — штампована ванна, при установці якої цей стик закрити просто неможливо. Замажеш його розчином, він висохне і начебто все нормально. Але коли налити повну ванну води, та ще й сам у неї сядеш, ванна деформується (опускається), розчин тріскається, тріщина виникає знову і вода знову починає текти на підлогу.

Підтримка штампованої ванни

Придумано чимало способів, як закрити цей нещасливий стик — від заміни сталевої ванни на чавунну до обкладання штампованої ванни цеглою.

А є і простіший вихід. Насамперед відзначимо, що сама по собі конструкція штампованої ванни доволі тверда, а просідає вона тому, що не підібраний зазор між корпусом ванни та її ніжками. От і виходить: наллєш води — ванна просіла, зіллєш воду — ванна піднялася. Тому достатньо замазати цементним розчином нішу між ванною і ніжками і ванна перестане "грати". Таких ніш чотири і розчину знадобиться тільки кілограм, максимум — півтора.

Г.Галкін

ГОСПОДАРСЬКІ БУДІВЛІ

На присадибній ділянці, крім житлового будинку, розміщують також господарські будівлі для утримання худоби і птиці, зберігання корму для них. Дуже часто господарський блок облаштовують так, щоб в одному приміщенні можна було утримувати різних тварин і птицю, зберігати корми й устаткування. У господарський блок вбудовують сауну, тоді піч-кам'янку використовують для підігрівання води не тільки для душу, а й для напування тварин. У рішенні господарських будівель використана ідея сараю, де сховище для сіна і стійла тварин розміщені під одним високим дахом. Узимку в хліву тепло, а до весни корм згодовують. Цей прийом, вироблений століттями, і понині його використовують. Частину сіна укладають на горище, частину — у прибудованому сараї з тонких дощок.

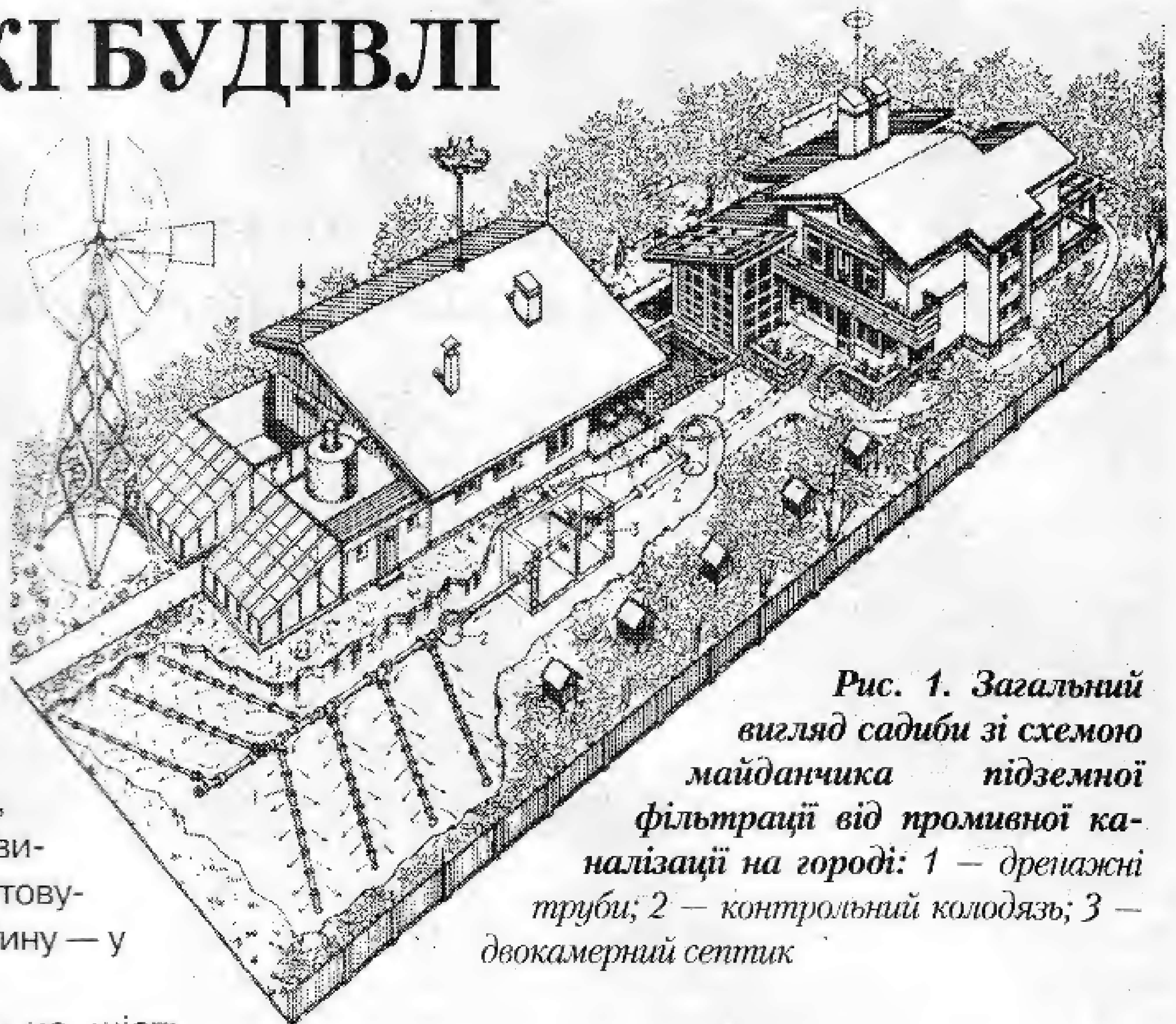
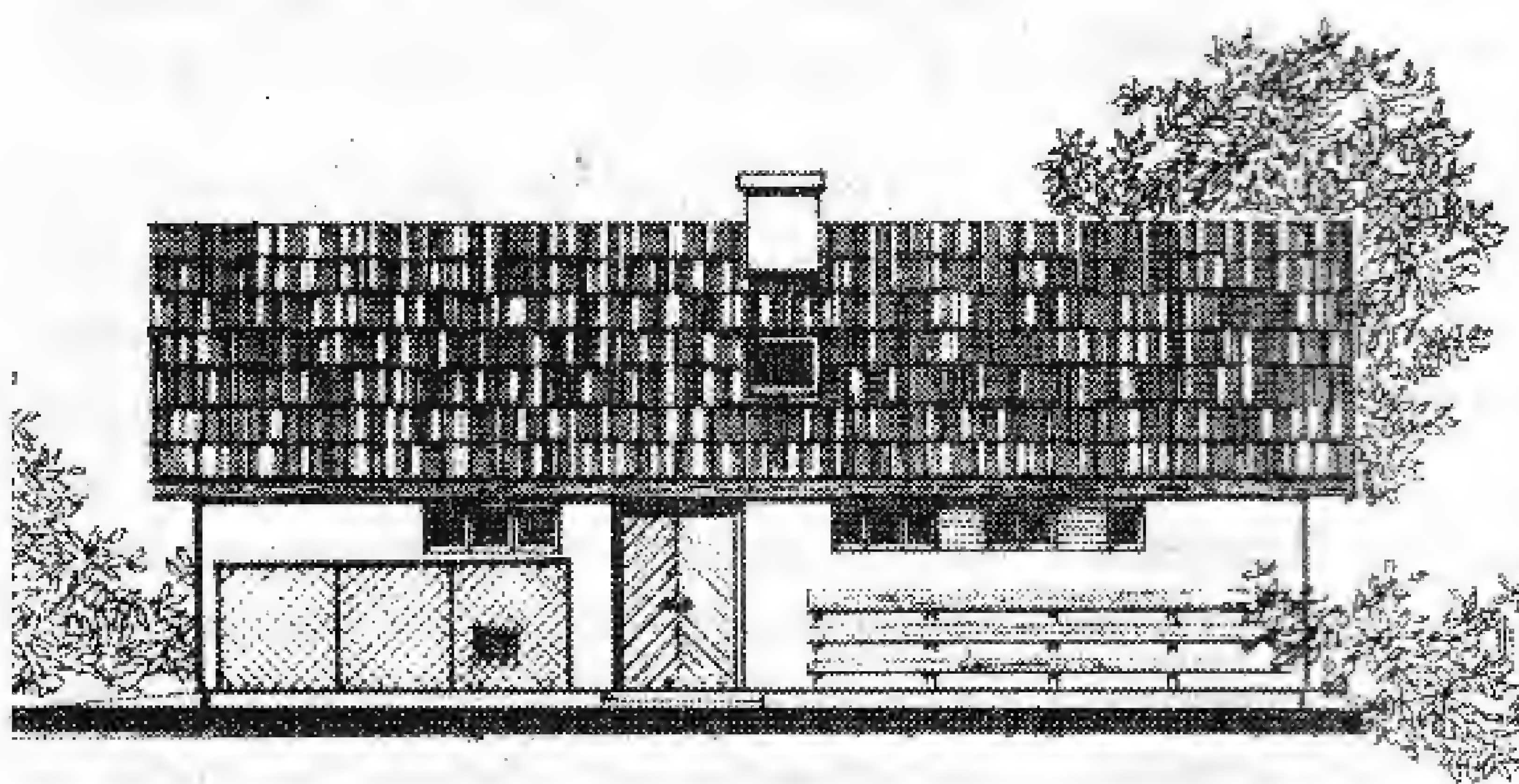

Рис. 1. Загальний вигляд садиби зі схемою майданчика підземної фільтрації від промивної каналізації на городі: 1 — дренажні труби; 2 — контрольний колодязь; 3 — двокамерний септик

Місткість гноєсховища розраховують на шість місяців. Стіни з бутобетону виконують на висоту 1,3 м, вище по дерев'яному каркасу роблять обшивання, покрівлю — із шиферу. Піч-кам'янку, кормозапарник роблять із глиняної червоної і шамотної цегли. Дах у господарських будівлях улаштовують із звисанням на 20—30 см, щоб захистити стіни від атмосферних опадів.

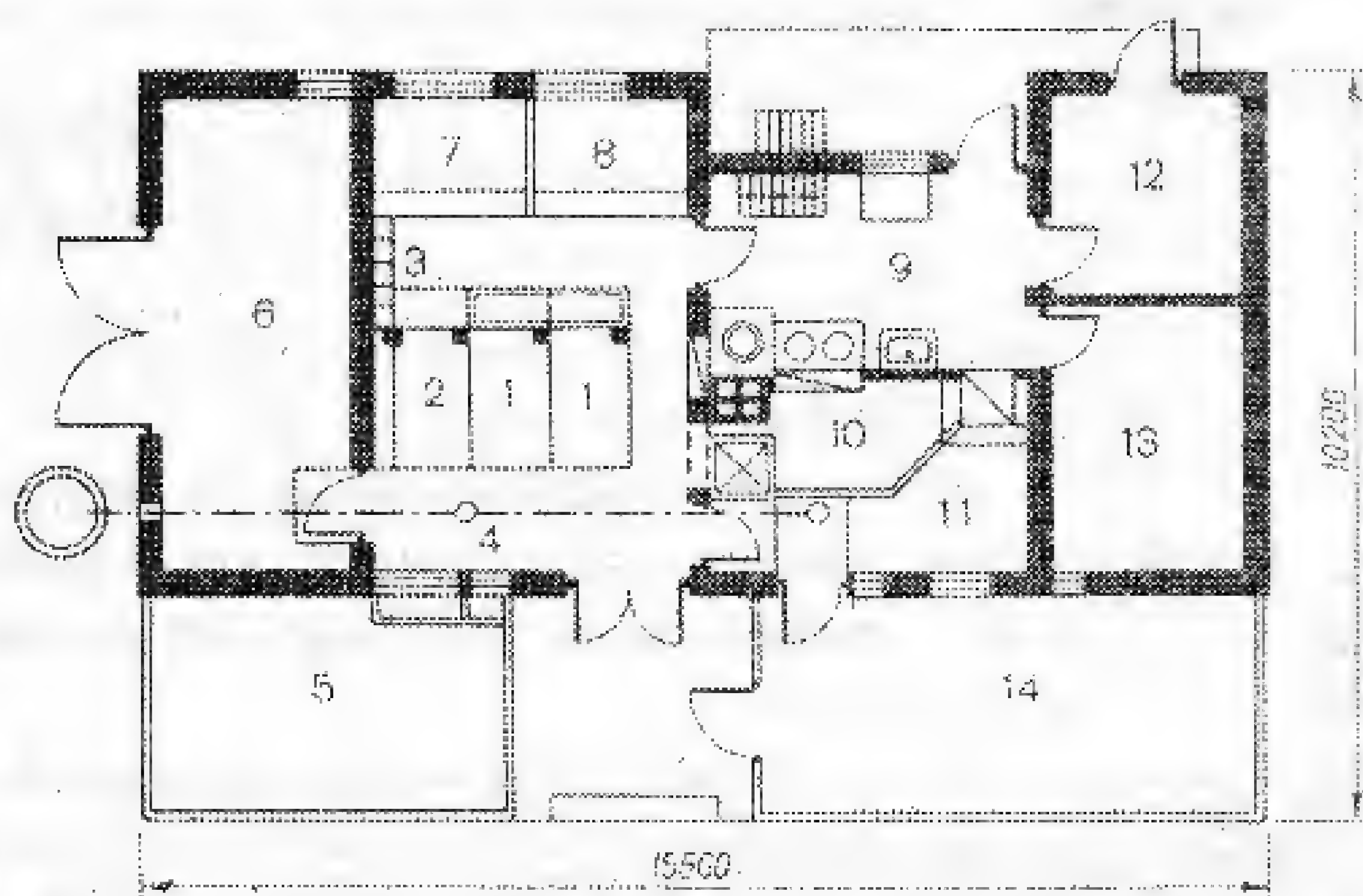

Рис. 2. Господарський блок (Естонія): 1 — стійло для корови; 2 — відсік для коня; 3 — клітки для птиці; 4 — годівниця і лаз для птиці; 5 — вольєр для птиці; 6 — закрите гноєсховище; 7 — відсік для овець; 8 — відсік для теляти; 9 — кормокухня; 10 — місце для утримання свиноматки з поросятами; 11 — місце для утримання сисунів; 12 — сарай; 13 — засік для комбікормів; 14 — вигульний майданчик

Підлога має бути теплою, міцною, водонепроникною, неслизькою і зручною для збирання і дезінфекції. Роблять її з дерева, цегли, асфальту, утрамбованої глини. Для овець і птиці за утримання на глибокій підстилці підлогу виконують з утрамбованого ґрунту, глини або бетону.

Для великої рогатої худоби і свиней підлогу роблять з цегли або дощок. Під підлогою не повинно бути порожнеч, де могла б накопичуватися гноївка і шкідливі гази. Підлогу піднімають на 15—20 см над рівнем ґрунту і під нього укладають утеплювач (шлак, биту цеглу). Підлогу роблять з ухилом до гноївкозбірника.

Двері влаштовують на південний або південно-східний бік. Вони повинні бути щільними, утепленими, заввишки 1,7—1,9 м, завширшки 0,8—1 м.

Вікна роблять подвійними на висоті 1,3—1,5 м від підлоги, що відчиняються з того ж боку, що і двері, аби уникнути протягів. Співвідношення площі вікна і підлоги для птиці — 1:10; для великої рогатої худоби і птиці — 1:12; для овець, кіз і кролів — 1:20.

Для відведення рідких випорожнень за утримання худоби на змінюваній підстилці обладнують каналізацію. Для цього в приміщенні роблять лоток, відвідну трубу, а на ділянці — гноївкозбірник (обсяг розраховують на місяць), тварини виділяють за добу сечі, л: корова — 20; нетель — 4; теля — 2; свиноматка — 8—10; порося — 2,5.

Для видалення парів, шкідливих газів, пилу, мікроорганізмів передбачають вентиляцію. Частково повітрообмін відбувається через щілини у вікнах, дверях і конструкціях будинку, але цього недостатньо. Для влаштування припливно-витяжної вентиляції над

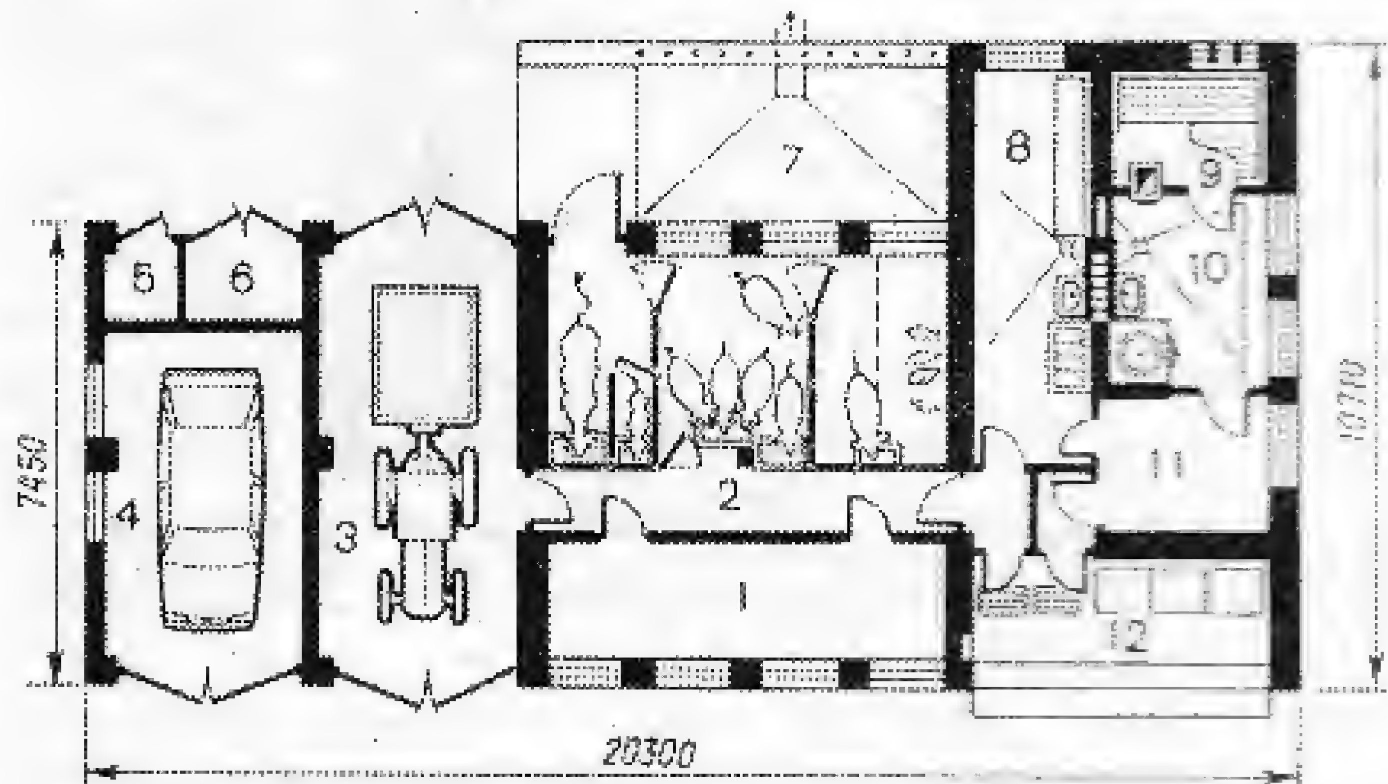
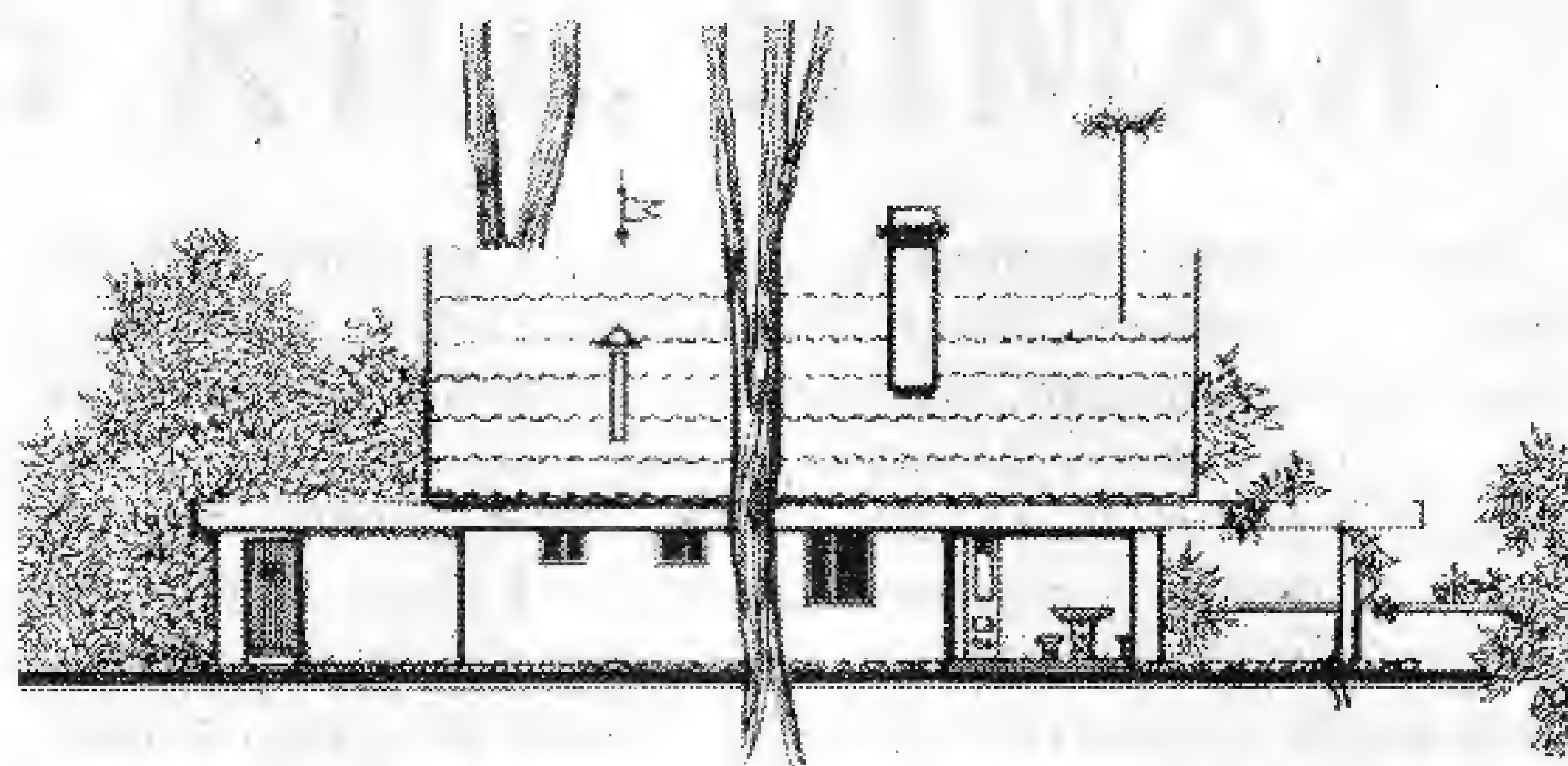

Рис. 3. Господарський блок (Естонія): 1 — склад для зберігання коренеплодів; 2 — приміщення для утримання тварин і птиці; 3 — стоянка мотовізка і завантаження сіна через люк у перекритті; 4 — гараж; 5 — комора для зберігання добрив; 6 — комора для зберігання інвентарю; 7 — крите гноєсховище; 8 — кормокухня; 9 — сауна; 10 — пральня, душ; 11 — роздягальня; 12 — клітки для утримання кролів

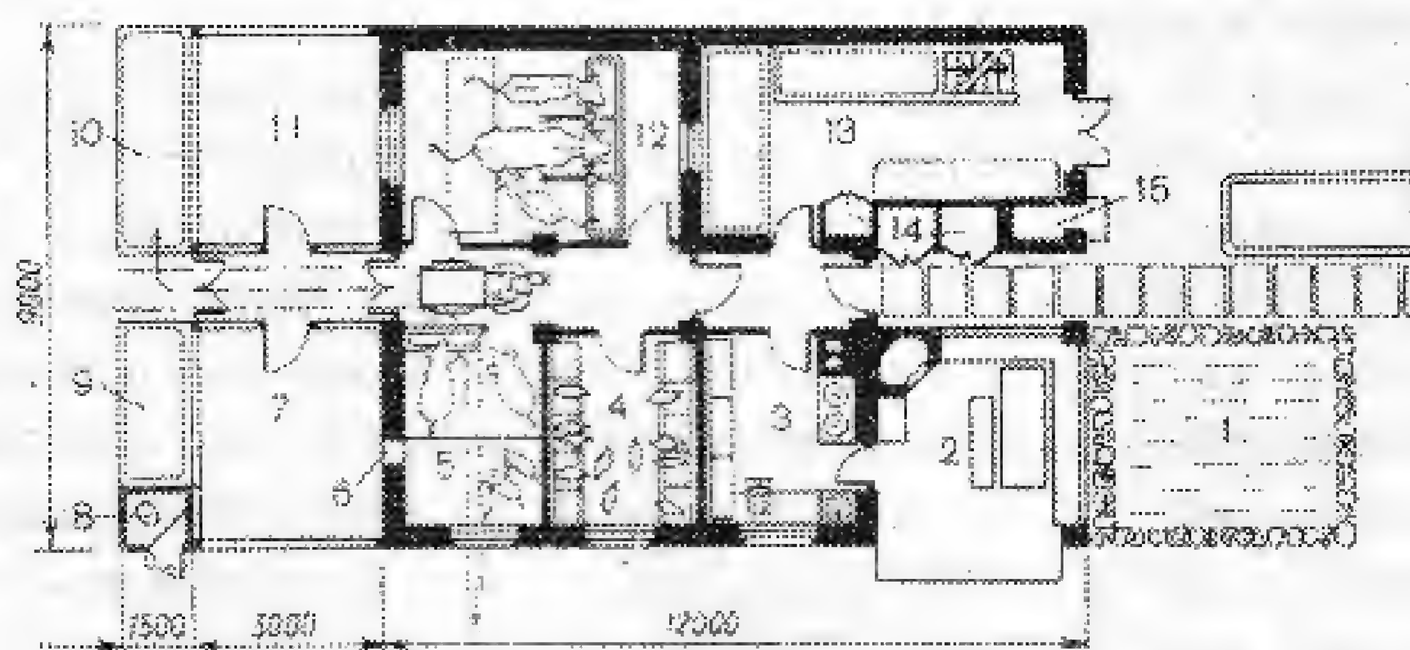
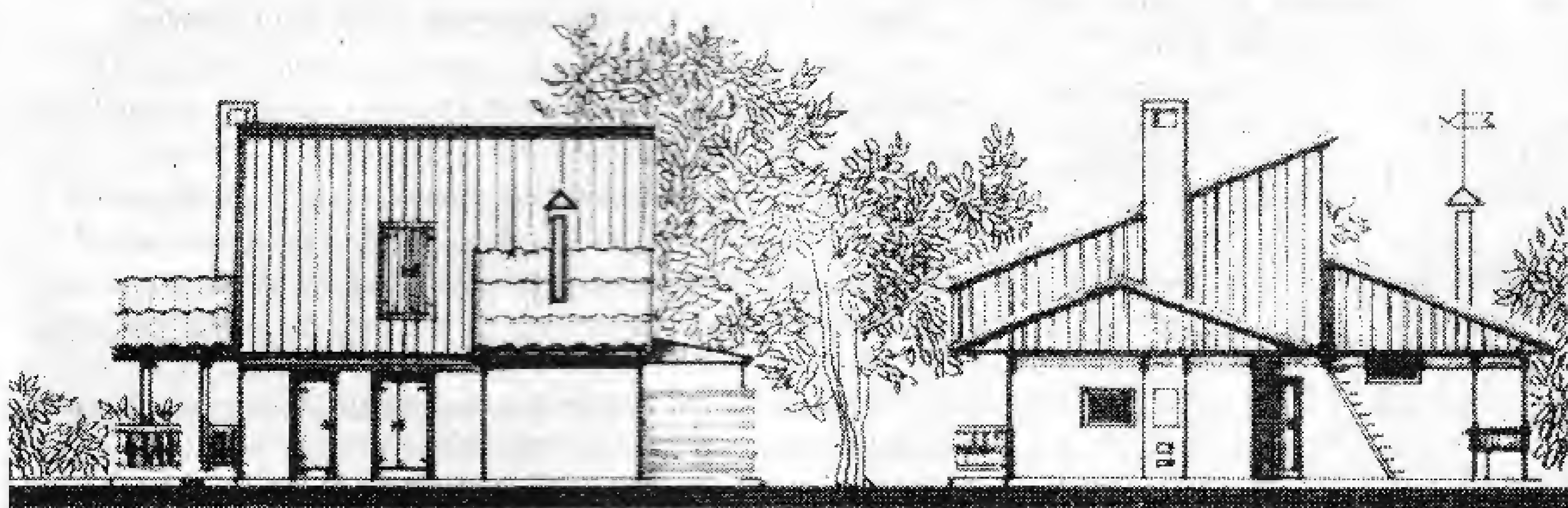
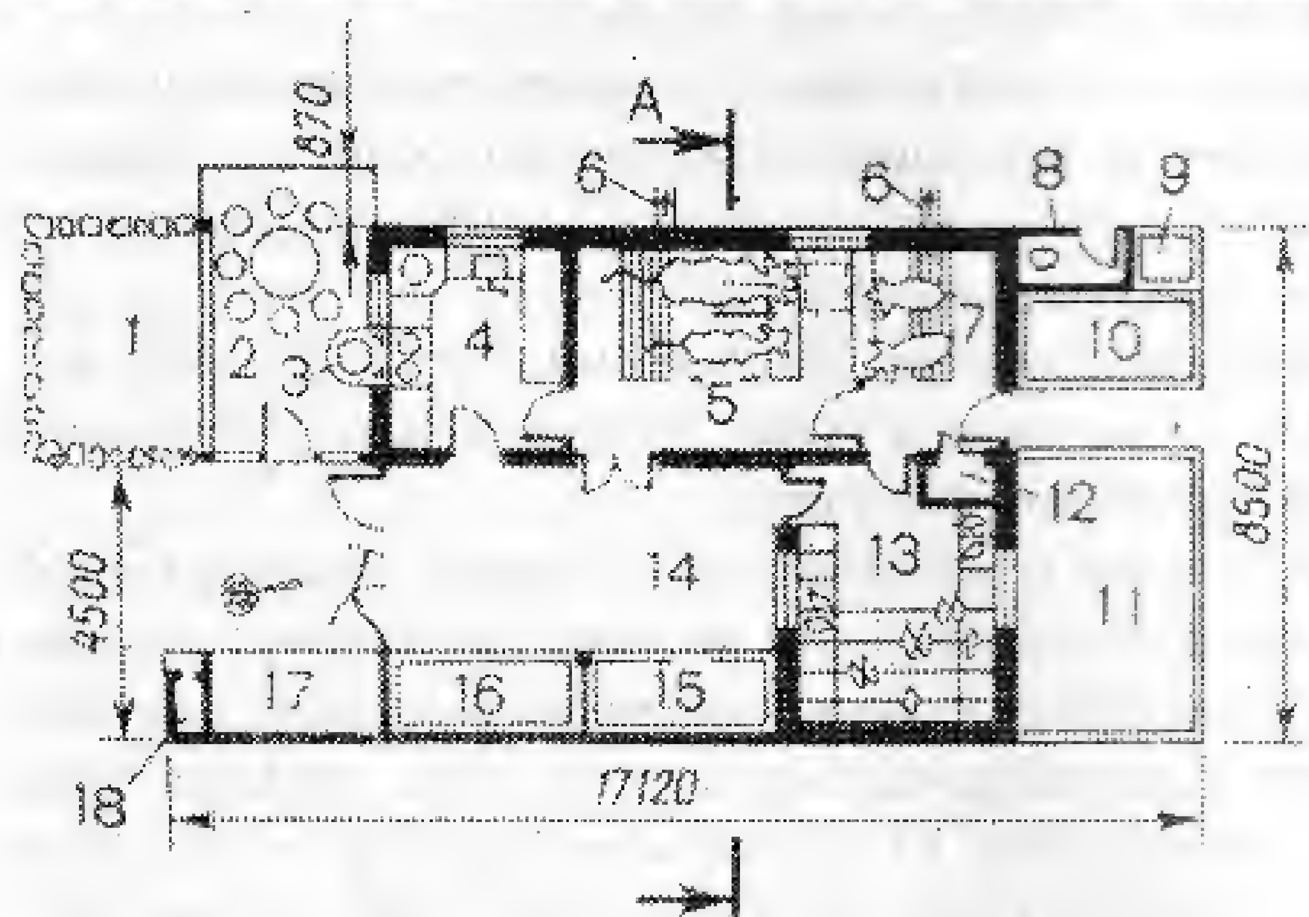

Рис. 4. Господарський блок (типовий проект 194-000-384, Україна): 1 — басейн (копанка); 2 — літня кухня з коптильнею; 3 — кормокухня; 4 — пташник; 5 — відсік для свині; 6 — лаз; 7 — вигульний майданчик; 8 — люфт-клозет; 9 — компостна купа; 10 — гноєсховище; 11 — вольєр; 12 — стійло для корови з телям; 13 — склад кормів; 14 — комори для інвентарю; 15 — силосна яма

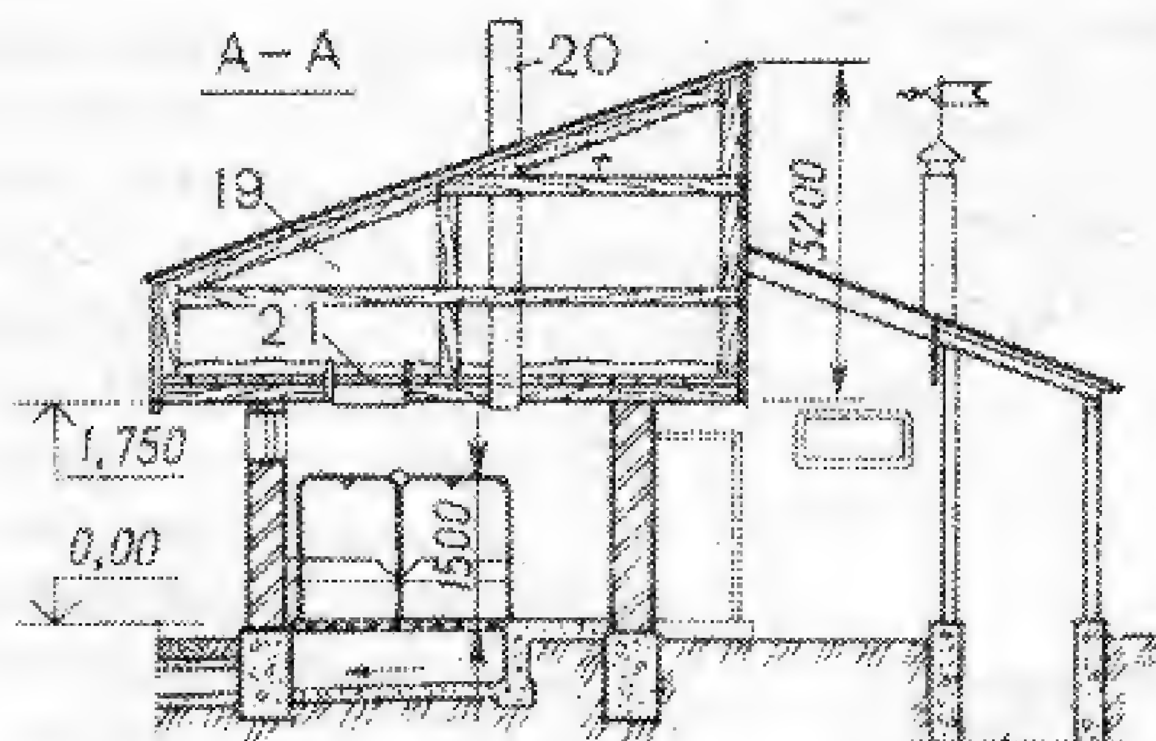

Рис. 5. Господарський блок (типовий проект 194-000-384.86, Україна): 1 — басейн (копанка); 2 — літня кухня; 3 — коптильня; 4 — кормокухня; 5 — відсік для корови з телям; 6 — лоток; 7 — відсік для свиней; 8 — люфт-клозет; 9 — гноївкозбірник; 10 — компостна купа; 11 — вольєр; 12 — комори для інвентарю; 13 — пташник; 14 — вигул; 15 — склад кормів; 16 — силосна яма; 17 — склад палива; 18 — будка для собаки; 19 — сінник; 20 — вентиляційна труба; 21 — люк на горище

місцем, де накопичується рідина, роблять витяжну шахту з регулюючою засувкою. У приміщенні припливні канали (мають закриватися клапанами) розташовують на рівні верхнього краю вікон перетином 20x20 см. Їх обладнують повітровідбивними щитками, щоб повітря, яке надходить, потрапляло нагору і змішувалося з підігрітим. Зовні ввід у канал прикривають захисним козирком. Площа перетину припливних каналів повинна становити 70% площі витяжних.

Борис Сеник

КАМІН ДЛЯ ВАШОЇ ОСЕЛІ

Про каміни написано багато. З кожним роком зростає їх популярність. І це не випадково. У камінах є щось романтичне, загадкове і привабливе. Десятки тисяч років тому, а, можливо, й більше таємний заворожуючий вогонь первісного багаття магічно притягував людину чарами мерехтливого світла, збуджуючи у душі тривогу, радість і даруючи заспокоєння. Вогонь може потішити і зігріти не тільки фізично, а й духовно. З давніх-давен люди ставилися до вогню, як до живої істоти.

Як свідчать археологічні дослідження, прототипами сучасних камінів у людей кам'яного віку були багаття, які розташовувалися біля виходу з печери у призьбових бокових заглибинах. Димоходом, зазвичай, були природні розколини у стелі. Багаття біля входу в печеру могло використовуватися не лише для приготування їжі, а й для збереження тепла в заселеній печері, діючи за принципом звичайного калорифера, розташованого на вході в магазин, офіс, вокзал тощо. На ньому нагрівали каміння, котре потім переносили вглиб печери. Це могло бути головним принципом виживання печерних людей у льодовиковий період, який виявився найскладнішим і найжорстокішим випробуванням не тільки для первісної людини, а й для всього живого на планеті. У цей період на землі і в глибинах океанів, морів та рік загинуло більшість представників рослинного та тваринного світу. Лиха доля спіткала і наших найближчих родичів — приматів, які змогли вижити лише в екваторіальних зонах. Таким чином, виживанням первісної людини в льодовиковий період і подальшим розвитком людської цивілізації ми зобов'язані насамперед вогню і тим першим примітивним камінам, які обігрівали людей, рятуючи їх від неминучої загибелі.

Навчившись працювати з каменем, люди споруджували в печерах печі, які за принципом дії нічим не відрізнялися від сучасних камінів (див. рис. 1). Місце розташування печі-каміна визначалося з урахуванням можливості відведення диму через природні розколини (отвори) в стелі печери. З часом отвори для димоходів люди навчилися пробивати і самі.

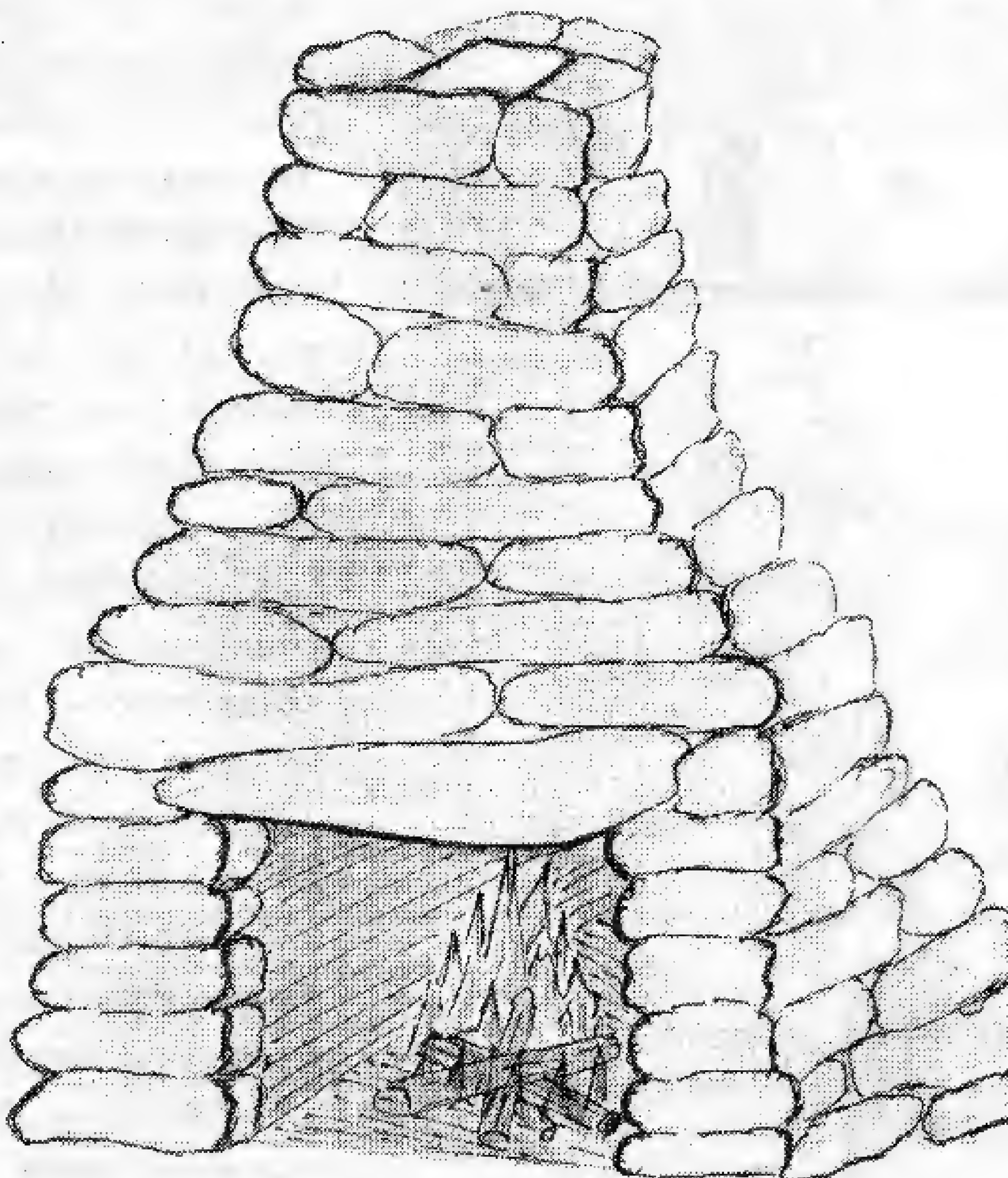

Рис. 1. Піч печерної людини, яка за своєю конструкцією нічим не відрізняється від сучасних камінів.

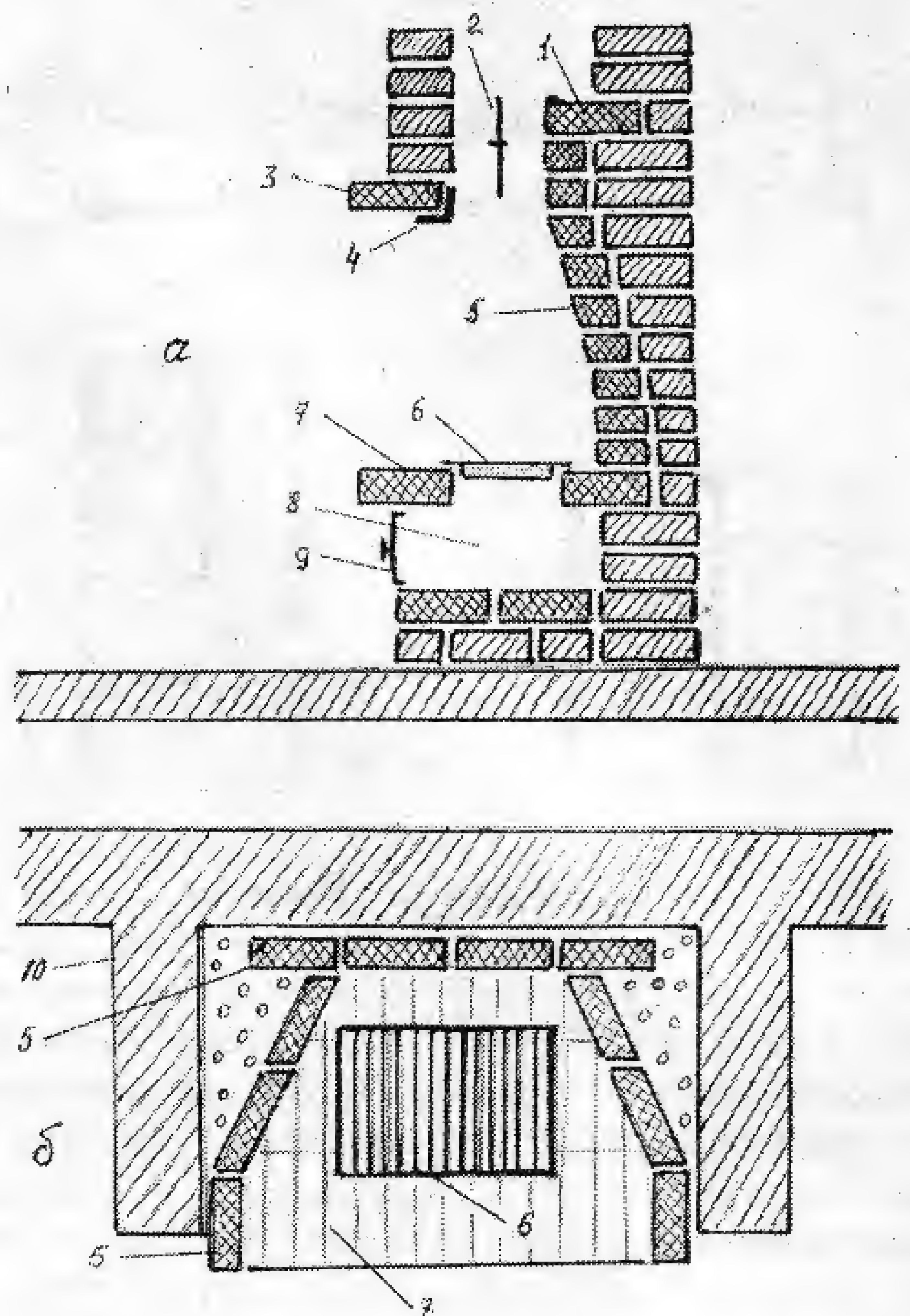

Рис. 2. Конструкція каміна з підзольником:
а — розріз; б — план; 1 — виступ (димовий зуб); 2 — димова заслінка; 3 — облицювання каміна шамотною цеглою; 4 — перемичка (сталевий кутик); 5 — облицювання паливника шамотною цеглою; 6 — колосникова решітка; 7 — під паливника; 8 — підзольник; 9 — дверцята для чищення підзольника; 10 — корпус каміна.

Спорудження печей-камінів із каменю дозволило людям ефективніше використовувати тепло вогню. Більше того, рукотворні печі-каміни стали поштовхом для розвитку олов'яного та мідного віку.

Завдяки спорудженню печі-каміна та доступності матеріалу для її будівництва їх використовували осілі і навіть кочові люди десятки тисячоліть.

Будівництво постійного житла з дерева, глини та каменю (залежно від регіону) на теренах нинішньої України значною мірою змінило конструкцію печі-каміна. На зміну їй прийшла багатофункціональна піч, яка із занепадом Київського князівства та розвитком Московського після татаро-монгольської навали отримала назву "руська піч". Принцип дії у неї той самий, що й у каміна. Але завдяки її масивності (за своїми розмірами вона могла займати 1/4 — 1/3 частину хати) тепловіддача значно підвищилася.

З піччю був пов'язаний весь побут селянської сім'ї. Піч нагрівала хату, в ній готували їжу, на ній спали, гралися діти, сушили одяг, зерно, гриби, фрукти та різні продукти харчування. Крім того, в Україні піч використовували і як баню. Залізши всередину ледь охололої печі, можна було позбу-

тися від багатьох хвороб. Лікування за допомогою печі лежало в основі діяльності численних знахарів, волхвів та чаклунів — не лише на теренах України, а й за її межами.

З часом сільські будівлі стали значно більшими, і це спонукало до появи в хаті кількох печей: опалювальних (грубок), для приготування їжі (кухонні плити), універсальних ("руська піч" та лежанки), печей-котлів, камінів, комбінованих та господарських печей тощо.

Централізоване та індивідуальне водяне чи парове опалення житла і газові та електричні кухонні плити витіснили печі з нашого побуту. Разом з тим, зацікавленість власників приватних будинків до найстарішої печі-каміна зростає з кожним роком. І це не дивно. XXI століття сповнене масою стресових ситуацій, великим навантаженням на мозок людини, постійним напруженням ритму життя як вдома, так і на роботі. Все це негативно впливає на здоров'я людини. Ми стали відчувати необхідність у допомозі психотерапевтів, щоб періодично розвантажувати свій мозок від негативних накопичень. Палаюче багаття домашнього каміна значною мірою може замінити психотерапевта. Крім того, камін — це не тільки краса, а й затишок для задушевної атмосфери сім'ї і спілкування з друзями.

За конструкцією каміни бувають: вбудовані, прибудовані та відкриті (острівні).

Вбудований камін (англійського типу) займає небагато місця в кімнаті, але його можна споруджувати тільки в цегляному будинку, який будують одночасно з кладкою стін, бо частина паливника і весь димохід знаходиться у товщі стіни. Вхід паливника облямовується кладкою, яка виступає на півцеглини. Залежно від площі приміщення внутрішні розміри паливного отвору (порталу) коливаються від 66х51 до 130х90 см.

Прибудований камін (чеський, фінський варіанти), як правило, споруджують біля стіни перегородки між кімнатами. Як і вбудований, цей камін бажано споруджувати разом з муруванням стіни, що зменшує витрати будівельних матеріалів. У даному разі стіна виконує роль однієї із сторін паливника і димоходу (див. рис. 2). Облицювальну частину каміна та паливник викладають шамотною цеглою на шамотному розчині.

Відкритий (острівний) камін (фінський варіант) порівняно з вбудованим і прибудованим забезпечує найбільшу тепловіддачу, але дуже зменшує площу кімнати і його складно вписати в її загальний інтер'єр. Крім того, для відкритого каміна-вогнища потрібен навісний димозбірник і димохід.

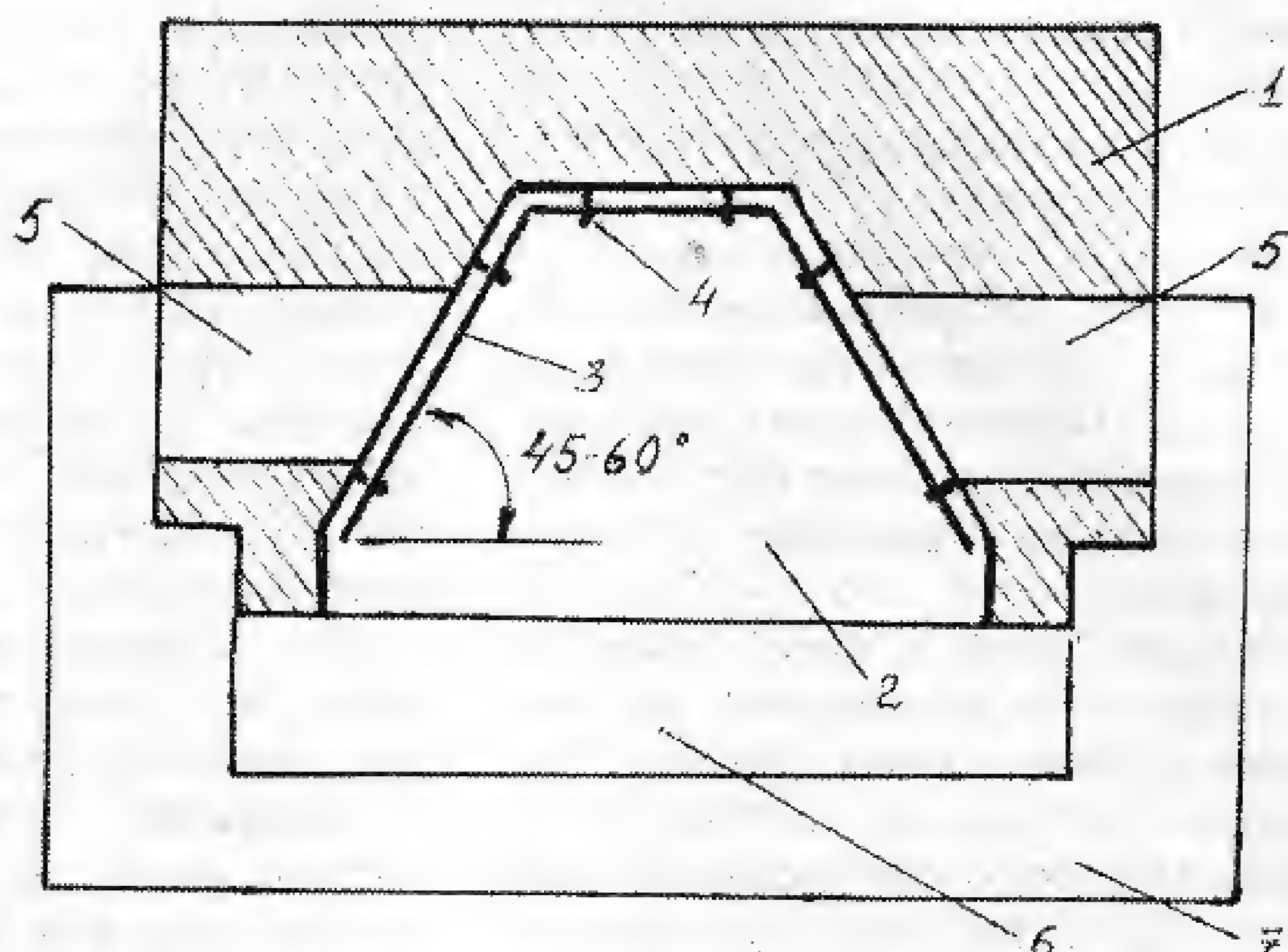

Рис. 3. Схема каміна з чавунними плитами паливника та боковими духовками:

1 — корпус каміна; 2 — паливник; 3 — чавунні плити; 4 — кріплення чавунних плит до стінок паливника; 5 — бокові духовки; 6 — передпаливний майданчик; 7 — вогнетривкий матеріал на підлозі (листова сталь, кахель, мармур тощо).

Розташування каміна. Дуже зручно для сімейного відпочинку спорудити камін у вітальні чи на веранді. Якщо в будинку є кабінет-бібліотека, то в ній теж будують камін.

Дуже важливо правильно вибрати місце для каміна. Вбудований та прибудований каміни розташовують уздовж стін, біля торцевої стіни або в кутку кімнати.

За ширини кімнати 3,5 — 4 м і більше камін розміщують уздовж стіни, а у вузьких кімнатах — біля торцевої стіни чи в кутку.

Інколи камін розташовують біля холодної (зовнішньої) стіни. Це забезпечує вигідний розподіл конвекційних потоків повітря в кімнаті: над підлогою буде рухатися зігріте повітря. У такій кімнаті люди будуть завжди почувати себе комфортно.

Разом з тим, у кліматичних умовах України (крім південних регіонів) це буде призводити до сильного охолодження димових газів у димовому каналі, який розташований у зовнішній стіні, що супроводжуватиметься конденсацією вологи і зменшенням тяги. Більше того, тепло частково витрачатиметься на "нагрівання" повітря на вулиці.

Цих недоліків деякою мірою можна уникнути, розмістивши димохідний канал окремо від зовнішньої стіни.

При розміщенні каміна біля внутрішніх стін значно зручніше розташовувати димохідні канали і тепло не витрачатиметься на "обігрівання" вулиці, але внаслідок конвекції холодне повітря буде рухатися від вікон і зовнішніх стін понад підлогою до каміна. У такій кімнаті буде постійно дути в ноги.

Цей недолік відсутній у каміна-вогнища, який розташовують у центрі кімнати.

Острівне розміщення каміна рекомендується, якщо площа кімнати не менше 30 м² і план близький до квадрату.

Конструкція каміна. Головними конструктивними елементами каміна є: основа (фундамент), корпус, паливник, димозбірник та димохід. Нормальне функціонування каміна в основному залежить від правильного співвідношення всіх його елементів.

Фундамент каміна роблять з бетону, бетонних блоків або з бутового каменю з використанням цементного розчину 1 : 3.

Фундамент під камін не зв'язують з фундаментом будівлі, щоб уникнути псування печі після природного осідання будинку. Ширина осаджувального шва, заповненого піском, — 40—50 мм. Поверх фундамента не менше ніж на 180 мм вище рівня ґрунту роблять гідроізоляцію із двох шарів руберойда, щоб уникнути проникнення вологи в цегляну кладку каміна.

Якщо під будинком є підвальні приміщення, перекриті залізобетон-

Співвідношення головних елементів каміна

Об'єм приміщення, м³	Портал		Висота димозбірника, см	Глибина паливника, см	Поперечний переріз димоходу, см
	ширина, см	висота, см			
40—60	66—70	51—60	63	41—46	14х27
60—90	70—100	60—76	63—81	46—51	27х27 (40)
90—120	100—130	76—90	81—107	51	27х40 (40х40)

ними плитами, немає необхідності в побудові фундамента для каміна. У таких випадках після гідроізоляції плити перекриття у місці облаштування каміна переходять до мурування його корпуса.

Піч-камін — це спрощений варіант печі, і його спорудження нескладне, але слід пам'ятати, що порушення технології будівництва чи розрахованої конструкції може суттєво вплинути не тільки на ККД каміна, а й на його роботу.

Корпус каміна. Для мурування корпуса використовують високоякісну червону глиняну цеглу пластичного пресування або шамотну вогнетривку. Міцність цегли на стискання від 100 до 200 кг/см². За 1 — 2 дні до мурування каміна заготовляють глиняно-піщаний розчин у співвідношенні 1: 1 (1: 1,5) — для пісної глини, 1 : 2 (1 : 2,5) — для масної. Використовують пісок яружного типу. Розчин повинен мати консистенцію густої сметани. Якість глиняно-піщаного розчину перевіряють таким чином: виготовлену із розчину кульку діаметром 40 — 50 мм кладуть між дощечками і стискують їх до появи на кульці тріщин. Розчин нормальний, якщо тріщини з'являються при стисненні дощечок на 1/3 діаметра кульки; у разі появи тріщин раніше (пісний розчин) слід добавити масної глини, пізніше (масний розчин) — піску.

Шамотну цеглу перед муруванням тільки змочують, а червону глиняну тримають у воді доти, поки з неї не перестануть виділятися бульбашки повітря. Це значною мірою сприятиме збереженню пластичності розчину і полегшить його видавлювання під час мурування наступного ряду, що забезпечить тонкі шви, які повинні бути не більше 8 мм. Кладку шамотної вогнетривкої цегли роблять на вогнетривкій глині, в яку домішують порошок шамотної цегли. Це особливо важливо при муруванні паливника, тому що пісок за високих температур утворює плавкий силікат.

Для спорудження корпуса можна також використовувати природний або обтесаний камінь.

Паливник. Глибину паливника роблять від 41 до 51 см. За меншої глибини можливе проникнення диму в приміщення, а за більшої значно зменшується тепловіддача каміна. Для покращення тепловіддачі верхню частину задньої стінки паливника викладають з певним нахилом вперед, а бокові — з розширенням вперед до його отвору. За викладання стінок із шамотної вогнетривкої цегли ККД тепловіддачі може досягати 15 %. ККД можна суттєво підвищити до 25 %, якщо бокові, задню вертикальну і нахилену стінки обшити чавунними плитами або листовою сталлю завтовшки 3—5 мм. Між чавунними плитами чи листовою сталлю і стінками паливника мають бути зазори не менше 2—3 см, щоб уникнути руйнування каміна при їх розширенні під час нагрівання. Збільшити тепловіддачу можна також, розташувавши у бокових стінках паливника духовки.

Щоб покращити тягу і відбиття променистого тепла в приміщенні, бокові стінки паливника роблять скошеними під кутом 45—60°, а задню стінку (з 1/3—1/2 її висоти) — нахиленою (див. рис. 3). Обшивши стінки чавунними плитами і спорудивши бокові духовки, ККД можна підвищити до 30—35 %.

Передній край паливника повинен мати низьку металеву решітку, яка запобігатиме випаданню вугілля. Перед порталом розміщують дротяну сітку, яка дає можливість залишати камін на деякий час без нагляду.

Установлення на підлозі паливника біля його задньої стінки скобоподібної металевої підставки дасть змогу використовувати камін для приготування шашликів та смаження дичини.

Підзольник, який використовують для збирання попелу і для припливу повітря, що значно покращує згоряння палива, розміщують під паливником. Щоб уникнути потоків повітря на рівні підлоги, дно підзольника піднімають над підлогою на висоту не менше 200 мм. Між паливником і підзольником розташовують чавунну колосникову решітку. У більшості стандартних камінів, які реалізуються різними фірмами, підзольник відсутній. Замість нього використовують кошик-решітку на ніжках заввишки 80—120 мм, яку ставлять на дно паливника. Кошик для спалювання дров не складно виготовити і самому зі сталевого прута діаметром 10—15 мм. Елементи кошика розміщують через 10—15 см (див. рис. 4). Під час спалювання дров попіл збирається на дні паливника. Вибирають попіл, як і з підзольника, після охолодження каміна.

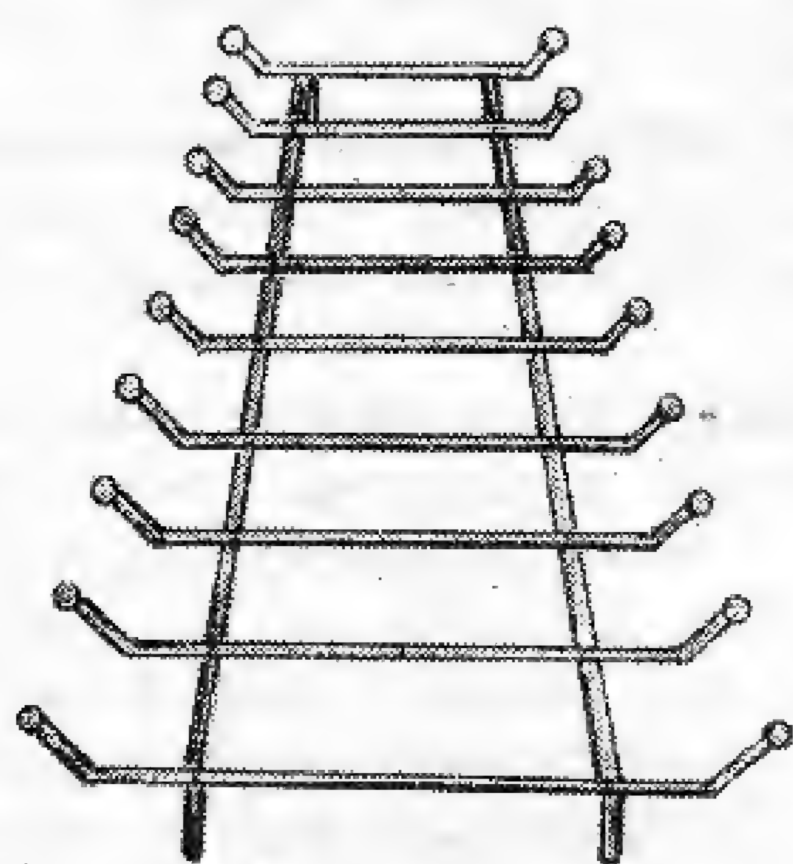
Димозбірник у нижній частині димоходу повинен мати пірамідальне або напівпірамідальне розширення, яке покращує відведення гарячих газів із паливника в димохід. У верхній частині пірамідального (напівпірамідального) димозбірника установлюють димовий виступ ("димовий зуб"), який заважатиме проникненню холодного повітря в приміщення. На 10—15 см нижче димового порогу установлюють поворотну димову заслінку, яка не пропускатиме холодне повітря в приміщення, коли камін не палять. Крім того, за допомогою димової заслінки регулюють тягу в димоході. Ширина заслінки повинна становити не менше 1/16 висоти порталу, а її площа має бути в 1,25 раза більша поперечного перерізу димоходу. Нерідко заслінку розташовують у димоході, що суттєво не впливає на роботу каміна, але деякою мірою заважає очищенню димоходу від сажі.

Димохід роблять вертикальним, а у прибудованому до стіни каміні допускається його нахил до 30°. Споруджувати горизонтальний димохід не дозволяється, бо це може призвести до зменшення тяги і проникнення диму в приміщення. За висоти димоходу 8 м внутрішній діаметр труби повинен бути не менше 20 см. Якщо висота труби менша, то отвір має бути більшим (пропорційно зменшенню висоти труби). У цьому випадку стандартні димові заслінки, які розташовують у димоході, не придатні; заслінка не повинна зменшувати димохід.

Внутрішня поверхня труби має бути гладенькою, що забезпечує якісне її очищення.

Димові труби роблять із червоної цегли або з азбестоцементних труб, які обкладають цеглою. Для покращення тяги і запобігання потраплянню в трубу дощу та снігу над нею ставлять козирок (дефлектор).

Якщо камін і кухонну піч чи грубку об'єднує одна димова труба, то палити їх можна тільки у різний час. Кожна

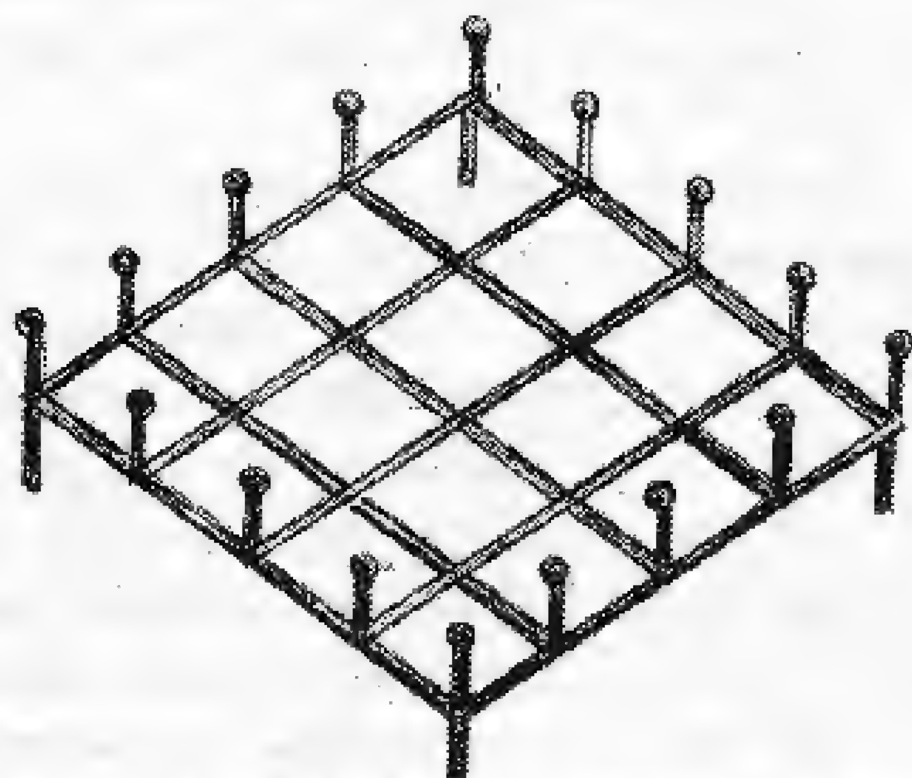

Рис. 4. Варіанти кошиків для згоряння палива для камінів без підзольника.

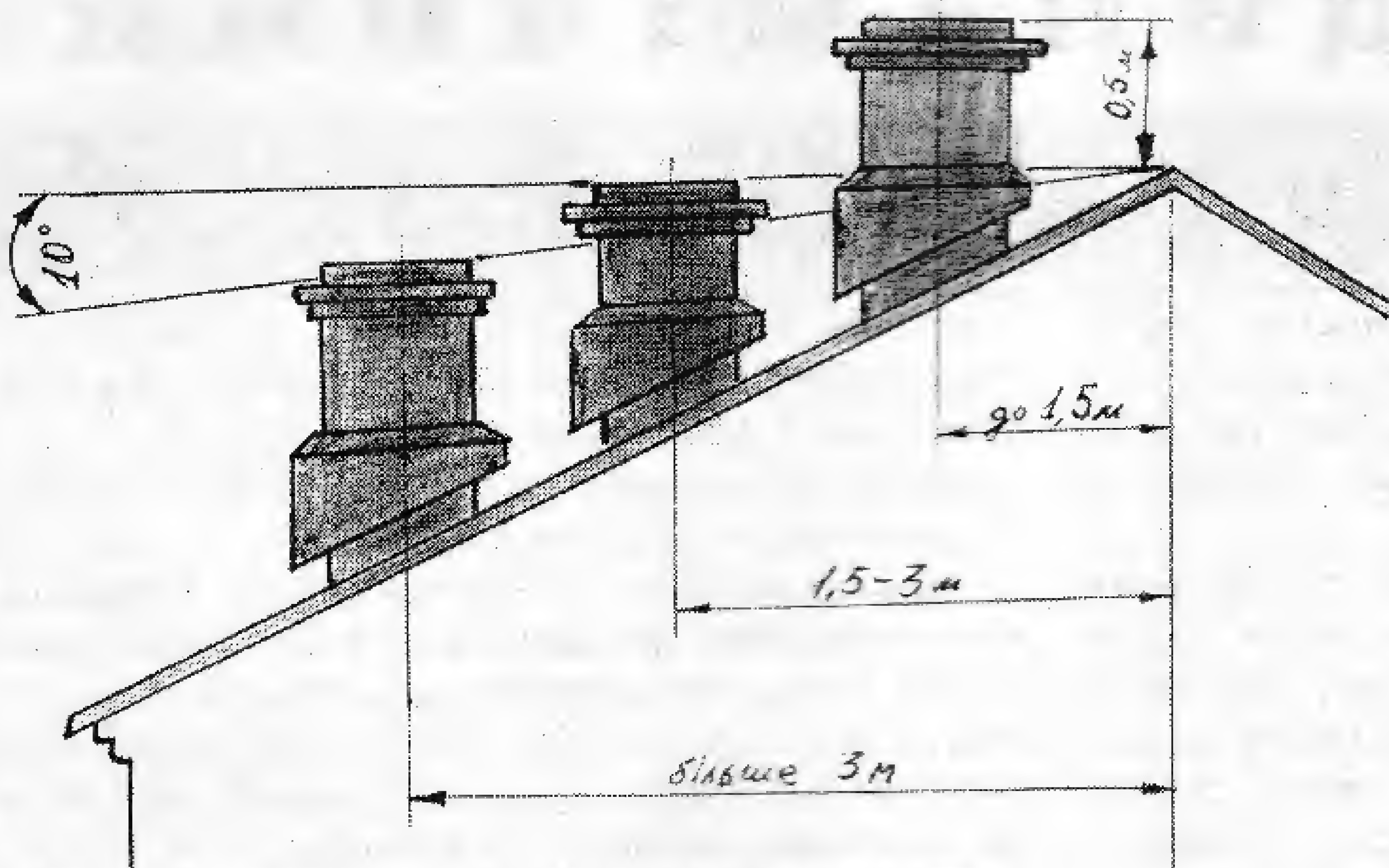

Рис. 5. Розміщення труб димоходу над покрівлею.

піч повинна мати свою димову заслінку.

Розміщення труб димоходу над покрівлею. Димові труби розміщують якомога ближче до конька покрівлі. Частину труби вище покрівлі називають головкою. Висота головки труби залежить від того, на якій відстані вона розташована від конька (див. рис. 5).

Головку виводять на 500 мм вище конька, якщо вона розташована не далі 1,5 м від конька. Головку виводять до рівня конька даху, якщо вона знаходиться на відстані 1,5 — 3 м, і нижче рівня конька даху до прямої лінії під кутом 10° до горизонту, якщо від труби до конька більше 3 м. Якщо труба буде розташована близько до високої сусідньої будівлі чи до дерев з густою кроною, її теж необхідно наростити із розрахунку кута 10°, щоб уникнути завихрення диму вітром. У всіх випадках труба повинна бути піднята вище рівня даху не менше, ніж на 500 мм. Для мурування труби вище рівня даху слід використовувати цементний розчин, який складається із 3 — 4 частин піску і 1 частини цементу.

Треба пам'ятати, що відстань від внутрішньої поверхні димових каналів до легко спалимих конструкцій будівлі повинна бути не менше 37 см. Тому піч-камін і димохід споруджують з відповідним відступом від дерев'яних стін або передбачають між ними спеціальну цегляну кладку.

Оздоблення каміна у більшості випадків залежить від якості цегли. За гарного зовнішнього вигляду цегли можливе мурування зовнішніх стін з розшиттям швів. Якщо якість цегли невисока, то поверхню каміна оштукатурюють мурувальним розчином, у який для міцності додають цемент: 200 — 300 г на 10 л розчину з подальшим фарбуванням вапняною чи водоемульсійною сумішшю. Портал каміна в усіх випадках бажано викласти з якісної цегли з розшиттям швів для поліпшення архітектурно-художнього оформлення інтер'єру помешкання.

Дуже гарний вигляд мають каміни, облицьовані кахлем або цінними породами каменю.

Частину підлоги перед каміном і боки до половини покривають вогнетривким матеріалом: листовою сталлю, кахлем чи мармуром тощо. Влаштовуючи круговий портал (за острівного розміщення каміна), вогнетривким матеріалом покривають підлогу навколо всього периметра каміна шириною не менше 0,5 м.

(Далі буде)

В.В. Тарасюк

Біодинамічний

СЕРПЕНЬ ПРИГОСТИТЬ ЯБЛУКОМ

На присадибних ділянках розширюють посіви **кукурудзи**. Нерідко на рослинах з'являються нарости, спричинені пухирчастою сажкою. Щоб хвороба не поширювалась, ці нарости видаляють і спалюють.

Достигли **яблука** Білого наливу, Мелби та інших ранніх сортів. Відмінні компоти з цих яблук. Вибирайте для цього неперестиглі плоди. Збирають аґрус, смородину, порічки, вишні окремих сортів (Любська, Лотовка), ранні груші, ожину, огірки, помідори, перець, кабачки, патисони. Зібрані в другій декаді серпня ягоди і плоди добре зберігатимуться висушеними і консервованими.

Перевіряють ловчі пояси і знищують шкідників з них, збирають гнилу падалицю і видаляють її з саду.

Настала пора збирати **кмин**, закладати на зберігання цибулини тюльпанів, нарцисів і гіацинтів. Перед цим їх ретельно очищають і сортують.

Можна висіяти насіння **редиски** для осіннього споживання, скоростиглі **салати**.

Розпушують грунт, прополюють овочі. Висівають насіння редиски для одержання врожаю у вересні і жовтні. Сіють **скорцонеру** для збирання восени наступного року, а також редиску і ріпу як пожнивні культури, висаджують у грунт **кольрабі**, **китайську (листкову) капусту**, яку висівали у розсадник у липні, розсаду **цвітної капусти** в парник.

Проріджують **малину**, вирізуючи пагони, які плодоносили в поточному році, а також молоду парость. Залишають найжиттєздатніші пагони

СЕРПЕНЬ

1	Пн.	♊	◠
2	Вт.	♋	
3	Ср.	♋	
4	Чт.	♋	АГ
5	Пт.	♌	●
6	Сб.	♌	
7	Нд.	♍	
8	Пн.	♍	
9	Вт.	♍	
10	Ср.	♎	☊
11	Чт.	♎	
12	Пт.	♏	
13	Сб.	♏	☽
14	Нд.	♐	
15	Пн.	♐	
16	Вт.	♑	◡
17	Ср.	♑	
18	Чт.	♒	
19	Пт.	♒	ПГ ○
20	Сб.	♓	
21	Нд.	♓	
22	Пн.	♈	
23	Вт.	♈	☋
24	Ср.	♈	
25	Чт.	♉	
26	Пт.	♉	☾
27	Сб.	♊	
28	Нд.	♊	
29	Пн.	♋	◠
30	Вт.	♋	
31	Ср.	♋	

Символи і скорочення

○ Повний Місяць

● Новий Місяць

☽ Місяць зростає

☾ Місяць убуває

◠ Найвища точка під час піднімання Місяця — сприятливий час для висівання насіння й висаджування рослин

◡ Найнижча точка під час опускання Місяця — несприятливий період для висівання насіння й висаджування рослин

☊ Перетинання екліптики під час піднімання Місяця — негативний вплив

☋ Перетинання екліптики під час опускання Місяця — негативний вплив

ПГ (перигей) — близькість до Землі — негативний вплив

АГ (апогей) — віддаленість від Землі — нейтральний період

♈ Овен	♎ Терези
♉ Телець	♏ Скорпіон
♊ Близнюки	♐ Стрілець
♋ Рак	♑ Козеріг
♌ Лев	♒ Водолій
♍ Діва	♓ Риби

КУЛЬТУРИ	СПРИЯТЛИВІ ДНІ
ПЛОДОВІ Фруктові дерева Ягідні кущі Бобові Кукурудза Помідори Баштанні та інші рослини з плодами над поверхнею землі	6, 14, 15, 22, 24
КОРЕНЕПЛІДНІ Буряки Картопля Морква Редька та інші рослини з плодами в землі	7—9, 17, 25, 26
КВІТКОВІ Соняшник та інші рослини, у яких плід розвивається в межах квітки	1, 11, 27, 28
ЛИСТЯНІ Салати Капуста Шпинат Петрушка та інші рослини, з яких використовується в їжу листя	2—4, 12, 13, 20, 21, 29—31
МАЛОСПРИЯТЛИВІ ДНІ	5, 10, 16, 18, 19, 23

малини і через кожних 6—8 см прив'язують їх до шпалери. Обрізують вишню, особливо в південних районах. Видаляють гілки з середини крони.

Розпушують грунт між рядами малини, але неглибоко, щоб не пошкодити коріння.

Викопують, розділяють кореневища і висаджують у квітник півонії, цибулини білої лілії. Готують грядки і рабатки для висаджування квітів. Виполюють бур'яни, видаляють з грядок кореневища і відростки багаторічних бур'янів — пирію, будяка.

На підготовлені грядки і рабатки пересаджують дворічні квіти із розсадника. Відламують і висаджують бічні пагони (з п'ятькою) барвінка, флоксу, іфериса.

Висаджують цибулинні лікарські рослини, зокрема ті з них, що розмножуються частинками кореневищ і пагонами.

Уражені фітофторозом та іншими хворобами **помідори** та інші рослини обережно виривають, підсушують на сонці, спалюють, їх плоди глибоко закопують. Поливають і підживлюють овочеві й садові рослини.

У серпні ще тривають процеси росту й розвитку плодових дерев та ягідних культур. Тому агротехнічний догляд за рослинами не припиняється.

Дуже важливо грунт у саду підтримувати розпушеним, а в разі потреби поливати і підживлювати дерева та кущі. Якщо поливати немає змоги, слід хоча б замульчувати грунт навколо них.

Сіянці плодових культур у шкілці рекомендується підживити рідкими (швидкодіючими) добривами. Але робити це слід не пізніше кінця першої декади серпня. Підживлюють також **яблуні** і **груші** пізньоосіннього та зимового строків достигання. Рослини без урожаю та з нерясними плодами підживлювати не слід, аби не спричинити вторинний ріст пагонів. На плодових деревах перевіряють ловчі пояси, збирають падалицю.

Смородину підживлюють позакоренево: 1 ст. ложка повного мінерального добрива на відро води. Проти борошнистої роси обприскують розчином соди з милом (по 50 г соди і мила на 10 л води) або 1%-ною бордоською рідиною чи 0,4%-ним купрозаном. Ці ж препарати використовують і на малині.

Якщо листки смородини починають жовтіти внаслідок заселення кущів павутинним кліщем, застосовують карбофос (70 мл на 10 л води) або актелік (20 г на 10 л).

Аґрус підживлюють калійними добривами або органікою.

Особливого догляду потребує **суниця**. Після закінчення плодоношення настає період підготовки рослин до урожаю наступного року: гілкуються стебла й утворюються ріжки, відбувається кореneутворення та наростання молодого листя. Тому саме в цей період суницю необхідно підживити, полити, розпушити грунт.

Підживлюючи суницю, слід мати на увазі, що передозування добрив шкідливе, а недостатнє їх внесення не дає бажаних результатів. Визначають кількість добрив за зовнішнім станом рослин. У середньому на 1 кв. м. вносять 20—30 г суперфосфату, 10 г сірчанокислого калію чи 50 г деревного попелу або ж 40 г нітроамофоски.

Добрива розсівають у міжряддях ближче до рослин і сапою загортають у грунт на глибину 2—3 см. Після цього поливають (10—20 л води на 1 кв. м.).

Підживлювати суницю можна й органічними добривами, розбавляючи гній водою у співвідношенні 1:12—15 та додаючи у розчин 50 г попелу. Ще краще вносити розбавлений курячий послід, витрачаючи 1 л розчину на 1 кв. м.

Вуса на рослинах суниці видаляють 2—3 рази за сезон з інтервалом 15—20 днів. Якщо є потреба відремонтувати суничник, вуса спрямовують у рядок замість загиблих рослин.

Там, де є ознаки захворювання чи пошкодження суниці шкідниками, після збирання врожаю листя скошують і видаляють з ділянки, а потім обприскують рослини і вносять з розрахунку на квадратний метр 20—30 г суперфосфату, 10—15 г сірчанокислого калію та 10—15 г карбаміду. Запізнюватись із скошуванням неприпустимо, бо це може призвести до вимерзання рослин взимку та зниження урожайності в наступному році. І ще важливо пам'ятати: скошуючи листя, ні в якому разі не можна травмувати верхівкову точку росту. Тому стерня від черешків листків має бути не менше 5 см.

Можна висаджувати розсаду суниць, але за умови, що є змога регулярно її поливати, поки вона не приживеться. Пізніше підживлюють і поливають суницю в міру потреби.

Малина дуже чутлива до освітлення, тому стебла, що відплодоносили, та слабку кореневу поросль слід негайно видалити. Це забезпечить кращі умови для росту тих стебел, які залишилися.

У серпні продовжують формування крони молодих дерев, відгинаючи гілки, прищипуючи однорічні пагони. Видаляють також поросль.

З початком другого періоду сокоруху окулірують плодові сіянці — спершу кісточкових, а потім зерняткових порід. Довжина щитка для кісточкових 2,2—2,5 см, зерняткових — 3—3,5 см. Чим товщий живець, тим довшим має бути щиток. Ширина щитка під брунькою — 0,3—0,5 см, по краях — 0,2—0,4 см. Живці за товщиною підбирають відповідно до підщепи. Щеплення на сіянцях роблять з північного боку або у створі рядка. Щепити можна як у Т-подібний розріз, так і вприклад, кому як зручніше. Обв'язування слід починати з верхньої частини щитка (тоді він буде наче втискуватись всередину розрізу), воно має бути щільним і кожний наступний виток повинен на 2—3 мм перекривати попередній.Великі бруньки (як у черешні, вишні) не обмотують, а дрібні (як у яблуні) обв'язують суцільними витками.

Про паяння алюмінію і не тільки

Для паяння металів необхідно мати відповідний флюс і припій.

Флюс — це склад для видалення оксидної плівки з поверхні деталей, котрі спаюють. Разом з тим флюс має захищати поверхні, що спаюються, від окислювання киснем повітря під час паяння. Оскільки залишок флюсу спричинює корозію з'єднання, після закінчення паяння його видаляють.

Припій — це сплав металів для з'єднання деталей паянням. Його тип вибирають, виходячи з розмірів деталей, необхідної механічної міцності і, зрозуміло, відповідності вимогам сумісності з металами, що з'єднуються.

Припій можна виготовити самостійно. Для цього необхідно висушити компоненти складу, зважити відповідно до пропорції рецептури і розплавити в залізному тиглі (сталевій склянці) на газовій плиті, помішуючи сталевим прутком. Ретельно вимішаний розплав вилити в залізну або гіпсову форму, але попередньо видаливши з поверхні припою плівку шлаку.

РЕЦЕПТУРА ПРИПОЇВ

Для паяння алюмінію і його сплавів:

✧ припій Б — алюміній 12%, мідь 8%, цинк 80%, температура плавлення 400°С;

✧ Авіа-1 — олово 55%, кадмій 20%, цинк 25%, температура плавлення 200°С;

✧ Авіа-2 — олово 40%, кадмій 20%, цинк 25%, алюміній 15%, температура плавлення 250°С;

✧ ПОл-70ЦЗО — олово 70%, цинк 30%, температура плавлення 243°С;

✧ ПК600-400 — олово 40%, кадмій 60%, температура плавлення 235°С;

✧ олово 34%, свинець 63%, цинк 3%, температура плавлення 170—256°С;

✧ олово 87%, цинк 3%, свинець 10%, для паяння харчового і медичного посуду з алюмінію.

Для паяння вольфраму, молібдену:

✧ ПСр-2,5 — олово 5,5%, свинець 92%, срібло 2,5%, температура плавлення 235—305°С;

✧ ПСр–1,5 — олово 15%, свинець 83,5%, срібло 1,5%, температура плавлення 265—270°С;

✧ ПСр-2 — олово 30%, свинець 63%, кадмій 5%, срібло 2%, температура плавлення 225—235°С;

Для паяння срібла, кераміки і скла: срібло 10%, індій 90% — температура плавлення 231°С, міцність на розрив 1,1 кГс/мм².

Для припаювання до скла: олово 50%, індій 50% — температура плавлення 117°С, міцність на розрив 1,2 кГс/мм².

Для паяння магнію і його сплавів: ПКЦ-40-60 — цинк 60%, кадмій 40%, температура плавлення 240°С,

Для паяння харчового і медичного посуду із сталі, нержавіючої сталі, міді та її сплавів, деталей під гальванічне покриття, золота, нікелю, інвару, хрому: ПОС-90 — олово 88—90%, мідь 0,5—0,8%, нікель 0—0,8%, решта — свинець, температура плавлення 183—222°С.

Для паяння виробів з олова, свинцю, міді та її сплавів, сталі, радіоапаратури й інших:

✧ сплав Гутрі — олово 21,1%, вісмут 50%, свинець 20,5%, кадмій 14,3%, температура плавлення 45°С;

✧ сплав Вуда — олово 12,5%, вісмут 50%, свинець 25%, кадмій 12,5%, температура плавлення 68°С, міцність на розрив 4,5 кГс/мм²;

✧ сплав Розе — олово 25%, вісмут 50%, свинець 25%, температура плавлення 93,7°С.

Лудіння цими сплавами можна виконувати в гарячій воді (на 1 літр води 2 столові ложки оцтової есенції) за допомогою ватяного тампона.

Для паяння цинку й оцинкованої сталі: ПОССр-15 — олово 15%, цинк 0,6%, свинець 83,15%, срібло 1,25%, температура плавлення 276°С.

УМОВИ ЯКІСНОГО З'ЄДНАННЯ

✦ застосовуваний флюс має забезпечувати розчинення окисної плівки або хоча б виключати її утворення на поверхнях, котрі з'єднуються, і припої;

✦ застосовуваний припій має відповідати вимогам щодо утворення оптимальної структури паяного з'єднання. Температура плавлення припою має бути на 60—100°С нижчою від точки плавлення деталей, що спаюються (див. таблицю), як мінімум;

✦ вибір оптимального способу нагрівання для забезпечення рівномірного прогрівання деталей, що з'єднуються;

✦ підготовка поверхонь, що з'єднуються: зачистити шліфувальним папером, знежирити органічними розчинниками (наприклад, ацетон) і залудити.

Якісне лудіння можливе, коли рівномірне нагрівання підготовленої до паяння поверхні перевищує температуру плавлення припою на 30—100°С. Тому вибирати спосіб нагрівання необхідно з урахуванням габаритних розмірів деталі, марки металу і застосовуваного припою. Нагрівати можна паяльником, газовим пальником, паяльною лампою тощо. Температура жала паяльника встановлюється на 20—60°С вище температури плавлення припою. До користування вогневими нагрівачами потрібно пристосуватися. Наприклад, конфорка газової плити розвиває температуру 750°С, полум'я паяльної лампи — 1100°С.

Проблема паяння алюмінію криється не в дифузійних властивостях металу та припою, а в міцній оксидній плівці і швидкому окислюванні алюмінію.

РІЗНОВИДИ ФЛЮСУ

Як флюс використовуємо стеарин або парафін. Просочимо ганчірку (мож-

МАТЕРІАЛ	ТЕМПЕРАТУРА ПЛАВЛЕННЯ, °С
олово	231,9
свинець	327,4
цинк	419
срібло	960
алюміній	558
латунь	900
бронза фосфориста	900
золото	1064
нікель	1450
платина	1764
вольфрам	3410
сталь	1300—1400
ніхром	1400
скло	700
парафін	54
чавун	1100—1200
залізо	1520

на ситцевий шматочок) розплавленим флюсом. Нагріваємо деталь до оптимально необхідної температури, протираємо підготовленою ганчіркою і починаємо натирати брусочком припою. Зерна цинку, що входить до складу, стирають оксидну плівку і разом з оловом вступають у контакт з алюмінієм. За необхідності місце лудіння повторно протирають ганчіркою, поверхні можна спаювати між собою тим же припоєм або іншим, наприклад, ПОС-90.

Так можна спаювати алюміній з іншими металами і навіть зі склом.

Для лудіння деталей з чорних металів, міді та її сплавів буде потрібний активний флюс — хлористий цинк. Виготовити його не складно. Для цього до концентрованої соляної кислоти необхідно вкидати шматочки цинку. У результаті реакції виділиться водень, а частина цинку має залишитися нерозчиненою. Флюс готовий. Його застосування потребує наступного ретельного промивання деталі водою.

Флюс для лудіння кольорових і дорогоцінних металів: каніфоль (24%) розчинити в етиловому спирті (75%) і додати хлористий цинк (1%). Після лудіння потрібно промити ацетоном.

Доволі універсальний активований флюс ЛТИ-120 — для паяння міді, бронзи, сталі, цинку, ніхрому, нікелю, інвару, срібла, нержавіючої сталі, загартованої сталі, латуні, хрому й ін. Склад: каніфоль 20—25%, спирт етиловий 63—74%, діетиламін солянокислий 3—5%, триетанолакін 1—2%. Дістиламін можна замінити солянокислим аніліном. Видаляти залишки флюсу не обов'язково, але за необхідності це можна зробити спиртом або ацетоном.

Для паяння плат радіоапаратури доволі гарний активований безкислотний флюс Ф-1: каніфоль 30%, спирт етиловий 68%, діетиламінхлорид 2%. Видаляти залишки флюсу не обов'язково, але за необхідності це можна здійснити ацетоном, спиртом або спиртобензиновою сумішшю.

Флюс для паяння алюмінію: хлористий літій 29—35%, фтористий натрій 9—11%, хлористий цинк 6—10%, хлористий калій 44—50%. Обов'язково треба видаляти залишки флюсу.

Флюс для пайки чавуну: бура 60%, хлористий цинк 30%, марганцевокислий калій 24%.

Для паяння корозієстійкої сталі срібними припоями (наприклад, ПСр-25 — мідь 40%, срібло 25%, цинк 35% з температурою плавлення 780°С) є такий склад: борна кислота 60%, фтористий кальцій 40%. Промивати обов'язково.

Антикорозійний флюс ФИМ застосовують при паянні срібла, константану, платини та її сплавів, міді та її сплавів, чорних металів: дистильована вода 80,3%, кислота ортофосфорна (щільність 1,7 г/см³) 16%, спирт етиловий 3,7%. Обов'язкове промивання водою.

Флюси приготовляють у скляному посуді. Але їх, як і припої, можна придбати й промислового виготовлення.

Нікель і кадмій можна добути з дискових Ni-Cd акумуляторів, цинк — із звичайних сольових батарейок (сам стаканчик без обгортки), свинець — з кислотних акумуляторів, нікель — з лужних, срібло — на контактах деяких типів реле (зазвичай вказується проба 999).

Борну кислоту і марганцевокислий калій продають в аптеках, інші матеріали, як власне і припої та флюси, — у спеціалізованих магазинах.

Бажаю успіху!

О. В. Саввін,
вул. Подводянська, 18,
м. Знаменка-2,
Кіровоградська обл.

Колодязь, колодязь, дай води напитися!

(Продовження. Початок у №№ 2, 5 за 2005 р.)

ОБЛАШТУВАННЯ КОЛОДЯЗЯ

Сьогодні ми продовжуємо розмову про те, які проблеми необхідно вирішити ще до початку або під час будівництва колодязя. Адже якщо на вашій садово-городній ділянці немає водопроводу, то й питання водопостачання ніяким іншим способом, крім будівництва колодязя, вам розв'язати не вдасться. А вода на ділянці — необхідний елемент як для пиття і приготування їжі, так і для будівництва дачного будинку, а згодом і для поливання рослин. Ось чому ця проблема і є дуже нагальною. І вирішувати її бажано ще до початку будівництва, а ще краще — на стадії планування ділянки.

СВЕРДЛОВИНА ВІД СВЕРДЛОВИНИ РІЗНИТЬСЯ

Буріння свердловини — процес простий тільки на перший погляд. Адже склад ґрунту, його геологія різні, та й води залягають на різних глибинах, тому всі ці тонкощі й місцеві особливості необхідно знати і враховувати під час будівництва. Адже неправильно пробурена свердловина (або не в тому місці) може не лише не дати очікуваної води, а й викликати незворотні наслідки. Наприклад, значно зневодняться свердловини сусідів або в них узагалі пропаде вода, після чого вони можуть пред'явити вам цілком обґрунтовані претензії.

Варто також враховувати, що свердловини різняться між собою. Є два основних типи свердловин: "піщані" та артезіанські.

За допомогою "піщаних" свердловин вишукують воду в першому водоносному горизонті — піску. Звичайно глибина таких свердловин становить від 10 до 35 м (буріння свердловин такого типу можливе далеко не в усіх районах).

З цього першого водоносного шару отримують воду без домішок розчиненого заліза й помірної твердості. Під час вибору типу свердловини необхідно враховувати, що "піщані" мають не тільки певні плюси, а й мінуси.

Плюси: відносно низька вартість.

Мінуси: недовговічність, замулювання, необхідність якісного щотижневого прокачування, мала кількість води.

Артезіанські свердловини (за назвою французької провінції Артуа) свердлять до більш глибинних вапнякових водоносних горизонтів.

Оскільки трапляються місця, де відсутній один або більше шарів вапняку, то такі свердловини, в свою чергу, поділяють ще на три типи відповідно до глибини залягання водоносного горизонту — свердловини першого, другого і третього водоносних горизонтів.

Виникає цілком слушне запитання: навіщо робити такі глибокі свердловини? Річ у тім, що чим глибша свердловина, тим більше шансів, що вода не міститиме якихось небажаних домішок. Хоча це не завжди так, тому кожна конкретна свердловина потребує індивідуального розгляду.

Шахтний колодязь, оголовок якого прикрашений невеликим декоративним зрубом, що є справжньою оздобою садиби

Щодо ***артезіанського типу свердловин***, то вони також мають не тільки плюси, а й мінуси.

Плюси: дуже велика кількість води, що практично ніколи не закінчується. Такі свердловини не потребують складного обслуговування, а також установлення фільтра (як у "піщаній" свердловині). Вони не замулюються і не висихають. Можна використовувати одну таку свердловину на кілька будинків.

Мінуси: підвищений вміст розчиненого заліза і підвищена твердість води, яка, щоправда, у подальшому може бути ліквідована за допомогою спеціальних фільтрів. Відносно висока вартість свердловини та устаткування.

ШАХТНІ КОЛОДЯЗІ

Великого поширення нині набули шахтні колодязі. І, насамперед, тому, що це один з найбільш недорогих способів видобування води. Їх використовували в Україні ще за стародавніх часів.

Шахтний колодязь — це заглиблений у землю до водоносних шарів каркас. Саме він запобігає сповзанню ґрунту в шахту колодязя і потраплянню до неї води з верхніх водоносних шарів, яка нерідко буває непридатною для пиття.

Конструкція такого колодязя проста, тому його можна побудувати самотужки. Складається шахтний колодязь з трьох основних частин: оголовка, шахти (стовбура) і водоприймальної частини. Звичайно, до таких колодязів вода надходить через дно або отвори в нижній частині стінок. Глибина шахтного колодязя залежить від глибини залягання водоносного горизонту. Шахту колодязя прокопують до водоносного горизонту ґрунту на глибину, що залежить від потреб у воді. Чим меншою є потреба у воді, тим на меншу глибину потрібно опускати шахту у водоносний горизонт.

Як і типи свердловин, про які ми розповідали вище, шахтні колодязі мають і переваги, і недоліки.

Плюси: відносно низька вартість і можливість підняття води без електрики. Можливість промивання пристосування.

Мінуси: інколи в такому колодязі може бути забруднена вода, особливо, якщо поблизу є великі будинки або котеджі, де при каналізації стоків припустилися помилок. Вода часто може зникати, особливо в посушливий період року.

Форма колодязя. Шахтні колодязі будують різної форми: круглої, квадратної, багатокутної.

Матеріал. Для будівництва колодязів застосовують цеглу, камінь, бетон або дерево.

Вимощення. Незалежно від того, з якого матеріалу будується колодязь, його оголовок має виступати над поверхнею на 0,7—0,8 м, довкола нього споруджують бетонне вимощення завширшки 0,7—1 м.

Оформлення оголовка. Звичайно, господарі намагаються побудувати такий колодязь, який би закривався кришкою (тоді до води не потраплятимуть опади й різне сміття). Дуже гарний вигляд має невеликий декоративний зруб, що прикрашає оголовок колодязя (див. фото).

Піднімання води. Воду з шахтного колодязя, зазвичай, викачують насосом або піднімають відром, за допомогою встановленої в зрубі блокової системи (корби).

Варто сказати, що нині фахівці рекомендують при будівництві шахтного колодязя передбачити обидві ці системи піднімання води на поверхню. Адже за відсутності електроенергії дістати навіть відро води з необладнаного корбою колодязя буде складно.

"Журавель". Дуже ефектний вигляд має встановлений поруч зі зрубом "журавель". Безумовно, він слугує своєрідною даниною народним традиціям, але в той же час "журавель" — ось уже багато століть поспіль є ефективним пристосуванням для піднімання води з колодязя.

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ БУДІВНИЦТВА

Кожний з використовуваних для будівництва колодязя матеріалів (цегла, камінь, бетон, дерево тощо) має свої плюси й мінуси.

У нас, в Україні, одним з найулюбленіших матеріалів для будівництва зрубів колодязів здавна було дерево. Воно легко піддається обробці, доступне, не потребує ніяких спеціальних пристосувань для виготовлення деталей колодязної шахти. Зруб колодязя виготовляють майже так само, як зруб будинку.

А яким же видам деревини віддавали перевагу наші предки під час будівництва колодязя?

Дуб. Найякіснішим і придатним предки вважали дуб. Пригадайте, можливо, вам доводилося бачити в селах такі зруби, що простояли протягом багатьох десятиліть і донині цілком зберегли, так би мовити, працездатність конструкції. Справді, дуб настільки міцний і стійкий, що частина колодязного зруба, яка перебуває у воді, зберігає міцність протягом тривалого часу.

Осика. Крім дуба, для виготовлення зруба колодязя добре підходить осика, бо її деревина дуже довго не гниє у воді. Якщо ж немає ні дуба, ні осики, то для будівництва використовують хвойні породи — сосну, модрину, а також листяні дерева — березу, вільху, липу чи вербу.

А от **ялину** для будівництва колодязів практично не використовують, бо вона доволі швидко починає гнити у воді.

Варто враховувати також, що товщина деревини має бути близько 200 мм.

Дерев'яні колодязі звичайно роблять квадратними з шириною стінок близько 1 м. Для стикування колод їхні кінці обтесують у лапу. Із зовнішнього боку колоди обтесують до площини.

Безумовно, виготовлення зрубу та його встановлення — це доволі трудомістка справа, однак її результатом буде чиста вода на власній ділянці й добре оформлена конструкція колодязя. Тому, напевно, варто постаратися.

Зруб збирають на поверхні, а потім окремими вінцями спускають до виритої шахти. При цьому обов'язково стежать за тим, щоб між стінками зрубу і ґрунтом залишався вільний простір шириною близько 3 см.

Стіни і дно виритої шахти ретельно вирівнюють і зміцнюють. На дно шахти встановлюють вінце з колод, до нього прикріплюють наступне і т.д. Зруб нарощують, доки над поверхнею ґрунту не з'явиться три вінця.

Колодязі з цегли мають багато позитивних властивостей, бо цегла завжди вважалася дуже зручним будівельним матеріалом. От і під час будівництва колодязя вона також може виручити. Тільки для колодязя потрібно підбирати цеглу без тріщин, розломів тощо, щоб у майбутньому уникнути багатьох неприємних моментів.

В усіх випадках ширина шахти, як зазначалося вище, має бути на кілька сантиметрів ширше зовнішнього діаметра колодязя. Якщо шахта глибока, то стінки колодязя слід будувати знизу, з дна. Якщо ж вона неглибока (менше 5 м), то зручніше класти їх зверху. Такий спосіб зведення стінок називають спускним.

Детальне вивчення ґрунту на місці будівництва колодязя — обов'язковий і необхідний етап роботи. Бо якщо він часто обвалюється або, як кажуть, "рухливий", то доведеться кладку з цегли зміцнити арматурою, що в майбутньому допоможе уникнути великих проблем. Зсередини стіни цегляного колодязя звичайно штукатурять цементним розчином.

Колодязі з бетонних кілець. Спорудити такий колодязь, мабуть, найпростіше — купують бетонні кільця на заводах залізобетонних конструкцій.

Багато забудовників віддають перевагу саме цьому будівельному матеріалові, бо їх приваблює ідея за кілька днів (а то й за день) побудувати на своїй ділянці колодязь.

Розміри бетонних кілець можуть бути різними: висота — від 40 до 90 см, діаметр — від 1 до 1,2 м, товщина бетонних кілець — 8—12 см, залізобетонних — 5—9 см.

Безумовно, вибір діаметра кілець залежить від запланованого об'єму шахти колодязя.

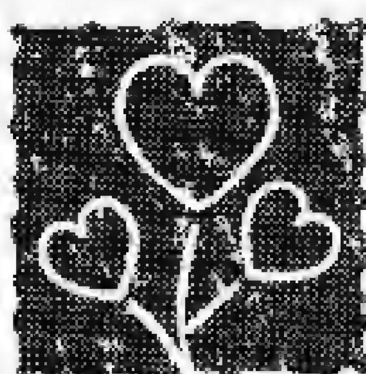
Укладають бетонні кільця спускним методом, тобто зверху вниз. Нижнє кільце опускають одночасно з дном колодязя. На нього в міру опускання укладають нові кільця.

Такий метод має певні переваги. Перша — кожне встановлене в шахту кільце водночас слугує і кріпленням її стінок. Отже, майстри, які працюють усередині шахти, захищені від обсипання ґрунту. Друга — за такого методу для встановлення кілець немає необхідності використовувати вантажопідйомні механізми. Чим менша висота кілець, тим легше їх встановлювати. Шви між кільцями ретельно заповнюють цементним розчином.

(Далі буде)

К. Василенко

ЗНАЙОМТЕСЯ, КЛУБ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА!

Клуб Органічного Землеробства створений, щоб забезпечити садівників і городників інформацією, технологіями та інструментами для вирощування гарних урожаїв за мінімальних витрат сил, часу і коштів, без мінеральних добрив і отрутохімікатів.

Яким Ви бачите майбутнє людства через 100 років?

Це питання було задано більш ніж сотні людей. І усі відповіді так чи інакше зводяться до двох думок. Одна частина людей вважає, що за ці сто років відбудеться екологічна катастрофа чи світова війна і людство загине. Інші переконані, що люди встигнуть усвідомити і виправити свої помилки, перестануть знищувати природу й один одного. Земля перетвориться у великий квітучий сад, а кожна людина буде жити у власному будинку, на своїй ділянці землі. Про таке майбутнє мріє величезна кількість людей. Комусь хотілося б, щоб так і відбулося, але він не вірить, що це можливо, або що особисто йому вдається цю мрію реалізувати. Інші, хто багатший, вже зараз активно скуповує землю поблизу міст і відбудовує розкішні садиби. Хтось кожні вихідні їздить на свої 6 соток, обробляє городик і заготовлює на зиму овочі і фрукти. Хтось живе в селі і його город --ледве не єдине джерело харчування.

Так чи інакше, а половина жителів України мають своє присадибне господарство. І відомі у світі різні технології ведення господарства, що дозволяють цілій родині весь рік годуватися з 6 соток! Є в Європі, Америці, Австралії, Японії ферми, на яких землю вже не орють десятки років, мінеральних добрив і отрутохімікатів не використовують, а врожаї там стабільні, високі, продукти, вирощені без хімії, коштують значно дорожче, так що фермери ці далеко не бідують. Так от, мало хто у нас знає, як таке господарство створити.

Тому наприкінці 2003 року створений Клуб Органічного Землеробства. Завдання були поставлені такі: розповісти людям про органічне землеробство, про те, як вирощувати гарні, екологічно чисті врожаї при мінімальних трудозатратах, показати, що землеробство може бути не тяжкою працею, а цікавою і творчою справою, що приносить глибоке задоволення і радість, а також матеріальне благополуччя. І забезпечити всіх бажаючих необхідними інструментами, технологіями, літературою.

Клуб Органічного Землеробства вирішує проблеми людей, що працюють на землі. Причому не тільки спеціальні, а й загальнолюдські. Ось ці основні проблеми:

1. Важко обробляти ґрунт.

Рішення. Плоскорізи Фокіна (інструменти надлегкого городництва) істотно полегшують обробіток ґрунту, зберігають його структуру і родючість.

2. Ґрунт виснажений, необхідні дорогі добрива.

Рішення. Застосування доступних біодобрив і препаратів, ефективних мікроорганізмів істотно підвищує родючість ґрунту і врожаї навіть за 1 сезон. Відновленню родючості сприяє також плоскорізний обробіток ґрунту.

3. Рослини пошкоджуються шкідниками і хворобами. Отрутохімікати дорогі і шкідливі для навколишнього середовища і здоров'я людини.

Рішення. Органічні засоби захисту рослин не поступаються хімічним препаратам. При цьому вони не шкідливі для людини, тварин, бджіл, дощових черв'яків і ґрунтових мікроорганізмів.

4. Люди мають потребу в якісному харчуванні.

Рішення. Овочі і фрукти, вирощені без хімії, незрівнянно кращі від продуктів харчування, отриманих за допомогою традиційної агротехніки.

5. Потреба в спілкуванні з близькими за духом людьми.

Клуб об'єднує людей, членів Клубу, для обміну досвідом і взаємним збагаченням ідеями, відкриттями і знахідками в напрямку органічного землеробства і садівництва. Для тих, хто проживає там, де ще немає представництва Клубу, передбачена заочна форма членства і періодичне розсилання інформаційного вісника-каталогу продукції Клубу. Клуб пропонує прекрасну літературу, корисну для землеробів, цікаву для широкого кола читачів, що несе світлу, позитивну інформацію. Ми також запрошуємо всіх членів Клубу писати нам про свій досвід землеробства, відкриття і враження, задавати питання, вносити пропозиції. На листи ми відповідаємо, частину з них публікуємо в газетах і журналах.

Сьогодні в Клубі можна одержати консультацію, придбати книги і відеофільми про землеробство без хімії, плоскорізи Фокіна й інший садово-городній реманент, біодобрива та екологічно безпечні засоби захисту рослин, насіння овочів і сидератів, саджанці. Члени Клубу одержують інформаційну підтримку й істотні знижки на всю продукцію. Постійно відкриваються нові регіональні Клуби в Україні. Нині їх більше 20.

Запрошуємо до співпраці дачників, садівників, городників, фермерів, підприємців і усіх, кому цікаве полегшення і збільшення ефективності праці на землі, тих, хто хоче реалізувати цей образ: своя земля, свій будинок, сад і город, матеріальна забезпеченість і можливість займатися улюбленою справою.

Якщо Ви хочете створити Свою Справу і взяти участь у діяльності Клубу – створюйте Клуб Органічного Землеробства у своєму регіоні. Ознайомтеся докладніше з нашою діловою пропозицією на сайті www.clubOZ.net чи телефонуйте (044) 203-55-60.

І приїжджайте на ознайомлювальні семінари, що проходять кожну першу суботу місяця о 12.00, за адресою: Київ, вул. Бучми, 5 А. Їхати від станції метро "Лівобережна" автобусом № 49 чи маршруткою № 249 до АТС "Укртелеком", обійти АТС праворуч. Чекаємо на вас!

З легкістю обробляти город та підвищити врожаї допоможе плоскоріз Фокіна

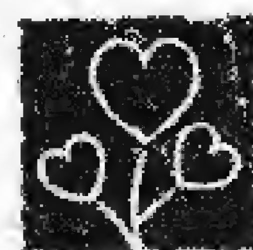
Працювати плоскорізом значно легше, ніж лопатою, сапкою чи мотикою. При цьому не треба нахилятися, навантаження на руки та хребет мінімальне. Ділянка 6–12 соток обробляється плоскорізом без особливих зусиль. Ним добре формувати грядки, розпушувати, полоти, підгортати, нарізати канавки під висів насіння, загалом виконувати до 20 видів городніх робіт. Крім того, плоскорізний обробіток ґрунту не руйнує його структуру, істотно підвищує його родючість і врожаї.

Брошуру Фокіна "До землі з наукою" (64 стор.), у якій викладена **надлегка технологія городництва,** необхідно ретельно вивчити. Без неї плоскоріз використовують лише на 1/3. При цьому люди особливо дивуються тільки **легкості роботи на грядках.** А той, хто виконує всі рекомендації брошури, **приємно здивований високими врожаями.**

Плоскорізи Фокіна від Фокіна у Клубі Органічного Землеробства

Універсальний комплект містить великий плоскоріз для основних видів робіт, малий – для "філігранного" прополювання, та кріплення – **45 грн.** Спеціалізовані плоскорізи. **"Кріпиш"** для цілинних та глинистих ґрунтів – **32 грн. "Могущник"** для високого підгортання – **36 грн. Великий та малий полотики** (комплект) для швидкого прополювання – **41 грн. Держаки для плоскорізів** спеціальної конструкції продаються окремо: з твердих порід деревини – **13 грн.**, з м'яких – **9 грн.**

Замовлення по пошті — післяплатою. Безкоштовний вісник-каталог Клубу Органічного Землеробства вишлемо у Вашому конверті зі зворотною адресою.

(044) 233-48-78, 204-22-75
02140, Київ, а/с 78
www.clubOZ.net

КЛУБ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Остерігайтеся підробок! Основні ознаки: кути, форма та спосіб заточки інші, ніж у справжніх плоскорізів Фокіна. Працювати такими підробками значно важче. Купуючи плоскоріз, переконайтеся, що він у фірмовій упаковці Клубу Органічного Землеробства, вимагайте брошуру В. Фокіна "До землі з наукою" та свідоцтво представників Клубу Органічного Землеробства.

Фірмова упаковка Брошура

Регіональні Клуби Органічного Землеробства: **Алчевськ** (06442) 215-12, **Бориспіль** (04495) 514-55, **Дніпропетровськ** (056) 741-78-78, **Донецьк** (062) 345-27-07, **Житомир** (0412) 37-77-96, **Запоріжжя** (0612) 17-07-26, **Кіровоград** (0522) 56-93-84, **Козятин** (04342) 235-71, (097) 484-45-28, **Кременчук** (05366) 266-76, (067) 954-30-97, **Кривий Ріг** (0564) 28-44-26, (056) 797-47-62, **Івано-Франківськ** (03422) 2-40-64, (050) 373-26-70, **Луганськ** (0642) 95-22-30, **Львів** (0322) 63-09-38, (050) 581-95-72, **Макіївка** (06432) 431-87, **Маріуполь** (0629) 22)03-90, **Нетешин** (03848) 344-49, **Нікополь** (097) 493-05-20, **Одеса** (048) 721-14-39, **Полтава** (0532) 55-24-16, **Свердловськ** (06434) 530-66, **Сімферополь** (0652) 52-54-38, **Суми** (05422) 212-47, **Ужгород** (03122) 330-68, **Херсон** (0552) 23-53-64, **Цюрупинськ** (05542) 229-36, **Чернігів** (04622) 413-48

...тюльпани, цибулини на вигонку. Цибулини та дітки для висаджування.

І.Ф. Шувалов,
вул. Спеціалістів, 3, с. Черкаська Лозова,
Дергачівський р-н,
Харківська обл., 62340,
тел. 8 (05763) 5-47-18

... найкращі сорти лілій на зріз, бахромчасті тюльпани.

Євген Борисович Скобля,
вул. Милятинська, 3-а, кв. 1, м. Львів, 79024

... тюльпани, лілії, гладіолуси, ромашку. Ціни помірні. Конверт — каталог.

Людмила Петрівна Сапоненко,
вул. Стешенка, 23, кв. 109,
м. Запоріжжя, 59118

...тюльпани (50). Початківцям передбачені знижки, замовляйте спецкаталог. Чесність гарантую. Підписаний конверт — каталог.

Г.М. Караваєв,
вул. Батюка, 62-80, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84116

...лілії, тюльпани, хризантеми.

Ольга Василівна Власюк,
а/с 79 м. Павлоград, Дніпропетровська обл., 51400

...щорічно оновлювана колекція найкращих великоплідних сортів суниць (понад 100), серед яких Королева Єлизавета—2, Сара, Моделайн, Андреа, Симфонія, Марія, Кларк, сорти з білими ягодами для хворих на алергію тощо; аґрусу (23), малини (28), смородини (51). Опт, роздріб, поштою. Для торговельних організацій суниці в контейнерах, оптом.

Володимир Федорович Нікіпєлов,
вул. Шевченка, 76, с. Тубільці, Черкаський р-н,
Черкаська обл., 19611,
тел. 8 050 9620418, 8050 1830347

...конструкції міні-тракторів (15 грн.), копачів картоплі (8 грн.) і каталог порад.

а/с 4, м. Тараща, Київська обл., 09500

...будувати потрібно економно! Впровадження принципово нової технології ТИСЕ, на відміну від звичайної, в 3—4 (!) рази здешевлює капітальне будівництво (фундаменту і стін) та пришвидшує його вдвічі. Одночасно забезпечується екологічний комфорт та істотно зменшуються витрати на опалення. Додатковий інформаційний проспект — поштою. Вкладіть заадресований конверт.

п/с "Техноком-ДГ", вул. Незалежності, 54,
смт Стара Вижівка, Волинська обл., 44400

...молодняк: кохінхін чорний, брама світла, орпінгтон половий.

С.Ф. Палазюк,
с. Великі Крушлинці, Вінницький р-н, Вінницька обл., 23243,
8 (0432) 38-83-47

...хризантеми 150 сортів різних форм і кольорів.

Мар'яна Михайлівна Попович,
вул. Мічуріна, 22, с. Чинадієве,
Мукачівський р-н, Закарпатська обл., 89640,
тел. 8 (03131) 6-26-71, моб. 8 (050) 166-98-32

...маточники хризантем: великоквіткової горщикової; городньої горщикової великоквіткової на зріз; гіллячкової; корейської, зимуючої в ґрунті. Суперновинки. Конверт — каталог.

Л.В. Петрусенко-Касьянова,
вул. Шевченка, 77, смт Голоби,
Волинська обл., 45070

...найкращі сорти суниці: Ольвія, Кент, Камаросса, Королева Єлизавета, Референта, Брайтон, Гігант Джорней, Чомора Турусі та інші (95). Оптом та вроздріб. Конверт — каталог.

Юлія Володимирівна Коміренко,
вул. Леніна, 399, с. Мошни,
Черкаський р-н, Черкаська обл., 19615

...троянди, рододендрони, лілії, тюльпани, нарциси.

а/с 486-в, м. Київ, 01001

...саджанці троянди, гумі, гранату, безколючкової ожини, жовто- і чорноплідної малини, великоплідних смородини, винограду, суниці.

О.В. Грогуль,
вул. Мічуріна, 18, кв. 27,
м. Козятин, Вінницька обл., 22100

...недорого цибулини лілій, тюльпанів, гладіолусів — кращі сорти для зрізу. Безкоштовні консультації. Каталог у вашому конверті.

Галина Миколаївна Дейцева,
а/с 33, м. Кременчук—8, Полтавська обл.,
39608, тел. 8 (05366) 6-89-51

...іриси, лілійники, гіацинти, тюльпани, нарциси, лілії, троянди. Конверт — каталог.

Зінаїда Кузьмівна Глуменко,
вул. Щорса, 20, с. Кожанка, Фастівський р-н,
Київська обл., 08550

... 25 сортів гіацинтів. Конверт — каталог.

В.В. Литвин,
вул. Щорса, 7/9, кв. 53, м. Київ, 03150

...агроном-виноградар приймає замовлення на саджанці, чубуки комплексностійких сортів. Конверт — каталог.

Е.М. Олефір,
вул. Авраменка, 18-84, м. Запоріжжя, 69120,
тел. 8 (0612) 67-49-53, моб. 8 (066) 7725889

...тюльпани, нарциси, лілії, гіацинти, емініум. Конверт — каталог.

Н.О. Тітовська,
вул. Набережна, 438,
м. Кам'янка-Дніпровська, Запорізька обл., 71302,
тел. 8 (06138) 2-11-18

...для літньої сівби та висаджування свіжозібраним матеріалом: а) насіння ірги, скорцонери, цибулі багаторічної — порей, шнітт, батун, запашної, багатоярусної, широколистих; б) 1—5-річні цибулини широколистих цибуль.

В.П. Ярмольчук,
вул. Франка, 3, смт Рафалівка,
Рівненська обл., 34371

...рослини для ставків та басейнів (німфеї, аїр, рогіз). Клематиси, жоржини, іриси, канни, троянди, лимони, ківі, екзотичні та інші.

С.В. Тимофеєва,
вул. Вечірня, 11, м. Севастополь, 99018

...свині вислочереві, цесарки.

тел. 8 (06239) 2-95-64, 8 (050) 525-13-34

...шиншили дорослі і молодняк.

а/с 3, смт Голованівськ,
Кіровоградська обл., 26500,
тел. 8 (050) 98-205-90

...племінний молодняк шиншили довгохвостої, хутрового кролика породи Рекс Кастор, м'ясного — Бельгійський велетень. Іриси гібридні високорослі, широкий вибір сортів смородини для промислових насаджень, саджанці плодових дерев, сортова картопля.

Тетяна Василівна Янівська,
с. Жовтневе, Калинівський р-н, Вінницька обл., 22412,
(04333) 2-75-40; 8097 484 55-83, 8067 995 94 78
tania@vc.ukrtel.net

...молодняк кролів: фландр, каліфорнійські, рекс-кастор, в'єтнамські свині.

С.М.Гезун,
вул. Шевченка, 162-а, с. Родниківка, Уманський р-н, Черкаська обл., 20300, тел. 8 (050) 38-38-288

...саджанці елітних сортів великоплідної садової суниці (світової селекції). Конверт — каталог.

Б.М. Масленко,
пр. Комунальний, 3, м. Кіровоград, 25018

...тюльпани різні. Оптові ціни.

Сергій Лукич Васильєв,
с. Лозанівка, Приморський р-н, Запорізька обл., 72151

...оновлені американськими сортами колекції ірисів, лілій, лілійників.

Марія Веремїївна Александрович,
вул. Калініна, 8/1, м. Богуслав, Київська обл., 09700, тел. 8 (261) 5-38-91

...щорічно саджанці плодових, ягідних, винограду.

Володимир Антонович Максименко,
а/с 20, м. Кам'янка, Черкаська обл., 20800, тел. 8 (04732) 2-28-88, моб. 8 (097) 787-33-74, www/sadintensiv. narod.ru

...молодняк в'єтнамських свиней.

Л.П. Гордієнко,
тел. 8 (0432) 59-47-12, моб. 8 (067) 901-73-22

...для магазинів та приватних осіб, широкий асортимент саджанців плодово-ягідних та декоративних культур у контейнерах — на місці, з відкритою кореневою системою — поштою. Троянди, клематиси, каприфоль, суниці та багато іншого. Ціни доступні. Висилаємо каталог у заадресованому вами конверті. Купуємо сіянці шипшини.

Тетяна та Андрій Левицькі,
вул. Корольова, 56-в, м. Вінниця, 21008, тел. 8 (0432) 43-70-11. E-mail:forcurses @ mail.ru

...найкращі сорти суниці: Ольвія, Кент, Факел, Берегиня, Камаросса, Королева Єлизавета, Референта, Брайтон та інші (96). Конверт — каталог.

Юлія Володимирівна Коміренко,
вул.Леніна, 399, с. Мошни, Черкаський р-н, Черкаська обл., 19615, тел. 8 (0472) 30-29-28

...молодняк в'єтнамських свиней (чорні, білі).

Олена Георгієвна Яковлева,
Овідіопольський р-н, Одеська обл., тел. 8 (04851) 4-22-50, 8 (067) 739-44-65

На правах реклами

Якщо ви бажаєте розмістити оголошення на сторінках нашого журналу

"ДІМ, САД, ГОРОД",

вам потрібно зробити переказ на р/р №26006026435831 у Печерському відділенні Київської міської філії АКБ "Укрсоцбанк", МФО 322012, код 25662848 з розрахунку 2,50 грн. за кожне слово.
Оголошення слід надсилати не пізніше, як за місяць до виходу чергового номера журналу.

За терміновість — подвійний тариф.

Адреса редакції: ***вул. Краківська, 20, Київ, 02094, тел. 552-95-11.***

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПИЛЮВАННЯ КІСТОЧКОВИХ

Садівники-аматори нерідко запитують: "Чому в моєму саду окремі дерева квітують, а не плодоносять?" Причин цього може бути декілька: і вплив кліматичних умов під час цвітіння, і негативна дія ваших обприскувань до і під час цвітіння, але головна причина — відсутність поряд інших сортів-запилювачів. На сході України через регулярні суховії під час цвітіння, недостатню посухостійкість приймочки маточки у квіток залишається практично без урожаю велика кількість сортів вишні (Подбєльська, Мелітопольська десертна, Встреча та інші), різко знижується врожай окремих сортів сливи (Угорка італійська, Тулеу Грасс, Угорка звичайна), рідше — черешень (Дрогана рожева, Аврора, Сонячна куля). Найменше від несприятливих умов цвітіння потерпає яблуня. (Хоч самоплідні сорти яблунь, такі як Ренет Симиренка — рідкість). Вона рідко страждає від поганого зав'язування плодів. Має вплив та обставина, що в саду, зазвичай, росте по кілька сортів яблуні. За рідким винятком, коли ранноквітуючий літній сорт росте посеред пізноквітуючих зимових сортів яблуні, то у нього може знизитися чисельність зав'язування плодів. До того ж для повного урожаю яблуні при доброму цвітінні достатньо запилити 5—7% квіток.

Однак і в яблуні ретельне обприскування отрутами від шкідливих комах до і під час цвітіння може знизити врожай, особливо за неповного цвітіння. Адже одночасно знищуються й корисні комахи-запилювачі, котрі, на відміну від бджіл, виконують запилення за будь-якої погоди, але літають недалеко. Бджіл рідко хто розводить та й у похмуру погоду вони сидять у вуликах. Не раз спостерігала, як у рідкі сонячні дні бджоли летіли із саду до лісосмуги, де збирали пилок на ранноквітуючих лісових породах. Бо навіть за сприятливих умов у бджіл є правило: у перший день цвітіння літати лише до однієї породи, яка заквітувала на день раніше.

Хто ж запилює квітки у похмуру погоду? Лише одного разу трапилася стаття, в котрій вказувалося на роль у запилюванні мушок, трипсів, біловічок та інших комах. Можливо, запилення виконують і якісь нічні комахи? Недаремно ж у вечірні години в саду посилюється запах квіток...

У кісточкових, на відміну від зерняткових порід, за повного цвітіння для одержання нормального врожаю необхідне запилення значно більшої кількості квіток: у сливи й аличі — до 17—20%, у вишні — до 20—25%, черешні — до 30%. А якщо взимку втратилася частина квіткових бруньок, то бажано, аби запилилось 50—70% квіток! Тому кісточкові ні в якому разі не можна обприскувати отрутами від шкідливих комах до цвітіння, а лише — після цвітіння.

Друга не менш важлива особливість кісточкових — дуже мало самоплідних сортів. Тільки дві кісточкові породи — абрикос і персик вирізняються в основному самоплідними сортами. Тому в саду можна вирощувати і по одному дереву цих порід. На жаль, через недостатню для більшої частини України морозостійкість, абрикос і, особливо, персик залишаються аматорськими породами. У зимостійкіших кісточкових порід самоплідних сортів дуже мало. Їх практично немає у черешні й аличі, дуже рідко вони трапляються у сливи та вишні. На жаль, у невеликих присадибних садах нерідко для кожної кісточкової породи відводиться лише 1—2 дерева. Беручи до уваги, що строки цвітіння в усіх порід можуть дуже відрізнятися, такого сортименту майже завжди недостатньо. Наприклад, усі сорти черешні за теплої погоди зацвітають за 3—4 дні, при похолоданні — упродовж 5—6 днів. Чи можуть при цьому пізноквітуючі сорти запилити ранноквітуючі? Звичайно, ні. Особливо у посушливому Донбасі, де приймочка маточки може приймати пилок, зазвичай, лише два дні. Тільки в областях з вологішим кліматом запилення можливе впродовж 4—5 днів. Простий приклад: не рідкість, коли в саду всього дві черешні — Валерій Чкалов і Дрогана жовта. Перша квітує рано, друга — пізно. У північній частині України у Валерія Чкалова нерідко підмерзають квіткові бруньки, внаслідок чого Дрогана жовта може залишитися без запилення.

Але найголовніше, що за останні десятиріччя в Україні виведено чимало споріднених по "матері", "батькові", "бабусях" і "дідусях" сортів черешні. Так, багато донецьких сортів мають походження від Дрогани жовтої і Валерія Чкалова, південні сорти черешень — від Францис, Жабуле тощо. Дуже часто такі споріднені сорти погано перезапилюються. Особливо погане взаємозапилення в останніх надвеликоплідних сортів, що походять від Валерія Чкалова: Великоплідної, Прощальної, Василиси та інших з масою плодів до 12—14 г. Ті садівники і фермери, котрі хочуть висадити на ділянці лише ці сорти, можуть постраждати. Позаяк не в усіх новітніх сортів вивчені запилювачі. В саду має рости як мінімум 4—5 сортів черешні. Тим більше, що сорти з різними строками достигання дають змогу подовжити черешневий сезон до 2 місяців. Що ж робити тим, у кого не має місця для нових дерев? Щеплювати у крону сильнорослих вишень.

У подібному становищі знаходиться алича, у якої немає самоплідних сортів. Наші спроби вивчити її запилювачів поки що не мали успіху. Але коли поряд ростуть 4—5 сортів усіх строків цвітіння і достигання — всі вони добре плодоносять. Деякі сорти аличі також можна щепити в крону сливи домашньої. Хоч слива походить від аличі, але через різне число хромосом (у аличі 16, у сливи 48) ці культури не можуть запилити одна одну. І все ж у сливи є сорти з частковою самоплідністю (Ганна Шпет, Стенлі та ін.). Але Ганна Шпет квітує так пізно, що не може запилити ранноквітуючі і ранодостигаючі сорти. Підфортунило "сестрам" — Ренклоду ранньому і Ренклоду Карбишева, котрі перезапилюють одна одну. А от Угорка донецька, яка чудово запилює Ренклод ранній, не може запилитися цим сортом. З цієї ж причини ризиковано вирощувати в саду 1—2 сорти слив — потрібно мінімум чотири.

Однак найскладніше — це виростити високоврожайну ділянку вишень. Суть у тому, що прості вишні часто недо-

Таблиця 1. ***Запилювачі для вишні***

СОРТ	ЗАПИЛЮВАЧІ		
	ДОБРІ	СЕРЕДНІ	ПОГАНІ
Гріот остгеймський, раннє цвітіння	Вишень немає; черешні: В. Чкалов, Леся, Рання рожева, Дончанка, Присадибна, Дрогана жовта, Червона щільна, Угольок, Сестрьонка, Мелітопольська рання	Вишня Склянка	Вишні: Чорнокорка, Подбєльська, Шпанка рання, Любська
Чорнокорка, середньопізнє цвітіння	Вишня Любська; черешні: Рання рожева, Леся, Ярославна, Донецька красуня, Аеліта, Дончанка, Аннушка, Дрогана жовта	Вишня Гріот остгеймський, черешні: В. Чкалов, Мелітопольська рання, Сестрьонка	Вишні: Подбєльська, Шпанка рання; черешня Іюньська рання
Подбєльська, раннє цвітіння	Вишень немає; черешні: Рання рожева, Мелітопольська рання, В. Чкалов, Присадибна, Леся, Тавричанка, Аеліта, Дончанка, Дрогана жовта	–	Вишні: Гріот остгеймський, Шпанка рання, Склянка, Іюньська рання, Чорнокорка

статньо добре запилюють одна одну, їх пилок набагато швидше, ніж у інших порід, втрачає дієздатність при похолоданні. Тому для вишні не рідкість, коли один рік урожайний, наступний – ні. Слід відзначити, що лише невелика група вишень: Любська, Норд Стар, Загорьєвська, Молодіжна, Булатниковська, Метеор, Нефріс, Келерис, Кистьова мають від 10 до 20% самоплідності, що дає можливість одержувати майже повноцінний урожай. Усі самоплідні сорти можуть бути добрими запилювачами для більшості простих вишень, добре дозапилювати один одного, але квітують вони у середньопізні та пізні строки і, відповідно, не можуть запилювати вишні з ранніми строками цвітіння. Є дані про те, що у західних областях України самоплідний сорт Любська – добрий запилювач для сорту Подбєльська. Але ж Подбєльска квітує на 4–5 днів раніше Любської! Це може означати, що в умовах достатньої вологості приймочки маточки живуть і приймають пилок не менше 4–5 днів. На Донбасі таке неможливе. І все ж таки грамотний садівник може домогтися запилення ранніх вишень, якщо на початку весни одягне на одну із великих гілок самоплідного сорту прозорий плівковий мішок з вшитим зверху, для доступу повітря, квадратом марлі. Це прискорить вегетацію на цій гілці, і якщо зняти мішок на початку цвітіння, то відбудеться запилення ранніх несамоплідних сортів.

За останні роки з'явилися високоякісні, дуже великоплідні вишні від повторного схрещування простих вишень (які походять від схрещування дикої степової вишні з черешнею, що відбулося багато віків тому) знову з черешнями. І це особливо сильно позначилося на чоловічих якостях сортів: пилок у багатьох таких вишнево-черешневих гібридів з дуже малим відсотком життєздатності і швидко її втрачає. На щастя, переважна більшість і простих, і самоплідних вишень, так і вишнє-черешень (дюків)

Таблиця 2. ***Запилювачі для черешні***

СОРТ	ЗАПИЛЮВАЧІ		
	ДОБРІ	СЕРЕДНІ	ПОГАНІ
Дрогана жовта	Дончанка, Сестрьонка, Аеліта	–	Ярославна, Угольок
Валерій Чкалов	Мелітопольська рання, Присадибна	Ярославна, Угольок	–
Присадибна	Мелітопольська рання, Валерій Чкалов,	Ярославна	–
Мелітопольська рання	Валерій Чкалов, Ярославна	–	–
Дончанка	Ярославна, Донецька красуня, Угольок, Дрогана жовта, Тавричанка, Сестрьонка	Аеліта	–
Угольок	Дончанка, Ярославна, Аннушка, Аеліта, Леся, Етика, Валерія	Донецька красуня	Сестрьонка
Аеліта	Дончанка, Угольок	Сестрьонка, Ярославна, Дрогана жовта	Тавричанка
Ярославна	Етика, Аннушка, Леся, Аеліта, В. Чкалов, Дрогана жовта, Тавричанка, Мелітопольська рання	Угольок, Сестрьонка, Донецька красуня	–
Донецька красуня	Валерій Чкалов, Ярославна, Сестрьонка	–	Угольок, Дончанка, Аеліта, Дрогана жовта
Сестрьонка	Дончанка, Угольок, Аеліта	Ярославна, Донецька красуня, Дрогана жовта	–
Етика	Дончанка, Ярославна	–	–

продовжує добре запилюватися черешнями! Знаю поки що тільки два сорти вишень: Красуня Рибакура, дуже схожа на Подбєльську, і мій сорт Ночка, котрі не бажають запилюватися черешнями.

У науковій літературі багато статей з вивчення запилювачів вишні. Часто пишуть, що 14—15% запилення — вже добрий показник. Але це лише середній запилювач. На жаль, Держкомісія з сортовивчення районує сорти вишень без вивчення запилювачів. Так, у Криму районували чотири дюки: Англійську ранню, Андольську, Подбєльську, Монморансі, котрі були посаджені в односортових кварталах, давали поодинокі плоди і зрештою їх викорчували. В той же час ці сорти на присадибних ділянках, де багато черешень, добре плодоносили. Теж саме відбулося з другим набором сортів у Донбасі та й у ряді інших областей України. Тому продаж саджанців цієї породи має бути не безсистемним, а здійснюватися з обов'язковим підбором сортів-запилювачів, з урахуванням зимостійкості (особливо для черешні). Адже при висаджуванні у північніших областях південних сортів кісточкових багато з них після м'якої зими можуть заквітувати, але обов'язково слід заглянути всередину квіток, чи жива зав'язь? Так, на Донбасі раз—двічі на п'ять років навесні по "зеленому конусу" буває сильний мороз, який південні сорти погано витримують. Таке буває і в Криму, але рідше.

Кісточкові значно рідше за інші породи обприскують пестицидами від шкідників і хвороб, за комплексом заходів і різноманіттям лікувальних речовин значно перевершують зерняткові та овочеві культури. Саме з цієї причини у кісточкових для кожної зони слід ретельно підбирати високоморозостійкі та такі сорти, що взаємно перезапилюються. І саме для цих порід є особливо небезпечним "переміщення" з півдня на північ. Дуже важливо у процесі культивування вишні навчитися боротися з грибними хворобами, зокрема кокомікозом, а в західних і північних областях — ще й з моніліозом, які дуже швидко знищують насадження. І у вишень, і в черешень немає абсолютно стійких сортів, є лише черговість захворювання. Тому в кожному саду треба мати колоїдну сірку і вапно, проціджена суспензія яких (по 100 г кожного препарату в 10 л води) дає змогу обприскувати декілька разів навіть уже тоді, коли плоди починають достигати. Адже у медицині прийманням сірки всередину лікують юнацькі вугрі.

Л.І. Тараненко,
старший науковий співробітник,
Артемівська дослідна станція розсадництва

РАДЖУ СУШИТИ ФРУКТИ

Більшість із нас на присадибних та дачних ділянках не використовує інтенсивних технологій у садівництві, а тому наші сади плодоносять, коли хочуть, або коли Бог пошле урожай.

А що робити, коли врожай дуже щедрий? Тоді фрукти споживаємо та переробляємо. Традиційних способів переробки фруктів умовно є чотири.

Перший з них — це консервування в банки. Не буду зупинятися на самому процесі, його хазяйновиті господині ліпше від мене знають. Відмічу тільки, що цей процес надзвичайно трудомісткий і потребує багато часу, витрачання газу або електроенергії та чимало додаткових робочих рук. А результат?...

Залишкова кількість вітамінів у продуктах консервування, тобто в тому, що ми будемо споживати взимку ледь-ледь сягає 20—30 відсотків. Решта втрачається у процесі термообробки.

Другий спосіб — це переробка фруктів на соки. Виконується в два етапи. Спочатку чавимо сік, а потім його стерилізуємо та консервуємо. Також мороки багато. А результат? Залишкова кількість вітамінів у соках 30—34 відсотки, решта втрачається під час термообробки.

Третій спосіб найлегший, а тому найпоширеніший — згребти все на купу та віднести на компост або віддати своїй чи сусідській корові, якщо сусіди візьмуть... Невже все? Ні! Є й **четвертий спосіб**. Давайте зазирнемо до скарбнички народного досвіду та послухаємо поради доброго господаря: "*Давайте будемо сушити фрукти!* Адже під час сушіння кількість вітамінів, що залишаються у сушні, сягає 96 відсотків, тобто всі вони або майже всі зберігаються.

Можна заперечити: легко сказати сушити, але де? Печі в більшості навіть у селах повикидали, а в містах теж у духовках небагато висушиш, та й підтримувати відповідну температуру складно. Що ж робити?

Придбати електричну сушарку "Суховій" чи будь-яку іншу. У мене електросушарка другий рік і я нею надзвичайно задоволений. По-перше, процес сушіння виконується потоком теплого повітря за температури 35—50°С, що виключає втрати вітамінів. По-друге, процес сушіння вигідно відрізняється від сушіння на повітрі своєю швидкістю та гігієнічністю — мухи не сідають. По-третє, температура в процесі сушіння підтримується автоматично, що особливо важливо, щоб не втратити вітаміни, ферменти та мікроелементи, при цьому збереження всіх корисних компонентів становить 96,5%. І що також важливо, так це простота — нарізав яблука або інші фрукти, завантажив у сита, увімкнув і через 6—8 годин вийняв готовий продукт та пересипав у паперові мішки, які потрібно щільно зав'язати, щоб не проникла міль. І навіть якщо на другий рік Господь Бог не пошле врожаю, то запасів врожайного року у доброго господаря буде достатньо. Крім фруктів, електричні сушарки чудово сушать гриби, зелень петрушки, кропу, базиліку, селери, лікарських трав. Ви порівнювали свою продукцію з магазинною? Порівняння завжди буде на вашу користь! Спробуйте та впевніться у достовірності моїх порад.

З повагою
В. Вишневський,
м. Київ

ЗАРИБЛЕННЯ ПРИСАДИБНОГО СТАВКА

Карась, лин, в'юн, короп, білий амур, товстолоб — найприродніші для розведення у малих штучних водоймах. Якщо гідрохімічні характеристики водойми дозволяють, то можна підселяти до неї річкових раків, щук, судаків, канальних сомів, пелядь, буфало (рибу — буйвола), пеленгасів, форель та багато інших риб.

Під час будівництва присадибного ставка рибівник-любитель спочатку планує, які риби він буде розводити, а потім створюватиме для них найсприятливіші умови для їхнього вирощування.

Але, як свідчить досвід, — життя вносить свої корективи. І це не дивно. Тому що в кожного виду риб свої вимоги до водного середовища. І від того, наскільки збігатимуться потреби риб з тим, що побудував рибівник, буде залежати майбутнє водойми.

Аби уникнути зайвих клопотів, до заселення водойми слід ставитися дуже обережно. В даному випадку доречно скористатися порадою одного сибірського шамана: "Якщо хочеш досягти кінця дороги — то ніколи не поспішай і твій шлях буде набагато коротшим". Ця порада прийнятна для тих, хто починає справу рибництва. Спроби багатьох рибників-любителів починати присадибне рибництво з розведення цінних порід риб в основному закінчувалися невдачею. І навпаки ті, хто на сьогоднішній день досяг належних успіхів у рибництві, свої перші кроки починали з вирощування (дорощування) золотих та сріблястих карасів. І, набувши на карасях першого досвіду рибництва, можна поступово розширювати своє рибне господарство линами та в'юнами.

Запустивши до водойми декілька плотвичок, які вибагливіші, ніж карасі до концентрації кисню та чистоти води, можна встановити, як приживуться цінніші риби: коропи, білі амури та товстолоби. Досить добре установлюють чистоту та вміст кисню у воді річкові раки.

Розширюючи рибне господарство, необхідно прагнути того, щоб заповнити всі "ніші" водойми, належно використовувати її кормову базу.

Під час вирощування цінних видів риби в присадибній водоймі площею понад 500 м^2 необхідно запустити до неї щуку та судака — своєрідних природних санітарів і одночасно "спортивних тренерів" для інших риб, які мешкають у водоймі. Крім того — це дасть змогу суттєво знизити розмноження елітних риб, на які витрачається кормова база.

Карасі звичайні (золоті) — мають високе тіло з невеликою головою. Спина жовто-коричневого кольору, а боки золотисті з мідним відтінком. Спинний плавник довгий, трішки випуклий, хвостовий — слабовиїмчастий. Передній промінь спинного плавника слабозазубрений. Рот без вусиків. Зуби однорядні.

Карасі золоті люблять водойми, дно яких має мулистий ґрунт. Це один із найвитриваліших видів риби і в деяких водоймах може бути єдиним представником риб'ячої маси, оскільки спроможний жити в болотистій кислій воді (pH до 4—5) і легко витримує зниження вмісту кисню у воді до 0,5 м/л.

За промерзання водойми до дна в зимовий період, під час її пересихання у спекотне літо карасі зариваються у мул на глибину 0,4—0,6 м, а іноді й глибше.

Статевої зрілості карасі досягають у віці від двох до чотирьох років. Плодючість їх — 200—300 тисяч ікринок. Нерест відбувається порційно (зазвичай три—чотири, а інколи і п'ять порцій), починаючи з другої половини травня до липня за температури 14—18°С з перервами між метанням кожної порції у 10—15 і більше днів залежно від кліматичних умов. За табунового нересту риби шумно плещуться на мілководді у водяних заростях, відкладаючи клейку ікру на підводну рослинність, корінці прибережних рослин тощо.

Ікра дрібна, діаметром близько 1,5 мм, може бути різного кольору — жовта, сіра, зеленувата та інша.

Не зважаючи на те, що окремі особини золотих карасів можуть досягати довжини 45 см і маси 2—3 кг — це риба, яка росте дуже повільно. В перший рік карасі можуть досягти 5—8 см, маси — 10—15 г, і тільки восени на четвертий рік вони досягнуть 17—19 см довжини, маючи масу 200—250 г. У 8—10 років більшість екземплярів карасів важать 1—1,5 кг. Якщо їх підгодовувати, то вони ростуть швидше й на першому році можуть досягти 15—20 г, а на другому 100—150 г.

Карасі сріблясті. На відміну від карасів звичайних (золотих), які вважаються корінним представником нашої фауни, карасі сріблясті завезені в Україну з басейну Амура.

Форма тіла кутова, спина чорна, боки сріблясті, іноді із золотим відтінком, черевко сріблясте. Луска карасів сріблястих велика, шорстка. На передньому, не гіллястому промені спинного та анального плавників 10—15 грубих зубчиків.

Статевої зрілості досягають у віці 3—4 років. Плодючість майже така ж, як і в карасів звичайних — 200—400 тис. ікринок. Нерестяться порціями в той же період, що і золоті. Однак стадо сріблястих карасів зазвичай складається з одних самок, а їхню ікру запліднюють самці золотих карасів або інші самці із родини коропових.

Справа в тому, що ікринка карася сріблястого уже несе в собі двійний набір хромосом і їй не потрібно зливатися своїм ядром з ядром сперматозоїда. Спермій, проникаючи до яйцеклітини, тільки активує її, але чоловічі хромосоми в подальшому розвитку організму участі не беруть. З ікринок знову з'являються одні самки. Такий спосіб розмноження називається гіпогенезом (народження самок).

Однак за погіршення кормової бази, а також за надмірного заселення водойми рибою, у карасевих табунах знову можуть з'являтися самці, чисельність яких сягатиме 50% і більше. Наявність у водоймі судаків або щук перешкоджатиме надмірному заселенню його сріблястими карасями, що в свою чергу дасть змогу повноцінніше забезпечувати кормами інших риб.

Карасі сріблясті ростуть швидше за свого родича. У південних регіонах України дворічки сріблястих карасів мають масу 250—400 г, у середній смузі — 150—250 г, а в північних регіонах — 120—200 г. Ріст карасів, як і інших видів риб, головним чином залежить від наявності кормів. Тому не випадково у водоймах з піщаним дном ріст карасів відбувається значно повільніше, ніж з мулистим, багатого на личинки комах, молюски та іншу дрібну живність. Від зниження кормової бази у водоймі, незалежно від регіональності, маса дворічок може бути значно нижча — 75—120 г, а іноді й менше.

Жива маса сріблястих карасів у віці 5—6 років 1—1,5 кг. Разом з тим, трапляються сріблясті карасі завдовжки 40—45 см з масою 2—2,5 кг.

Щільність посадки карасів-однорічок у водойму 1—3 шт. на 1 м². За достатнього живлення для середньої смуги України восени вони досягнуть маси 150—300 г.

Товарними вважаються карасі масою близько 300 г. "Меню" сріблястих карасів таке, як і золотих, але, крім того, вони спроможні поїдати дрібну живність, що мешкає у воді.

Для підгодовування карасів використовують комбікорм, зерно, відходи зернових культур, висівки, хліб, варену картоплю тощо.

Сріблясті карасі менше витривалі, ніж золоті, і тому за сильного промерзання водойми схильні до замору.

Линки — типова донна риба. Свою назву дістали внаслідок характерної здатності змінювати свій колір, якщо його вибрати з води. Це стається через те, що їхнє тіло вкрите товстим шаром густого та прозорого слизу, який на повітрі швидко твердне і темніє, застеляючи його чорними плямами, а потім місця, що затверділи, відвалюються шматками, утворюючи жовті плями. Тому переселяти линів з одного ставка до іншого потрібно дуже обережно, не допускаючи тривалого перебування на повітрі. Крім того, не слід оселяти у водойму линків із збитою лускою, оскільки на її місці з'являється грибок, котрий швидко поширюється, зумовлюючи хворобу, а іноді й загибель риби.

Линки — лінива, малорухлива риба, але разом з тим дуже полохлива, яка вміє швидко зариватися в мул, коли їй загрожує небезпека. Тому, будуючи штучні водойми, необхідно передбачити укриття з каміння або густих підводних рослин, особливо, якщо ставок неглибокий і вода в ньому дуже прозора.

Статевої зрілості самці досягають на третьому, а самки на четвертому році життя. Нерестяться линки за температури води 18—29°С. Як і карасі, відкладають ікру порціями з проміжком 10—15 днів з травня по липень.

Середня плодючість самок 300—400 тис. ікринок. У самок більших розмірів (довжиною 30—35 см та масою 1,0—1,5 кг) — 600 тис. ікринок і більше.

Незважаючи на те, що плодючістю линки не поступаються карасям, у водоймах їх не так уже й багато. Це пояснюється дуже пізнім і тривалим нерестом цієї риби, тому що більша частина ікри стає легкою поживою для усіх інших риб, які раніше закінчили свій нерест. Діаметр ікринок 1—1,2 мм. Ембріональний розвиток ікри залежно від температури води триває 3—5 діб. Новонароджені личинки мають довжину до 3,5 мм, а через 7—10 днів — до 6 мм. До цього часу запаси жовткового мішка вичерпуються і личинки розпочинають самостійний пошук їжі. Спочатку вони поїдають планктонні організми, а потім переходять на поїдання бентосу і коловраток, личинок хірономід, ракоподібних, дрібних молюсок і т.п.

Восени цьогорічки, як і дорослі риби, відшукують собі їжу на дні в землі. Раціон дорослих линків в основному становлять донні мешканці: черв'яки, ракоподібні, дрібні молюски, личинки комах. В окремі періоди линки поїдають паростки водяної рослинності.

М'ясо линків соковите, злегка солодкувате, з приємним смаком та високим вмістом білка (до 18%). Особливо цінується линкова печінка, яку здавна застосовували як лікувальний засіб від головного болю. Про переваги линків свідчить й українська приказка: "Немає м'яса смачнішого свинини, а риби — линини". Линки користуються великим попитом майже в усіх країнах Європи. На жаль, в Україні дуже мало рибних господарств, де їх розводять. Тому на базарах ця риба є великим дефіцитом.

Разом з тим линки настільки непримхливі до середовища, в якому водяться, що їх можна розводити в будь-якому присадибному ставку як окремо, так і разом з іншими видами риб. Щільність заселення водойми линками: один однорічок на 1 м². За належного підгодовування можлива й щільніша посадка линків. Крім традиційної годівлі, яку використовують і для підгодівлі карасів, можна використовувати пропущені через м'ясорубку свіжі овочі (картоплю, буряки, моркву) і дрібно порізану капусту.

Найкраща температура для росту линків 20—29°С. За зниження температури до 10°С вони перестають їсти, а за 4°С зариваються у мул і перебувають у стані, за якого всі життєві процеси гальмуються.

В'юни — представник в'юнових. Тіло в'юна видовжене, циліндричне, строкате, вкрите дуже дрібною гладенькою лускою. Голова невелика, витягнута вперед, з маленькими жовтими очима та з невеликими зяберними отворами. Рот розвернутий донизу, оточений десятьма ниткоподібними вусиками на м'яких губах (на верхній щелепі довгі, а на нижній короткі вусики).

В'юни не вибагливі до кисневого режиму і здатні жити в будь-якій штучній водоймі. Але природне їхнє середовище — водойми з тихою водою та мулистим дном. В'юни навіть живучіші від карасів золотих і линків. За пересихання водойми глибоко зариваються у мул, довго перебуваючи там, допоки не з'явиться вода. Цьому сприяє те, що на відміну від інших риб, в'юн здатен дихати за допомогою не тільки зябр, а й шкіри та кишківника. В'юни ковтають повітря, пропускаючи його через кишківниковий канал, стінки якого мають багато кровоносних судин і тому виконують дихальні дії, коли йому не вистачає повітря. Повітря, проходячи кишківниковий канал, виходить через анальний отвір, що пояснює писк в'юна, коли його вийняти з води. Звідси і пішла його друга назва — пискун.

Зарившись у мул, в'юни можуть тривалий час перебувати як у стані заціпеніння, так і час від часу вести активний спосіб життя, шукаючи в мулі личинки комах та іншу дрібну живність.

Вдень в'юни в'ялі, тримаються на дні, а ще частіше перебувають у будь-якій схованці. Тому, будуючи водойми з піщаним дном, необхідно передбачити для них укриття із каменю, корчів та ниткоподібних водоростей, під якими вони могли б бути в денні години. Активний спосіб життя ведуть з настанням сутінок і в нічний час. Живляться дрібними молюсками, різноманітними черв'яками, личинками комах та іншою дрібною придонною живністю.

Із задоволенням поїдають дощових черв'яків, які потрапляють до водойми під час дощу.

Дуже давно риболови запримітили, що в'юни чутливі до зміни атмосферного тиску. Приблизно за добу до негоди чи грози вони поводяться неспокійно, часто піднімаються на поверхню води, ковтаючи повітря. Це пояснюється тим, що від зменшення тиску розчинність кисню у воді різко знижується. За цю особливість у поведінці в'юнів називають ще живим барометром.

В'юн у довжину сягає 18—25 см, іноді трапляються окремі екземпляри довжиною до 32 см. Статева зрілість настає у 2—3-річному віці. Плодючість 11—40 тис. ікринок. Нереститься у травні—червні за температури води близько 15°С. Через 7—8 днів з яєць з'являються личинки, довжина яких не перевищує 5 мм. У перші роки в'юни ростуть дуже інтенсивно і в трирічному віці досягають довжини 12—15 см, а потім темп росту знижується.

М'ясо в'юнів дуже жирне, швидко вариться, має солодкуватий присмак, з легким запахом баговиння. Найбільше придатні в'юни для приготування юшки. Перед приготуванням протягом двох—трьох годин їх витримують у проточній воді для усунення запаху баговиння. Слиз на тілі легко очищають за допомогою солі.

В. Тарасюк

СИЛОС З БУР'ЯНІВ

Якщо є можливість засіяти кілька соток землі травами, кукурудзою чи соняшниками на силос худобі, — такий силос буде кращий. Але ж силос можна мати і з бур'янів, які виполюємо і нерідко викидаємо.

А тепер підрахуємо, що краще.

За оранку треба заплатити, насіння трав (воно дороге) купити, посіяти і доглянути, потім — скосити. А бур'ян — лише зібрати і покласти до ями. Простіше? Безумовно.

Природа щедро наділила нас рослинами, які ми не використовуємо, тобто бур'янами. Тільки в Україні росте понад 300 видів бур'янів. Це — на полях, луках та оброблюваних землях. У живій природі бур'янів близько 1500. Вони завдають землеробству великої шкоди: глушать посіви культурних рослин, виснажують ґрунт, відтягують на свій ріст і розвиток велику кількість поживних речовин, сприяють розвитку шкідників та хвороб.

Отже, аби врятувати посіви культурних рослин, зокрема, просапних, господар бере сапку і виполює бур'яни, розпушує міжряддя. А підрізані бур'яни виносить за межі ділянки або в кращому разі компостує їх. Але ж із цих бур'янів можна мати досить поживний силос для худоби, свиней та птиці.

КЛАСИФІКАЦІЯ БУР'ЯНІВ

У науковій літературі біологи виокремлюють бур'яни за різними ознаками. Нам у даному випадку потрібно визначити бур'яни, придатні та непридатні на корм худобі, виділити з них найурожайніші на зелену масу тощо.

На полях, городах, луках, пустирях росте стільки бур'янів, що вони в сотні разів перевищують кількість культурних рослин. Поміж них є гіркі, отруйні та шкідливі як для людей, так і для тварин. Але ж більшість бур'янів, так би мовити, нейтральні і цілком придатні для використання господарській живності.

У голодні роки люди, щоб якось вижити, їли лободу, кропиву, щирицю, медунку, кінський щавель, портулак, спаржу, квітки акації тощо. Навесні 1933 року мати готувала нам малаї з лободи і кропиви жалкої, кукурудзяного борошна та кисляку. Які-то смачні були нам тоді ті ласощі.

Волошка

Влітку, на пасовищі чи й за стійливого утримання, худоба здебільшого не поїдає, скажімо, пирію, лободи, щириці, мокрецю, суріпи, волошок та деяких інших бур'янів. А взимку, навіть висушені на сіно, ці та інші бур'яни йдуть на корм. А якщо їх ще засилосувати, то й поготів. Худоба вилизує жолоби.

Отже, розповімо про найпоширеніші на полях та городах бур'яни, які варто використати на корм худобі *(табл. 1)*.

До речі, якщо на тепер запущених, необроблюваних полях бур'яни ростуть невеликі, то на окультурених землях дикі рослини доволі врожайні.

У різних регіонах можуть бути й деякі інші бур'яни, які поїдає худоба і які придатні на силос. Їх теж можна і треба використовувати. Однак, у всіх випадках слід бути обережними, щоб до зеленої маси не потрапили отруйні рослини. Адже досить навіть 0,5% кукілю в суміші зеленої маси, в зернах якого є гітагин або агростемін, як тварина отруїться.

Тим-то, про деякі найпоширеніші отруйні рослини скажемо окремо. Вони зведені в *таблицю 2*.

Характерно, що рослина пажитниці сама собою безпечна. Отруєння спричиняє гриб, що виділяє алкалоїд тенутин, смертельно небезпечний для тварин. На не оброблених рослинах та ще в хмарну дощову погоду гриб на пажитниці присутній обов'язково.

СИЛОС І СІНАЖ

Технологія заготівлі силосу з бур'янів така ж, як і з культурних рослин. Різниця хіба в тому, що культурні рослини на силос скошують, хоч скошувати можна й бур'яни, особливо твердостеблі. З виполотих бур'янів

Таблиця 1

Характеристика бур'янів, придатних на силос*

Назва бур'яну	Середня висота рослин, см	Вага зеленої маси з 1 сотки, ц
	Однорічні	
Волошки	30—80	4—6
Гірчиця польова	60—80	7—10
Дика редька	30—40	5—6
Стоколос лучний	до 100	6—8
Куряче просо	до 120	8—12
Лобода	60—120	10—12
Мишій	до 80	7—8
Мокрець	20—60	4—6
Вівсюг	до 120	8—10
Щириця	60—100	10—12
	Дворічні та багаторічні	
Буркун	50—100	6—10
Живокіст	до 120	5—8
Житняк	до 70	3—4
Молочай	40—70	5—6
Кропива	60—100	4—8
Осот рожевий	50—120	5—8
Пирій	60—110	6—7
Щучник лучний	80—100	6—10

** До переліку не увійшли низькорослі та грубостеблі бур'яни, а також малопоширені на городах.*

Таблиця 2

Отруйні рослини бур'янів

Назва рослин	**Отруєння спричиняє**	**Ступінь отруєння**
Беладонна	Уся рослина	Смертельне
Блекота чорна	Рослина та насіння	Важке
Болиголов	Корінь та рослина	Смертельне
Гірчак рожевий	Уся рослина	5% у сіні — смертельно для худоби
Гумай	Надземна частина	Отруєння тварин
Дурман	Уся рослина,	Важке
Живокіст (сокирки)	Насіння	Смертельне
Кукіль	Квітки і зерно	Середнє
Пажитниця	Гриб	Смертельне
Рицина	Корінь та рослина	Середнє
Сумах	Уся рослина	Важке
Цикута	Листя і стебла	Смертельне

__Примітка:__ Більшість цих рослин високорослі, а відтак можуть спонукати для заготівлі на силос.

Дурман

корінці краще відокремити. Вони залишаються твердими навіть після молочнокислого бродіння.

Відомо, що серед культурних силосних рослин є такі, що легко силосуються, і такі, що силосуються важко: люцерна, конюшина, еспарцет, а також буркун, осока тощо. Бур'яни належать саме до цієї групи рослин з усіма її особливостями.

Цикута

По-перше, силосна маса повинна мати 65—75% вологості, бути подрібненою краще на січку, тоді вона добре ущільнюється.

По-друге, заповнювати силосну яму краще в один прийом, якщо дозволяє кількість заготовленої зеленої маси. В інших випадках закладену до ями масу слід ущільнити, полити і накрити до наступного поповнення.

Для кращого силосування до бур'яну можна додати третину легко силосованих культур, скажімо, подрібнені пасинки кукурудзи, огудину огірків, кабачків, гарбузів чи й подрібнені плоди цих культур, а також листя капусти, буряків, ревеню, моркви тощо.

Яму для силосування копають на глибину до 2 м довільної довжини і ширини з розрахунку на вміст силосної маси. Її краще облицювати цеглою чи цементом або ж хоч обмастити глиною (але без коров'яку). Заповнену яму в той же день укривають плівкою та шаром землі. Повітря до силосної маси не повинно проникати. Процес молочнокислого бродіння силосу має відбуватися без доступу повітря. До того ж, чим більша цукристість зеленої маси, тим кращий силос.

До речі, силос вдається як літній, осінній, так і весняний. Він, зазвичай, м'якший, хоча менш поживний. А щоб зберегти його, яму слід добре вкрити плівкою, зверху насипати шар землі 30—40 см, яму обкопати канавкою, щоб не затікала дощова вода, а укриття накрити наметом. Так силос можна зберігати якісним протягом року і більше.

На сінаж відбирають кращі, однорідні бур'яни, переважно злакових та бобових рослин, зокрема, суданку, вівсюг, куряче просо, а з родини бобових — вику, еспарцет, дику люцерну тощо. Технологія приготування сінажу майже така ж, як і силосу, з тією лише різницею, що для силосу потрібна висока вологість маси, а на сінаж масу, навпаки, слід підсушити.

Скошену зелену масу підсушують на повітрі протягом двох—трьох діб, залежно від погодних умов, а потім — закладають у ями чи сінажують наземним способом. Однак справитись з цією роботою слід протягом одного робочого дня. Сінаж виходить досить якісний.

Г.А. Скоряк,
м. Вінниця

ОСНОВНІ ПРАВИЛА ПОВОДЖЕННЯ З КОНЕМ

Підходьте до коня з лівого боку, неголосно розмовляючи з ним чи посвистуючи. Надягайте недоуздок чи вуздечку без різких рухів, але сміливо і впевнено, не даючи коню вирвати голову з ваших рук.

ЯК ПРАВИЛЬНО ВЕСТИ КОНЯ

Ведіть коня за повід, тримаючи його правою рукою поблизу підборіддя, знаходячись біля лівого плеча на такій відстані, щоб він не наступив вам на ногу (краще взуття для вас — чоботи чи товсті черевики).

Кінець повода зберіть (він не повинен волочитися по підлозі, інакше ви чи кінь можете спіткнутися) і тримайте його в лівій руці.

Якщо кінь стане вириватися, почне вставати дибки чи бити задом, то найкраще розпустити повід (мотузку) із правої руки на всю довжину і, тримаючи за кінець обома руками, заспокойте коня, що розбушувався.

Двері денника чи воріт стайні відчиніть на всю ширину, і, проводячи через них коня, будьте пильні, стежте, щоб він не вдарився головою і не проскочив перед вами. Ви повинні йти трохи перед конем.

ЧИЩЕННЯ ТА ОБРІЗУВАННЯ КОПИТ

Отже, ви зайшли до денника, де стоїть кінь, промовили до нього, почастували ласощами (цукром, морквиною). Частування коню пропонують, тримаючи його на цілком розгорнутій долоні, зігнуті пальці кінь може ненавмисне "прихопити зубами.

Тепер потрібно його почистити. Для чищення є спеціальні інструменти — щітка, скребниця, сукнина, гребінь, гачок для копит. Надягніть на голову коня недоуздок і прив'яжіть його до кільця (воно, зазвичай, буває у деннику) чи поставте на розв'язки в коридорі. Починайте чистити з голови: обережно, обходячи область очей, вичищайте щіткою всю голову в напрямку від чола до носа. Потім переходьте до шиї, плечей, передніх ніг, тулуба і задніх ніг.

Ті ділянки тіла коня, де близько розташовані кістки, треба чистити щіткою-скребницею, щоб не травмувати окістя. Звичайно, починають чистити лівий бік, потім правий. Візьміть у праву руку скребницю, а в ліву — щітку. Станьте з лівого боку коня і починайте водити коловими рухами по шиї. Дуже не натискайте, інакше подряпаєте шкіру. Після кількох рухів треба вибити скребницю об спеціальну колодку. Тепер можна чистити шию щіткою (узявши її у праву руку, а скребницю в ліву): енергійно проведіть по шерсті (за ростом волоса) і прочистіть щітку об скребницю. Повторіть кілька разів, дочиста. Так само роблять з тулубом. Ноги чистять особливо акуратно.

Не пропускайте важкодоступні місця, наприклад, шию під гривою, нижню частину грудей між передніми ногами, внутрішню поверхню стегон. Обов'язково прочищайте голову під ременями недоуздка.

Закінчивши чистити коня ліворуч, переходьте на правий бік і чистіть у тій же послідовності, починаючи з голови.

Після чищення візьміть вологу сукнину і протріть нею коня. Так ви забираєте лупу, пил і таким чином звільняєте шкірні пори, через які шкіра "дихає".

Гриву, чубчик і хвіст спочатку розберіть пальцями, а потім розчешіть гребенем з рідкими зубцями. Наостанок тулуб, гриву, чубчик і хвіст протріть сукниною.

Важливий чинник для здоров'я і працездатності коня — ретельний догляд за його копитами. Вам знадобиться гачок для розчищення копит. Візьміть його в праву руку, підніміть ногу коня і гарненько вишкребіть увесь бруд з підошви і стрілки. Послідовність розчищення наступна: спочатку чистять ліву передню ногу, потім праву передню, потім ліву і праву задні.

МИТТЯ КОНЯ

У теплий час року коня можна купати (температура води — не нижче 20°, а дно водойми має бути щільним, без водоростей). Якщо немає умов для купання, то просто підігрійте воду в цебрі й обполосніть тварину. У дощову погоду кінцівки і живіт коня дуже забруднюються, тому після верхової прогулянки треба змити бруд теплою водою з цебра чи шланга. Обов'язково промивайте ноги щітками, інакше з'являться так звані шкірні подразнення.

Усім коням (і кобилам, і жеребцям, і коням) треба щодня обмивати зовнішні статеві органи теплою водою. Кобилам підмивають вим'я, очищаючи його від жирового поту (продукту сальних залоз).

БУДЬТЕ ОБЕРЕЖНІ

Що б ви не робили з конем, особливо в деннику, як би ви не довіряли йому, завжди прив'язуйте його, коли чистите, розтираєте м'язи і ноги, розчищаєте і куєте копита чи лікуєте. Майте під рукою закрутки для фіксації верхньої губи коня (губовертку).

"МОВА" КОНЯ

Кінь так само, як і людина, здатний спілкуватися. Спостерігаючи за його поводженням, легко зрозуміти і його "мову". Якщо вуха коня стоять сторчма, очі уважно дивляться на людину чи інший об'єкт, то тварина зацікавлена, що відбувається довкола. Коли вуха щільно притиснуті до голови, око злобливо косить на вас чи іншого коня, тіло тварини напружене, як струна — чекайте "розбірок" — коню щось не сподобалося. Найкраще, якщо кінь не відволікається на бічні предмети, тварин, а цілком готовий відповісти на будь-яку вашу дію. Такий "робочий" настрій можна визначити по вухах, що вільно рухаються, спокійному і рівному кроку, погляду вперед і цілковитій слухняності.

ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ

Що потрібно знати назубок аби убезпечити себе? Подамо основні правила техніки безпеки, курс якої вам запропонують пройти в будь-якій нормальній стайні.

✦ Поводьтеся з конем спокійно і ласкаво.

✦ Наближаючись до коня чи заходячи до денника, озвіться до коня. Не підходьте до коня ззаду. Для того, щоб він відступився, скажіть йому: "Відступись". Найбезпечніше — підійти до плеча або лопатки коня. Можна налягти на нього чи просто на бік коня рукою, щоб він відступився, наскільки вам потрібно.

✦Виїжджайте працювати на ситому коні, але не раніше, ніж через годину після того, як нагодуєте і напоїте його.

✦ Перед роботою і після неї обов'язково розчищайте копита спеціальним ножем.

✦ Виводячи коня з денника, чи заводячи його до нього, відчиняйте двері повністю і тримайтеся попереду коня.

✦ Ведіть коня із стайні на поводу, йдучи з лівого боку поруч з конем. Не повертайте різко коня, особливо на місці (щоб уникнути плечової кульгавості), грубо не осаджуйте.

✦ Не можна сідати на коня у стайні чи в'їжджати туди верхи. Сідайте на коня тільки тоді, коли переконаєтеся, що поруч немає інших коней та вершників і ви нікому не заважаєте.

✦ Сідайте в сідло тільки в такому взутті, що вільно входить у стремена. Не можна засовувати ноги в путлиці.

✦ Перед тим, як сісти верхи на коня, обов'язково перевірте, чи досить підтягнуті попруги сідла. Підтягніть їх, якщо потрібно, інакше ви перевернетеся разом із сідлом і опинитеся під черевом коня. Через 5—6 хвилин після початку їзди кроком, ще раз перевірте попруги.

✦ Якщо ви їдете у групі вершників один за одним, відстань між вами має бути не меншою довжини двох корпусів коня. Якщо хочете змінити напрямок руху, попередьте товаришів.

✦ Сидячи на коні, не смикайте різко і грубо за поводи, а керуйте ними спокійно і м'яко, не "вганяючи" у них коня. Не давайте коню опускати голову за надмірно затягнутих попругах, аби він не "запідпружився" (цей термін кіннотників означає, що перетиснені судини і прилеглі тканини можуть призвести до набрякання тулуба в ділянці, що міститься за попругами).

✦ Під час їзди будьте пильні, не розпускайте поводи, особливо на рисі та галопі, якщо ж кінь за цих умов спіткнеться, ви не зможете його підтримати.

✦ Категорично заборонено залишати коня без догляду і залишати повід.

✦ Якщо раптом ви захотіли під час роботи чи на прогулянці дати коню попастися, повністю розслабте попруги так, щоб між попругою і тулубом проходила ребром долоня.

✦ Напувати коня під час роботи можна лише за умови, що ви відразу ж будете продовжувати роботу ним чи поїдете не менш 1 км енергійною риссю.

✦ Починайте і закінчуйте їзду на коні тільки кроком: спочатку — 5—10 хв, по закінченні напруженої роботи — не менше 20—30 хв. За стишення ходи варто злегка послабити попруги сідла.

✦ Завівши коня до денника, поверніть його головою до дверей і тільки тоді знімайте вуздечку.

✦ Після роботи коню можна дати сіна чи небагато підв'яленої трави. Напувати його після напруженої роботи можна через 2—3 години, обов'язково перед годуванням, але не після нього. Потім задають овес чи зернові корми, а також висівки. Не можна давати коням зерно чи багато трави на голодний шлунок, треба, щоб перед цим вони з'їли хоча б небагато сіна.

✦ Перед роботою потрібно вичистити коня, розчесати гриву та хвіст. Після закінчення навантаження розітріть стомленого пітного коня щільним джгутом, згорнутим з соломи чи сіна. Коли кінь обсохне, добре вичистіть його щіткою із скребницею.

Підготував ***Д. Безіл***

Чому півні б'ються...

Шановна редакціє, якось на сторінках вашого журналу прозвучало запитання: чому б'ються півні? Хоча з певним запізненням, але все-таки хочу на нього відповісти.

У мене також виникали проблеми з півнями, яких утримую у власному стаді курей. Наприклад, був здоровенний голубий кохінхін на ім'я Букет. Він на вулиці нападав на жінок. А ось великий, надзвичайно гарний півень породи ломанбраун люто зненавидів, кого б ви думали? — саме мене, свою господиню! І чому? Виявляється, що його півняча гордість не могла навіть припустити, щоб я ходила по тій же території, яку він собі "привласнив", вважаючи її своєю: щоб я забирала із гнізд його яйця і годувала його подруг, тобто його курочок.

Він нападав на мене у будь-який час і за будь-якої погоди. І, на жаль, з ним не можна було "домовитися" ні силою, ні ласкою.

А одного разу, коли я нагнулася, щоб поставити курям каструлю з кормом, він навіть вилетів мені на голову. Була рання весна, на подвір'ї ще стояли калюжі. І цей курячий "герой" розмахнув свої крила і з такою силою ударив мене по вухах, що я упала в калюжу.

Звичайно, тут я уже не стерпіла за всі ті синяки й садна, що цей капосник завдав мені, і ми його позбулися. Тепер на нашому пташиному дворі панує оргінтон Петя. Він у нас був пізнім курчам і першу зиму прожив у прохолодній кімнаті нашої господи і за такого утримання звик до людей. Проте й він не терпить, коли будь-хто швидко проходить по пташиному подвір'ю, не виявляючи йому поваги, як господарю. Він намагається стати на дорозі, а в останню мить різко відстрибує убік, а то й кинеться услід, навмисно б'є лапами по землі і розпушує пір я на шиї. На щастя, бажання з'ясовувати, хто в господі господар, з'являється у нього не так уже й часто. Тому, коли бачу його агресивні випади до мене, присідаю поближче до нього і починаю ласкаво промовляти:

— Пе-е-тю! Ну, Пе-е-тю! Не сердься! Ти ж такий га-ар-ни-ий! І, знаєте, на Петю мої хитрощі й пестощі чарівно діють з першого слова. Він стає до мене боком, розпушує на шиї свій "комірець" й, уважно спостерігаючи одним оком, піднімає дзьоб і підкидає ним травинки, дрібні гілочки. І це я мушу розуміти як: "Ну, гаразд! Хоч ти й не така гарна, як мої подруги, та так тому і бути, я тебе ощасливлю і до свого гурту прийму. Але не здумай надалі носитися по моїй території, не запитавши мого дозволу".

Це, звичайно, жарт. І все-таки з півнями на пташиному подвір'ї потрібно рахуватися. Заходячи до курей, слід промовити до них пару приємних слів на їхню адресу, й особливо з теплотою звернутися до "керівника" цього гурту, тобто до півня. Це у власних очах піднесе його авторитет з-поміж обраниць, а господиня уможливить собі безпеку.

Словом, і півні, як виявляється, а це підтверджує мій досвід їхнього утримання, також люблять повагу.

... і як вилікувати вим'я у кіз?

У № 9 "ДСГ" за 2004 рік є ще запитання про те, як вилікувати вим'я у кіз? Поділюся порадою, яку передала мені моя бабуся.

Хвороба, про яку пише читачка, виникає внаслідок проникнення мікроорганізмів до дрібних травм на шкірі, які можуть утворитися під час неуважного доїння. Запобігти цьому нескладно, потрібно лише дотримуватися певних правил догляду за твариною.

❖ Не треба перед доїнням згадувати чисті у вас руки, чи брудні. Руки необхідно мити з милом перед кожним доїнням, як миє їх хірург перед кожною операцією.

❖ Ніколи не доїть козу сухими руками. Бо сухими руками та ще за неуважного тримання дійок саме у цей час можна нанести багато мікротравм, які не завжди помітні простим оком.

❖ Перші краплі молока слід здоїти на долоню і ними зволожити дійки. Якщо під час доїння руки висохли, то їх і дійки необхідно знову зволожити.

❖ Під час доїння не слід смикати руки по дійці догори й донизу. У цей час працюють тільки пальці.

❖ Завжди потрібно мати під руками антисептичні засоби, щоб за потреби відразу ж їх застосувати, а не чекати того моменту, коли підемо до ветаптеки. Я, наприклад, завше тримаю у козівнику пляшечку мастисану (його застосовують для нанесення на вим'я, коли на тварину нападає мастит).

У цій емульсії містяться саме ті ліки, якими лікують запалення вимені тварини.

Отже, коли шкіра вимені хвора, на ніч її потрібно натирати цією емульсією. Якщо запалення мине, достатньо буде обережного доїння і застосування змащування одним молоком.

Усі ми знаємо, що коза — тварина виняткового акуратна. І на чистій та сухій підстилці вим'я у неї завжди чисте. Відтак і мити його не треба. Достатньо перед доїнням обмахнути чистою тканиною убік, з якого доїмо, а також і вим'я змахнути чистим рушником.

Будь ласка, зверніть увагу, шановні козівники, на поради моєї бабусі, можливо і вам вони стануть у пригоді. У моїх кіз повний порядок.

Успіхів вам у господарюванні! Буду рада скористатися гарним досвідом інших господарів з утримання кіз, якщо вони розкажуть про нього на сторінках нашого, справді народного, журналу "ДСГ".

Н. Боса

ДИЗЕНТЕРІЇ МОЖЕ І НЕ БУТИ

Дизентерія свиней — заразне захворювання, що характеризується кров'яним проносом та некротичним ураженням товстих кишок. Поширена вона в усіх країнах світу.

Скажімо, господар помітив у своїх поросят діарею (пронос), з домішками слизу, крові, плівок фібріну. Колір випорожнення — від темно-сірого до темно-коричневого забарвлення.

На початку хвороби була температура до 40,5°С, пригнічений стан, відмова від корму, свині швидко худнули.

Отже, не минуло й тижня, як майже всі поросята (9 із 10 гол.) загинули. Серед дорослих падіж становить 40—50%.

На патрозтині трупів можна було побачити катаральне, а в деяких катарально-некротичне запалення слизової оболонки тонкого відділу кишківника, а за тривалої хвороби — геморагічне запалення та некроз слизової оболонки кишківника.

У печінці можуть бути некрози, легені набряклі, серцеві м'язи бліді.

Відтак господар повинен знати, що це ті ознаки, які надзвичайно характерні для дизентерії свиней, а побачивши їх, негайно потрібно викликати ветлікаря.

Ця хвороба зумовлюється грамнегативною анаеробною спірохетою. Але багато дослідників вважають, що дизентерія може бути зумовлена й іншими мікроагентами (вірусами, баллантідіями, вібріонами).

Свині хворіють практично у будь-якому віці. Але застерігаю, що молодняк сприйнятливіший до цієї недуги. Джерелом зараження є хворі тварини та бактеріоносії.

Збудник передається через корм, воду, підстилку, предмети догляду. Зараження відбувається аліментарно.

Зараження тварин розвивається у тих господарствах, де не створили належних умов утримання свиней (скупченість та вологість у приміщенні), не забезпечили їх повноцінною годівлею, а також у тих, де допускали різку зміну корму.

Коли ж інфекція потрапила до гурту свиней, то поширюється вона надто швидко.

Інкубаційний період триває від кількох днів, до трьох місяців. Перебіг буває гострий, підгострий та хронічний. За підгострого перебігу реєструють виснажливий пронос, спрагу, порушення координації руху, похудіння та падіж через 2—3 тижні.

За хронічного перебігу хвороби господар може помітити порушення діяльності шлунково-кишкового тракту (проноси, які змінюються закрепами), виснаження свиней.

ПРОФІЛАКТИКА ТА ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З ХВОРОБОЮ

Серед найважливіших — запобігання занесенню інфекції до гурту; дотримання ветеринарно-санітарних правил; організація повноцінного годування.

Коли ж виникла дизентерія, хворих та підозрілих на захворювання забивають.

Свиням, підозрілим на зараження, призначають осарсол, який дають з кормом або у свіжому содовому розчині (на 100 мл води беруть 10 г бікарбонату натрію і 2,5 г осарсолу).

Доза осарсолу, г: поросятам-сисунам — 0,001—0,01; відлученим від свиноматки — 0,1—0,2; молодняку — 0,2—0,5; дорослим свиням — 0,5—0,7.

Осарсол дають свиням двічі на добу протягом трьох днів підряд. Перед лікуванням осарсолом свиней витримують на голодній дієті.

Крім осарсолу, свиням можна давати ніфулін, тілан, фармазін, тріхопол, ветдіносфен, байтрил, попередньо порадившись з ветлікарем.

Обов'язково дезінфікують приміщення гарячим (70°С) 4%-ним розчином їдкого натрію. Стіни, підлогу, двері, металеві поверхні слід обпалити паяльною лампою, загорожу побілити вапном.

Н.Я. Боцуляк,
ветлікар

БУДЬ ЛАСКА, ВІДГУКНІТЬСЯ

Добрий день, шановна редакціє "Дім, сад, город"!

Пише вам постійна передплатниця журналу й читачка Ніна Іванівна Іванова. Мене цікавить така тварина, як нутрія. Ви вже друкували статті про нутрій і я щиро вам за це вдячна, але у тих статтях, я, на жаль, не знайшла того, що мене цікавить. А цікавить мене ось що:

Скільки виношує нутрія малят?

Скільки разів на рік її парують?

Як їх ловити чи забивати?

Ця тварина дуже корисна, але я ніколи в господарстві не тримала нутрій і поблизу, де я живу, ніхто не тримає.

Мені подарували маленьке нутріїнятко. Я годую його, але в мене чомусь є страх (боязнь), що воно може мене вкусити.

Напевно, в Україні є господарі, котрі тримають нутрій і вже мають досвід, як їх доглядати. Якщо хтось із вас, шановні господарі, передплачує наш журнал і прочитає мій лист, то, будь ласка, порадьте мені, як вирощувати цих тварин у домашніх умовах. За вашу допомогу буду щиро вдячна всім.

Н.І.Іванова,
Полтавська обл.

ВІД РЕДАКЦІЇ. Шановна Ніно Іванівно, ми обов'язково виконаємо ваше прохання. А також вдячні вам, що передплачуєте і читаєте "Дім, сад, город", бо ж за побажаннями й проханнями читачів "Дім, сад, городу", і вашими у тому числі, редакція і формує наше з вами видання.

Тож, будь ласка, стежте за нашими публікаціями. Водночас ми звертаємося і до вас, шановні читачі: якщо хтось із вас тримає нутрій і ви прочитаєте лист Ніни Іванівни, будь ласка, поділіться з нею своїм досвідом. Надсилайте нам свої поради, а ми їх неодмінно надрукуємо. А за кожну справу, що ми зробимо для людини, нам у житті прибудеться.

ГОТУЄМО

Шановна редакціє!

Я давно передплачую улюблений журнал "Дім, сад, город". У ньому знаходжу багато цікавого й корисного. Наважилася взяти участь у кулінарному конкурсі "Господиня-2005". Можливо, мої рецепти комусь сподобаються..." Так пише в листі до редакції Світлана Пащук з с. Сновське Чернігівської області.

САЛАТ З РОДЗИНКАМИ

На блюдо викладаємо шар тертої на тертушці сирої моркви. Змащуємо моркву майонезом. На моркву, политу майонезом, викладаємо 50 г запарених родзинок. На родзинки рівномірно висипаємо 150 г тертого твердого сиру, до якого додано зубчик часнику, пропущеного через часникодавку. Сир змащуємо майонезом. Варений тертий буряк змішуємо з подрібненими ядрами грецьких горіхів. Шари в салаті можна повторити.

ПИРІГ ІЗ СИРОМ

0,5 пачки маргарину натерти на тертушці, додати 0,5 склянки цукру, 0,5 чайної ложечки соди, 1,5 склянки борошна.

Все ретельно перемішати. Тісто має вийти крихким і розсипатися. На сухе деко викладаємо половину тіста. На нього кладемо начинку, яку готуємо так: 250 г сиру вимішуємо з двома яйцями, 4 столовими ложками цукру. Ванілін та родзинки додаємо за смаком. На начинку викладаємо тісто, що залишилося. Випікаємо 20—25 хв. до утворення шкірочки золотистого кольору. Коли пиріг охолоне, його треба посипати тертим шоколадом.

ВІДБИВНІ "СМАЧНЕНЬКІ"

500 г м'яса нарізуємо пласкими шматочками і відбиваємо. Часточки двох апельсинів і 100 г крабових паличок подрібнюємо. Викладаємо на відбивні, згорнувши їх удвоє, так щоб не розгорнулись. До збитого яйце додаємо борошно, сіль, молоко. Тісто (кляр) має бути, як сметана. У цю суміш занурити відбивні і обсмажити їх на олії. Потім трохи протушкувати. Перед подаванням до столу прикрасити зеленню. Такі відбивні смакують до будь-якого гарніру.

ШПРОТИ ЗАЛИВНІ

Відкриваємо баночку шпротів у маслі. Виймаємо рибу і розкладаємо її на дно тарілки. Потім беремо пакетик желатину і заливаємо його склянкою холодної кип'яченої води. Тим часом, поки желатин набухає та розчиняється, треба у склянках води розчинити кубик "Магті" чи "Галіна Бланка". Желатин підігріти до повного розчинення і вилити його в бульйон. До бульйону треба вилити й олію, що залишилася в банці з-під шпротів. Коли заливка трохи охолоне, виливаємо її у тарілки з рибою, прикрашаємо зеленнню петрушки і ставимо в холодильник.

ТОРТ МЕДОВИЙ

Збити одне куряче яйце та змішати його з однією склянкою цукру. Додати 1 столову ложку меду, 50 г м'якого вершкового масла, 3 столові ложки молока.

Каструльку з цією сумішшю поставити на водяну баню, довести, помішуючи, до повного розчинення цукру і меду. Потім додати до двох склянок борошна 0,5 чайної ложечки соди і всипати борошно у каструльку. Перемішати, вийняти з каструльки і замісити тісто. Розділити його на п'ять частин. Кожну розкачати на корж і спекти так, щоб корж був світло-коричневого кольору. Коли коржі охолонуть, їх треба змастити кремом, який готуємо так: 500 г сметани збиваємо з 1,5 склянки цукру в густу піну. Влітку до крему треба додати розім'яту виделкою малину або суницю. Готовий торт має настоятися у холодильнику, щоб коржі просяклися кремом. Кожна господиня прикрашає торт за вподобанням. Влітку торт можна прикрасити свіжими фруктами.

В ЛИПНІ...

ВАРЕННЯ НА ВСІ СМАКИ

З ЧЕРЕШЕНЬ АБО ВИШЕНЬ

Стиглі ягоди перебрати і обережно, аби не пом'яти, промити холодною водою. Через 15—20 хв., коли стече вода і ягоди підсохнуть, їх треба засипати цукром. На 1 кг солодких черешень цукру потрібно — 1 кг, на 1 кг кислих вишень — 1,5 кг.

Ягоди засипаємо цукром і витримуємо на холоді не менше 4—5 год. (або з вечора до ранку), після чого ставимо варення на плиту і 20 хв. варимо на слабкому вогні, знімаючи пінку. Варенння відставляємо на 4—5 год. або цілу ніч і знову варимо 20 хв. Процес варіння повторюємо до тих пір, поки крапля сиропу не буде розтікатися по холодній тарілці. Після цього варення треба розкласти у підготовлені банки, закрити пластиковими кришками або закатати металевими кришками.

АБРИКОСОВЕ ВАРЕННЯ

Плоди відсортувати за стиглістю, відбраковуючи перестиглі та м'які (з них можна зварити абрикосове повидло).

Плоди промити холодною проточною водою, дати їй стекти і видалити плодоніжки. Абрикоси треба варити цілими, з кісточками або без них (половинками). Це залежить від вподобань господині.

Щоб плоди не розварювались і краще просочувалися сиропом під час варіння та вистоювання, їх бажано надрізати уздовж або наколоти.

Підготовлені абрикоси треба залити гарячим сиропом і витримати близько доби в емальованому посуді. Потім злити сироп, довести до кипіння, залити ним абрикоси і варити 5 хв, після чого знову залишити на добу в сиропі. На третій день у цьому ж сиропі варити їх до готовності на слабкому вогні 30—40 хв.

У готовому варенні плоди будуть майже прозорими. Бажано дотримуватись такої пропорції: на 1 кг абрикосів—1,5 кг цукру, 2 склянки води.

ДЖЕМ АБРИКОСОВИЙ

Чисті абрикоси розділити на дві половинки і видалити кісточки. Половинки абрикосів варити в 10%-ному сиропі (0,5 склянки цукру на 4,5 склянки води) 15—20 хв. Залишити абрикоси в сиропі на 16—18 годин. Додати решту цукру, передбаченого рецептурою, і доварити джем до готовності. Щоб абрикосовий джем був вдалим, треба дотримуватися такої пропорції: на 1 кг абрикосів 1 кг цукру.

СОЛІННЯ З КАБАЧКІВ

Для соління треба підібрати свіжі молоді кабачки, без насіння. Ретельно їх помити, обрізати з обох боків, укласти в банки, переклавши листям вишні, селери, корінням хрону. Залити прокип'яченим і охолодженим маринадом (на 2 л води — 1 ст. ложка оцту, 5 ст. ложок солі). Протягом першого тижня щодня переливати розсіл в інший посуд і кип'ятити, охолоджувати, а потім знову заливати ним кабачки. Через тиждень кабачки готові до вживання. Тримати їх треба у погребі або у холодильнику.

МАЛОСОЛЬНІ ОГІРКИ НАШВИДКУРУЧ

Огірки промити у проточній воді, замочити на 2—3 години, відрізати кінці і щільно укласти в банки, на дно яких заздалегідь покласти пряноші (кріп, селеру, гіркий перець, часник, промите листя хрону та смородини). Зверху на огірки також покласти шар листя. Наповнені банки залити прокип'яченим теплим (50—60°С) розсолом (2 ст. ложки солі на 1 л води), накрити кришками або зав'язати марлею та виставити на тепле світле місце, бажано, аби на банку потрапляли сонячні промені. Через 2—3 дні огірки готові до вживання.

ОГІРКИ Й ПОМІДОРИ КОНСЕРВОВАНІ

Для консервування суміші огірків із помідорами використовують добірні невеликі огірки 5—8 см завдовжки та дрібні червоні помідори "сливки" або круглої форми, але тверді. Пропорція огірків і помідорів має бути 2:1.

Огірки промити, обрізати плодоніжки, занурити на 6—8 годин у холодну воду, потім промити у проточній воді. У помідорів обірвати плодоніжки, помити в холодній проточній воді. Стеблини кропу та листя селери добре промити й нарізати шматочками завдовжки 3—5 см. Стручковий зелений або червоний гіркий перець помити й розрізати навпіл уздовж стручка, часник почистити, а часточки його розрізати навпіл. На дно банки укласти половину всіх прянощів, потім 1—2 шари огірків горизонтально, тоді шар помідорів, і так, чергуючи, аж до заповнення банки. Зверху овочів укласти решту прянощів. Після укладання залити овочі гарячою маринадною заливкою (70—80°С).

Пропорція: на 5 банок місткістю 1 л кожна треба підготувати 1,8—2 л води, 5—6 столових ложок солі (це залежить від уподобань), 4 столові ложки цукру, 1,75 склянки оцту.

ТАТТУ

Лікує та стимулює!

Фітофтороз і **бура плямистість** вважаються найбільш небезпечними хворобами картоплі і томатів на Україні, що можуть привести до повної втрати урожаю.

При **фітофторозі** уражаються листки, стебла й особливо сильно плоди томатів і бульби картоплі. На листках утворюються бурі плями, які розміщені переважно по краю листкової пластинки, а з нижньої сторони білуватий наліт. На стеблах і черешках з'являються темно-бурі смуги, а на плодах томатів – плями різного забарвлення і форми: бурі, концентричні, у вигляді незімкнутих зелених кілець, маслянисті, темно-зелені, зморшкуваті, обплямовані, розпливчасті, з нерівною поверхнею, хоча гнилизна проникає глибоко в плід. Особливо сильно гнилизна розвивається при дозріванні, перевезенні і збереженні плодів.

Розвитку **фітофтороза** в полі сприяють холодні ночі і порівняно теплі дні при високій вологості повітря (часті дощі, тривалі тумани і рясні роси). У теплицях хвороба сильно розвивається при дощуванні рослин і вологості повітря понад 70%.

Джерелом інфекції **фітофторозу** можуть бути заражені насіння, бульби і залишки уражених рослин.

Найбільш ефективним методом боротьби з даними хворобами є хімічний метод, тобто використання фунгіцидів.

Багаторічний досвід застосування препарату **ТАТТУ** фірми «Байєр КропСаєнс» у боротьбі проти **фітофторозу** і **бурої плямистості** довів його високу ефективність і унікальну перевагу в порівнянні з іншими препаратами.

ТАТТУ є єдиним препаратом, що поєднує профілактику і лікування хвороби одночасно зі стимуляцією росту і розвитку рослин.

ТАТТУ – фунгіцид контактно-системної дії, унікальність якого полягає в наступному:

- завдяки наявності в **ТАТТУ** діючої речовини контактного типу виключається «звикання» хвороби до препарату;
- системний тип дії дає гарантію тривалого захисту рослин і новостворених пагонів не менш, ніж 12-14 днів;
- ефект «стимуляції» створює сприятливі умови для більш енергійного росту і розвитку рослин.

Першу обробку препаратом необхідно провести за 5-6 днів до висадження розсади томатів у поле, а картоплі – за 7-10 днів до початку бутонізації (тобто перше обприскування необхідно провести профілактично до розвитку хвороби). Друге обприскування на томатах проводять через 15-20 днів після висадження розсади у відкритий ґрунт, третє – з появою захворювання на ранній картоплі. Друге обприскування на картоплі – на початку появи захворювання (звичайно в період бутонізації – початок цвітіння картоплі), третє – через 12-14 днів.

Норма застосування **ТАТТУ** – 30 мл/сотка. Максимальна кратність обробок 3 рази.

Для використання на присадибних ділянках і фермерських господарствах розроблена упаковка місткістю 30 мл, 60 мл і 500 мл, відповідно на 1, 2, і 17 соток. **ТАТТУ** можна придбати у мережі **ТКЦ «Зелений Світ»** та в їх **авторизованих місцях продажу,** без побоювання фальсифікації препарату.

Своєчасний захист томатів і картоплі дозволить Вам одержати високий урожай і якісну продукцію.

Національна мережа
торговельно-консультаційних центрів

Довідки цілодобово: 8-800-500-18-80 (по Україні дзвінки безкоштовні)

www.zelenysvit.com

Bayer CropScience

Р.П. А №002290 Ліц.АА №315961

У НОМЕРІ

„ДІМ, САД, ГОРОД"
виробничо-практичний журнал
№7, липень, 2005 р.
Головний редактор
М.І. Халимоненко
Головний художник
Т.П. Колодницька
Заступники головного редактора
Б.К. Донгаш, І.Ф. Куштенко
Зав.відділами
А.М.Капітульська, О.В.Кисленко
Літературний редактор
М.П.Чернецька
Дизайн, верстка
Є.А. Макарчук
Комерційний директор
Г.А.Донець, тел. 552-90-45
Відділ реклами
В.В.Пацера, тел. 552-90-49
О.К.Шевченко, тел. 552-95-11
E-mail: reclama@dimsadgorod.com
Розповсюдження, маркетинг
Т.І. Лазебник, тел.552-94-60
E-mail: lazebnik@dimsadgorod.com
Видання зареєстровано, серія КВ, № 3536 від 23.10.98

Підписано до друку 16.06.2005 р.
Загальний тираж 143 125 прим.
Ціна договірна.

Адреса редакції та видавця:
вул. Краківська, 20, Київ-94, 02094.
Тел. (044) 552-95-13
E-mail: dsg@dimsadgorod.com

Думки авторів і редакції не завжди збігаються. Редакція не несе відповідальності за зміст рекламних оголошень. Листування з читачами лише на сторінках журналу.

Комп'ютерний набір, верстку зроблено у редакції журналу «Дім, сад, город». Надруковано у Державному видавництві «Преса України». *03148, Київ-148, вул.Героїв Космосу, 6. З. 0118507*

ПЕРЕДПЛАТНІ ІНДЕКСИ
КОМПЛЕКТІВ ЖУРНАЛІВ У СКЛАДІ:

«Дім, сад, город» + «Виноград. Вино» — 22430.
«Дім, сад, город» + «Квіти України» — 22431.
«Дім, сад, город» + «Яблунька» — 22432.
«Дім, сад, город» + «Будьмо здорові» — 22433.
«Дім, сад, город» + «Пасіка» — 22434.
«Дім, сад, город» + «Наш дім» — 21871.
«Дім, сад, город» + «Чумацький шлях»+ + «Вокруг света» — 21843.

Індекс 74142; 90245

З повагою до природи, з турботою про врожай...

ФЛІНТ®

ГАРАНТОВАНА ЯКІСТЬ ВРОЖАЮ

Що таке ФЛІНТ?

ФЛІНТ – новий високоефективний засіб з тривалим захистом яблуні, груші від парші та борошнистої роси і виноградників від оїдіуму та мілдью.

У чому унікальність ФЛІНТу?

- Активно поглинається восковим шаром рослин та запобігає проникненню збудників хвороб.
- Швидко перерозподіляється по поверхні рослини, що дозволяє захистити пагони не оброблені препаратом.
- Стійкий до змивання дощем.
- При потраплянні препарату з однієї сторони листа він добре проникає на протилежну, захищаючи від хвороб (трансламінарна активність).
- Покращує лежкість плодів при зберіганні та транспортуванні.

ФЛІНТ

та іншу продукцію компанії "Байєр КропСаєнс" можна придбати у національній мережі ТКЦ "Зелений Світ" та в їх авторизованих місцях продажу (при наявності стенду та наліпки "Партнер - ТКЦ "Зелений Світ").

Довідки цілодобово: 8-800-500-18-80 (по Україні дзвінки безкоштовні)

www.zelenysvit.com

Р.П. Б №90408 Ліц. АА №315961

Завітай до нас вчасно і земля вродить рясно!

Вінницька обл.
м.Вінниця, Немирівське шосе, 78, тел.: (0432) 62-13-65
м. Ладижин, вул. Працишина (біля автовокзалу), тел.: (04343) 6-10-59
Волинська обл.
м. Луцьк, вул. Мєдвєдєва, 4, тел.: (03322) 7-47-59
Дніпропетровська обл.
м. Дніпропетровськ, вул. Шмідта, 11, тел.: (0562) 31-80-97
м. Кривий Ріг, пр-т Металургів, 9, тел.: (0564) 23-25-62
м. Кривий Ріг, Центральний ринок, тел.: (0564) 23-25-62
с. Мар'янське, Апостолівський р-н, вул. Шевченка, 24-г, тел.: (0564) 23-25-62
Донецька обл.
м. Донецьк, Київський пр-т, 3, тел.: (062) 381-84-75
Запорізька обл.
м. Запоріжжя, пр-т Металургів, 5, тел.: (0612) 13-51-71
м. Мелітополь, пр-т Богдана Хмельницького, 27, тел.: (0619) 43-60-28
Житомирська обл.
м. Житомир, вул. Київська, 39, тел.: (0412) 22-99-04
Закарпатська обл.
м. Ужгород, вул. Минайська, 15-а, тел.: (03122) 2-79-82
Івано-Франківська обл.
м. Івано-Франківськ, вул. Угорницька, 12-а, тел.: (0342) 55-06-65
Київська обл.
м. Київ, вул. Нижній Вал, 13/15, тел.: (044) 467-69-69
Кіровоградська обл.
м. Олександрія, вул. 50-річчя Жовтня, 19/2, тел.: (05235) 2-28-22
Луганська обл.
м. Луганськ, Квартал Гаєвого, 20, тел.: (0642) 95-02-86
м. Алчевськ, вул. Горького, 29, тел.: (0642) 93-11-24
м. Антрацит, вул. Молодогвардійська, 4-б, тел.: (06431) 3-71-85
м. Новопсков, вул. Леніна, 32, тел.: (06463) 2-11-15
п. Марківка, вул. Леніна, 22, тел.: (06464) 9-27-47
м. Старобільск, пл. Базарна, тел.: (0642) 52-05-55
с.м.т. Троїцьке, вул. Лихачьова, 37, тел.: (06456) 2-27-97
с.м.т. Мілове, вул. Армійська, 2, тел.: (0642) 52-05-55
Львівська обл.
м. Львів, вул. Городоцька, 110, тел.: (032) 238-37-51
м. Стрий, вул. Болехівська, 34, тел.: (03245) 5-20-42
Миколаївська обл.
м. Миколаїв, пр-т Миру, 2 , ринок "Колос", тел.: (0512) 42-44-56
м. Снігурівка, вул. Леніна, 142, тел.: (05162) 2-14-03
Одеська обл.
м. Одеса, вул. Водопровідна, 6, тел.: (048) 777-31-28
с. Троїцьке, Любашівський р-н, вул. Леніна,10, тел.: (04864) 3-31-18
м. Кілія, вул. Пролетарська, 63, тел.: (04843) 4-40-27
Полтавська обл.
м. Полтава, вул. Шевченка, 51, тел.: (0532) 56-29-29
Рівненська обл.
м. Рівне, вул. Соборна, 2-а, тел.: (0362) 26-44-45
м. Сарни, вул. Ярослава Мудрого, 6, тел.: (0362) 26-44-45
м. Дубно, вул. Замкова, 51, тел.: (0362) 26-44-45
с.м.т. Володимирець, вул. В. Стуса, 5, тел.: (03654) 2-60-57
м. Мізоч, вул. Б. Хмельницького, 13-А, тел.: (050) 382-38-62
м. Млинів, вул. Поліщука, 32, тел.: (0362) 26-44-45
Сумська обл.
м. Суми, вул. Засумська, 14, тел.: (0542) 21-34-30
м. Суми, вул. Інтернаціоналістів, 21 (ринок), тел.: (0542) 21-34-30
м. Охтирка, вул. Тельмана, 19, тел.: (05446)2-30-38
с.м.т. В.Писарівка, вул. Коцюбинського, 4, тел.: (0542) 21-34-30
м. Путівель, вул. Кірова, 36, тел.: (0542) 21-34-30
Тернопільська обл.
м. Тернопіль, бул. Шевченка, 43, тел.: (0352) 52-80-71
Харківська обл.
м. Харків, вул. Червоноармійська, 4/6, тел.: (057) 712-40-53
м. Красний Кут, вул. Перемоги, 16-а, тел.: (05756) 3-10-04
м. Лозова, вул. Леніна, 7, тел.: (05745) 2-20-19
м. Первомайський, вул. Комарова, 5-а, тел.: (05748) 3-35-27
м. Вовчанськ, вул. Короленка, 11, тел.: (05741) 2-20-00
м. Балаклея, вул. Жовтнева, 57-б, тел.: (05749) 5-34-82
м. Зміїв, пл. Радянська, 24, тел.: (0572) 19-59-90
с.м.т. Близнюки, вул. Радянська, 22, тел.: (05754) 5-15-03
с.м.т. Дворічна, вул. Радянська, 8, тел. (05750) 7-13-56
Херсонська обл.
м. Каховка, вул. Південна, 2, тел.: (0552) 32-60-59
м. Гола Пристань, вул. Червоноармійська, 115-а, тел.: (067) 687-04-85
Хмельницька обл.
м. Хмельницький, вул. Шевченка, 85-а, тел.: (0382) 65-43-97
м. Шепетівка, центральний ринок, тел.: (03840) 4-12-69
м. Кам'янець-Подільський, вул. Огієнко, 24, тел.: (03849) 3-16-62
м. Красилів, вул. Булаєнка, 10, тел.: (03855) 4-27-72
Чернівецька обл.
м. Чернівці, вул. Б. Хмельницького, 18, тел.: (03725) 2-21-29
м. Чернівці, вул. Дубінська, 8, тел.: (03725) 2-21-25
Чернігівська обл.
м. Чернігів, вул. 50 років СРСР, 5, тел.: (0462) 17-04-24
Черкаська обл.
м. Умань, вул. Залізняка, 8, тел.: (04744) 3-42-48
АР Крим
м. Сімферополь, вул. Гоголя, 36, тел.: (0652) 54-88-85, 54-88-86

Національна мережа торговельно-консультаційних центрів

ЗЕЛЕНИЙ СВІТ™

ПРИРОДА * ЯКІСТЬ * УРОЖАЙ

Bayer CropScience

ISSN 1814-4357. Дім, сад, город. № 7. 2005. 1-48 с. Ціна договірна.